

UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Naziv djela: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Urednici: prof. dr. Azra Zaimović
Adna Omanović, MA

Autori: prof. dr. Azra Zaimović
dr. Minela Nuhić Mešković, viši asistent
Adna Omanović, MA
viši asistent Lejla Dedović, MA
viši asistent Anes Torlaković, MA
dr. Edin Šabanović
prof. dr. Almira Arnaut-Berilo
prof. dr. Tarik Zaimović

Recenzenti: prof. dr. Emira Kozarević
prof. dr. Igor Živko

Projekat: Finansijska pismenost u Bosni i Hercegovini

Voditeljica projekta: prof. dr. Azra Zaimović

Izdavač: Univerzitet u Sarajevu – Centar za istraživanje i razvoj

Za izdavača: prof. dr. Maja Arslanagić-Kalajdžić, direktorica

Korektor: Rade Marković

Dizajn: Adis Duhović, prof.

Godina izdanja: 2024. godina

ISBN 978-9926-8962-1-8

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod
ID brojem 62922502



Univerzitet u Sarajevu

UNSA 2022 Anketa **o finansijskoj pismenosti** **odraslog stanovništva u** **Bosni i Hercegovini**

Sarajevo, 2024.

UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini priređena je u okviru projekta *Finansijska pismenost u Bosni i Hercegovini* koji se realizira na Univerzitetu u Sarajevu – Centru za istraživanje i razvoj, uz podršku Ministarstva za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo prema ugovoru o sufinansiranju naučno-istraživačkih projekata i programa iz budžeta Kantona Sarajevo za 2022. godinu, broj 27-02-35-35137-52/22, od 28.9.2022. godine.

S ciljem poređenja rezultata UNSA 2022 Ankete o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini sa rezultatima iz drugih zemalja, korišteni su podaci iz OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy (OECD, 2023), uz jasno navođenje izvora.

Kod referenciranja OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy (OECD, 2023) treba uzeti u obzir: „U nekim slučajevima vršena je obrada podataka iz originalnog rada OECD-a. Mišljenja izražena i argumenti korišteni u prilagodbi ne predstavljaju službene stavove OECD-a ili zemalja članica. U slučaju bilo kakvih neslaganja između originalnog rada i prevoda, važećim se smatra isključivo tekst originalnog rada.“

Stavovi izneseni u ovom tekstu su stavovi autora i ne odražavaju nužno stavove Univerziteta u Sarajevu, Ministarstva za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo, niti drugih lica i institucija.

The UNSA 2022 Survey of Adult Financial Literacy in Bosnia and Herzegovina was conducted as part of the project *Financial Literacy in Bosnia and Herzegovina*, implemented at the University of Sarajevo – Center for Research and Development. The project was supported by the Ministry of Science, Higher Education, and Youth of Sarajevo Canton under the agreement on co-financing scientific research projects and programs from the budget of Sarajevo Canton for the year 2022, contract number 27-02-35-35137-52/22, dated September 28, 2022.

For the purpose of comparing the results of the UNSA 2022 Survey of Adult Financial Literacy in Bosnia and Herzegovina with those from other countries, data from the OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy (OECD, 2023) were used, with clear citation of sources.

When referencing the OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy (OECD, 2023), it should be noted: “This is an adaptation of the original OECD work. The opinions expressed and the arguments employed in this adaptation should not be reported as representing the official views of the OECD or its member countries. In the event of any discrepancy between the original work and the translation, only the text of the original work should be considered valid.”

The views expressed in this text are those of the authors and do not necessarily reflect the views of the University of Sarajevo, the Ministry of Science, Higher Education, and Youth of Sarajevo Canton, or any other individuals or institutions.



Zahvale

Projektni tim se zahvaljuje Ministarstvu za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo na sufinansiranju projekta *Finansijska pismenost u Bosni i Hercegovini*, koji je podržan po Javnom pozivu za sufinansiranje naučno-istraživačkih/umjetničko-istraživačkih i istraživačko-razvojnih projekata i programa iz budžeta Kantona Sarajevo za 2022. godinu.

Zahvaljujemo se Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine za pomoć prilikom uzorkovanja i stavljanju na raspolaganje određenih podataka.

Našu zahvalnost dugujemo i građanima iz oko 100 općina u Bosni i Hercegovini koji su izdvojili vrijeme i popunili anketu o finansijskoj pismenosti, kao i anketarima koji su došli do najudaljenih mjesta u Bosni i Hercegovini.

Na kraju, projektni tim posebno se zahvaljuje Rektoratu Univerziteta u Sarajevu i Centru za istraživanje i razvoj Univerziteta u Sarajevu, u okviru kojih i uz čiju podršku je realiziran ovaj projekat.

Projekat *Finansijska pismenost u Bosni i Hercegovini*

SADRŽAJ

Sažetak	11
Summary	14
1. Uvod	17
2. Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini	19
2.1. Mjerenje finansijske pismenosti	21
2.1.1. Finansijska pismenost	21
2.1.2. Finansijsko znanje	25
2.1.3. Finansijsko ponašanje	28
2.1.4. Finansijski stavovi	35
2.1.5. Identifikacija osjetljivih grupa	39
2.1.6. Korištenje finansijskih proizvoda i finansijska iskustva	42
2.1.7. Preporuke	50
2.2. Mjerenje digitalne finansijske pismenosti	52
2.2.1. Digitalna finansijska pismenost	52
2.2.2. Digitalno finansijsko znanje	54
2.2.3. Digitalno finansijsko ponašanje	55
2.2.4. Digitalni finansijski stavovi	56
2.2.5. Identifikacija osjetljivih grupa	58
2.2.6. Korištenje digitalnih finansijskih usluga i digitalna iskustva	61
2.2.7. Preporuke	65
2.3. Mjerenje finansijske otpornosti i finansijskog blagostanja	66
2.3.1. Finansijska otpornost i finansijsko blagostanje	66
2.3.2. Identifikacija osjetljivih grupa	75
2.3.3. Finansijska otpornost i blagostanje prema ciljanoj finansijskoj i digitalnoj finansijskoj pismenosti	83
2.3.4. Preporuke	85
3. Zaključci	86
4. Implikacije na politike	89
Literatura	90

Lista slika

Slika 1. Prosječne vrijednosti skora finansijske pismenosti po komponentama	22
Slika 2. Procenat odraslih koji imaju ciljani skor finansijske pismenosti od 70 od ukupno 100 bodova	24
Slika 3. Prosječne vrijednosti skora finansijskog znanja	26
Slika 4. Procenat odraslih osoba koje su dale tačne odgovore na 5 i više pitanja iz finansijskog znanja	27
Slika 5. Procenat odraslih osoba prema samoprocjeni finansijskog znanja	28
Slika 6. Procenat odraslih osoba prema odgovorima na pitanje ko je odgovoran za donošenje finansijskih odluka u njihovom domaćinstvu	29
Slika 7. Planiranje i upravljanje potrošnjom	29
Slika 8. Štednja	30
Slika 9. Odluke o izboru finansijskog proizvoda, procenat odraslih prema odgovorima	30
Slika 10. Komparativni pregled procenata odraslih osoba po iskazanim oblicima finansijskog ponašanja	32
Slika 11. Prosječne vrijednosti skora finansijskog ponašanja	33
Slika 12. Procenat odraslih osoba koje imaju minimalan skor prihvatljivog finansijskog ponašanja (demonstrirajući barem 6 od ukupno 9 oblika poželjnog finansijskog ponašanja)	34
Slika 13. Veće je zadovoljstvo trošiti novac nego ga čuvati za budućnost	35
Slika 14. Sklon sam da živim za danas i pustim sutra da se brine o sebi	36
Slika 15. Novac je tu da se troši	36
Slika 16. Komparativni pregled finansijskih stavova	37
Slika 17. Prosječne vrijednosti skora finansijskih stavova	38
Slika 18. Skorovi finansijske pismenosti (0-100) prema spolu, starosti i mjestu stanovanja	39
Slika 19. Skorovi finansijske pismenosti (0-100) prema formalnom obrazovanju i prihodu domaćinstva	40
Slika 20. Skorovi finansijske pismenosti (0-100) prema statusu zaposlenosti i broju djece u domaćinstvu	41
Slika 21. Skorovi finansijske pismenosti (0-100) prema broju članova domaćinstva i internet pristupu	42
Slika 22. Svjesnost o barem jednom proizvodu iz kategorije plaćanja, štednje i investicija, osiguranja i kreditnih proizvoda (procenat odraslih)	43
Slika 23. Posjedovanje barem jednog proizvoda iz kategorije plaćanja, štednje i investicija, osiguranja i kreditnih proizvoda (procenat odraslih)	44
Slika 24. Komparativni pregled procenta odraslih osoba koje posjeduju barem jedan finansijski proizvod prema njihovoj finansijskoj pismenosti	45
Slika 25. Procenat odraslih osoba koje imaju neki od proizvoda štednje prema razumijevanju složenog prinosnog računa	47
Slika 26. Komparativni pregled odbijenih zahtjeva za otvaranje bankovnog računa i zahtjeva za kredit	48
Slika 27. Komparativni pregled negativnih finansijskih iskustava	49
Slika 28. Postotak odraslih osoba koje su bile žrtve finansijske prevare prema nivou finansijske pismenosti	50
Slika 29. Prosječne vrijednosti skora digitalne finansijske pismenosti	53
Slika 30. Procenat odraslih koji imaju ciljani skor digitalne finansijske pismenosti i procenat odraslih sa ciljanim skorom digitalne finansijske pismenosti koji imaju internet pristup	54
Slika 31. Komparativni pregled rezultata za digitalnu finansijsku pismenost, procenat odraslih osoba koje su dale tačan odgovor (prosjeke)	58
Slika 32. Prosječne vrijednosti skora digitalne finansijske pismenosti (0-100) prema spolu, starosti i formalnom obrazovanju	59
Slika 33. Prosječne vrijednosti skora digitalne finansijske pismenosti (0-100) prema statusu zaposlenosti	60
Slika 34. Prosječne vrijednosti skora digitalne finansijske pismenosti (0-100) prema mjestu stanovanja i prihodu domaćinstva	61
Slika 35. Procenat odraslih koji koriste navedene digitalne aktivnosti	62
Slika 36. Procenat odraslih koji koriste navedene finansijske usluge	63
Slika 37. Procenat odraslih koji koriste finansijske proizvode i usluge online prema minimalnom skorom digitalne finansijske pismenosti	64
Slika 38. Procenat odraslih koji kupuju online prema odgovorima na pitanje digitalnog finansijskog znanja	64
Slika 39. Prosječne vrijednosti skora finansijske otpornosti (0-100)	68



Slika 40. Prosječne vrijednosti skora subjektivnog osjećaja blagostanja (0-100)	70
Slika 41. Prosječne vrijednosti skora finansijskog blagostanja (0-100)	72
Slika 42. Objektivni i subjektivni indikatori finansijskog blagostanja, procenat odraslih osoba prema pitanjima	74
Slika 43. Finansijska otpornost (0-100) prema spolu i starosti	75
Slika 44. Finansijska otpornost (0-100) prema formalnom obrazovanju i zaposlenju	76
Slika 45. Finansijska otpornost (0-100) prema mjestu stanovanja i prihodu domaćinstva	77
Slika 46. Subjektivno finansijsko blagostanje (0-100) prema spolu i starosti	78
Slika 47. Subjektivno finansijsko blagostanje (0-100) prema formalnom obrazovanju i zaposlenju	79
Slika 48. Subjektivno finansijsko blagostanje (0-100) prema mjestu stanovanja i prihodu domaćinstva	80
Slika 49. Finansijsko blagostanje (0-100) prema spolu i starosti	81
Slika 50. Finansijsko blagostanje (0-100) prema formalnom obrazovanju i zaposlenju	82
Slika 51. Finansijsko blagostanje (0-100) prema mjestu stanovanja i prihodu domaćinstva	83
Slika 52. Prosječni skor finansijske otpornosti i blagostanja odraslih osoba u BiH prema ciljanoj finansijskoj pismenosti	84
Slika 53. Prosječni skor finansijske otpornosti i blagostanja odraslih osoba u BiH prema ciljanoj digitalnoj finansijskoj pismenosti	85

Lista tabela

Tabela 1. Prosječne vrijednosti skora finansijske pismenosti.....	23
Tabela 2. Ocjena finansijskog znanja stanovništva po pitanjima, procenat odraslih osoba koje su dale tačan odgovor (prosjeak).....	25
Tabela 3. Praćenje novčanih tokova.....	31
Tabela 4. Izjave za procjenu finansijskih stavova.....	35
Tabela 5. Prosječne vrijednosti skora digitalne finansijske pismenosti po komponentama.....	52
Tabela 6. Ocjena digitalnog finansijskog znanja stanovništva po pitanjima, procenat odraslih osoba koje su dale tačan odgovor (prosjeak).....	54
Tabela 7. Ocjena digitalnog finansijskog znanja za odrasle osobe koje imaju pristup internetu.....	55
Tabela 8. Digitalno finansijsko ponašanje, procenat odraslih osoba koje su dale tačan odgovor (prosjeak).....	55
Tabela 9. Digitalno finansijsko ponašanje odraslih osoba koje imaju pristup internetu.....	56
Tabela 10. Digitalni finansijski stavovi, procenat odraslih osoba koje su dale tačan odgovor (prosjeak).....	56
Tabela 11. Digitalni finansijski stavovi odraslih osoba koje imaju pristup internetu.....	57
Tabela 12. Izjave za procjenu subjektivnog finansijskog blagostanja.....	67



Sažetak

Evaluacija finansijske pismenosti predstavlja temelj za kreiranje učinkovitih obrazovnih strategija u oblasti finansija. Ovaj proces omogućava identifikaciju ključnih oblasti u kojima je potrebno unaprijediti znanje, kao i razvoj ciljanih programa koji će povećati finansijsku pismenost među različitim segmentima populacije. Pored toga, precizna procjena finansijske pismenosti pomaže u povećanju finansijske otpornosti pojedinaca, posebno u periodima finansijskih nestabilnosti, čime se doprinosi jačanju sveukupnog finansijskog blagostanja. Iako Bosna i Hercegovina (BiH) nije bila dio OECD/INFE međunarodnih istraživanja o finansijskoj pismenosti, kroz projekt *Finansijska pismenost u Bosni i Hercegovini* primijenjena je OECD/INFE metodologija (OECD, 2018, 2022) u anketi o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u BiH. Anketa je provedena na slučajnom reprezentativnom uzorku odraslih osoba u posljednjem kvartalu 2022. godine. Rezultati ankete upoređeni su sa rezultatima OECD/INFE međunarodnog istraživanja o finansijskoj pismenosti odraslih iz 2023. godine (OECD, 2023).

Odraslo stanovništvo u BiH ostvaruje prosječan skor finansijske pismenosti od 63,75, zauzimajući 13. mjesto od ukupno 40 zemalja

- Prosječan skor finansijske pismenosti odraslog stanovništva u BiH iznosi 63,75 na skali od 0 do 100, što nadmašuje prosjek SEE zemalja uključenih u OECD/INFE istraživanje (Albanije, Grčke, Hrvatske i Rumunije) čiji je prosječni skor 58,46, zatim globalni prosjek, 60,40, kao i prosjek zemalja članica OECD-a, 62,71 (OECD, 2023). Ovim rezultatom, BiH se svrstava na 13. mjesto među 40 zemalja, (BiH i 39 zemalja iz OECD/INFE istraživanja). U prosjeku, 43,16% odraslih osoba u BiH postiže rezultat koji prelazi ciljani prag finansijske pismenosti od 70 bodova.
- Finansijsko znanje odraslih u BiH, s prosječnim skorom od 61,39 na skali od 0 do 100, ostavlja značajan prostor za poboljšanje, posebno u oblastima kao što su razumijevanje prostog i složenog prinosa, kao i odnosa između rizika i prinosa i diverzifikacije rizika. Stoga je ključno da edukacijski programi budu usmjereni na ove oblasti kako bi se unaprijedilo finansijsko znanje i povećala finansijska pismenost među odraslom populacijom u BiH.
- Iako odrasli u BiH pokazuju visok nivo odgovornosti prema finansijskim obavezama sa prosječnim skorom finansijskog ponašanja od 64,90 na skali od 0 do 100, uočava se slabije planiranje budućnosti i nedovoljno korištenje formalnih oblika štednje. Sličan trend je primjetan u finansijskim stavovima, sa prosječnim skorom od 65,26 za bh. odraslo stanovništvo, gdje je evidentna rastuća finansijska zrelost, ali i dalje postoji potreba za razvoj dugoročnih strategija upravljanja finansijskim resursima.
- Prema rezultatima ankete, 8,44% odraslog stanovništva u BiH nema pristup internetu. Prisutne su velike razlike u finansijskoj pismenosti odraslih osoba s obzirom na pristup internet. Odrasle osobe koji imaju pristup internetu ostvarile su prosječni skor finansijske pismenosti od 65,16, dok odrasle osobe koje nemaju pristup internetu ostvaruju skor 48,44. Razlike u finansijskom znanju su najnaglašenije, 63,64 naspram 37,01.
- Za unapređenje finansijske pismenosti i jačanje finansijske otpornosti i blagostanja populacije neophodan je strateški pristup koji obuhvata aktivno korištenje digitalnih platformi, uvođenje finansijskog obrazovanja u školski sistem i poticanje korištenja formalnih oblika štednje.
- Iako je svijest o postojanju finansijskih proizvoda među odraslim stanovništvom u BiH na visokom nivou, njihovo posjedovanje, posebno kada je riječ o štednim i investicionim proizvodima, 17% ili kreditnim proizvodima, 18%, i dalje je ograničeno, što ističe potrebu za intenzivnijom edukacijom u ovoj oblasti. Unapređenje finansijske inkluzije u BiH zahtijeva sveobuhvatan pristup koji uključuje povećanje svijesti o finansijskim proizvodima, kao i promociju složenijih finansijskih instrumenata. Posebna pažnja treba biti usmjerena na razvoj specifičnih programa za ranjive grupe, kao što su

žene, osobe s nižim prihodima ili obrazovanjem, te stanovnici ruralnih područja, kako bi se smanjile socioekonomske nejednakosti. Ovi napori ne samo da će omogućiti šire uključivanje marginaliziranih skupina u finansijski sistem, već će poslužiti kao osnova za izgradnju ekonomski stabilnijeg i finansijski otpornijeg društva.

Nizak nivo digitalne finansijske pismenosti u BiH i potreba za edukacijom, boljom infrastrukturom i sigurnijim *online* finansijskim uslugama

- Rezultati ankete pokazuju da odraslo stanovništvo u BiH značajno zaostaje za SEE, globalnim i OECD prosjekom u oblasti digitalne finansijske pismenosti. Prosječan skor od 44,56 na skali od 0 do 100 ukazuje na ozbiljne izazove u digitalnom finansijskom ponašanju, stavovima i znanju.
- Postoji ozbiljan nedostatak digitalnog finansijskog znanja i sigurnosne prakse među odraslim osobama u BiH. Prosječni skor digitalnog finansijskog znanja iznosi 10,77 od 30 bodova, dok je skor digitalnog finansijskog ponašanja 21,43 od 40. Većina odraslih izbjegava dijeljenje ličnih podataka *online*, 73,46%, što ukazuje na određenu odgovornost, ali mnogi zanemaruju sigurnosne mjere poput provjere reguliranosti provajdera prije kupovine finansijskog proizvoda, 20,38%, i redovnog mijenjanja lozinki, 10,47%. Digitalni finansijski stavovi su također na vrlo niskom nivou, s prosječnim skorom od 12,36 od 30, što naglašava potrebu za dodatnim edukacijama o sigurnom *online* ponašanju. Ovi rezultati ukazuju na nedovoljnu svijest o važnosti sigurnosti prilikom *online* kupovine. Veliki broj odraslih nema formiran stav ili znanje o rizicima povezanim s korištenjem javnih Wi-Fi mreža, 51,54%, dok mnogi ne prepoznaju značaj čitanja uslova prilikom *online* transakcija, 38,45%. Ovi rezultati naglašavaju potrebu za ciljanim edukacijama koje bi osnažile digitalnu sigurnost i odgovornost u finansijskim aktivnostima, čime bi se smanjili potencijalni rizici u digitalnom okruženju.
- Rezultati pokazuju da odrasli u BiH najčešće koriste *online* provjeru stanja i transakcija na bankovnim računima, 40,88%, dok su usluge poput *online* kredita i *crowdfundinga* minimalno zastupljene, 2,44%. U poređenju sa globalnim i OECD prosjekom, upotreba digitalnih finansijskih usluga u BiH je znatno niža. Ovi rezultati naglašavaju potrebu za boljim pristupom digitalnim finansijskim uslugama i jačanjem povjerenja u *online* transakcije. Također, digitalna finansijska pismenost izostaje čak i među korisnicima finansijskih proizvoda poput *online* štednje i kredita.
- Neophodno je kreiranje edukativnih programa za unapređenje digitalne finansijske pismenosti, prilagođenih potrebama marginaliziranih grupa, uključujući starije osobe, žene, nezaposlene i populaciju s nižim prihodima ili obrazovanjem. Fokus treba biti na integraciji digitalnih vještina u obrazovni sistem od ranog uzrasta i na jačanju digitalne infrastrukture, posebno u ruralnim područjima, radi povećanja pristupačnosti i sigurnosti *online* finansijskih usluga.

Dok finansijsko blagostanje u BiH pokazuje pozitivan trend, finansijska otpornost i sposobnost suočavanja s finansijskim šokovima ostaju izazovi

- Odraslo stanovništvo BiH ima prosječan skor finansijskog blagostanja od 47,09, zauzimajući 11. mjesto među 38 zemalja, zahvaljujući visokom nivou subjektivnog finansijskog blagostanja, gdje BiH zauzima sedmo mjesto. Ipak, finansijska otpornost od 48,07 na skali od 0 do 100 ukazuje na izazove u suočavanju s finansijskim šokovima.
- Svega 42,15% odraslih osoba u BiH može pokriti trošak u visini mjesečnog prihoda bez pozajmljivanja, dok samo 28,70% odraslih može pokriti životne troškove barem 3 mjeseca ukoliko ostane bez glavnog prihoda.



- Osobe s višim nivoom finansijske pismenosti ostvaruju bolje rezultate u finansijskoj otpornosti i blagostanju. Oni koji dostignu ciljanu finansijsku pismenost, 70 od 100 bodova, pokazuju znatno veću finansijsku otpornost, za 29,31, subjektivno blagostanje za 22,21 i sveukupno finansijsko blagostanje za 25,76 u odnosu na one ispod tog praga.
- Neophodno je raditi na jačanju finansijske otpornosti kroz obuku o upravljanju rizicima, štednji i planiranju troškova. Također, važno je podržati inicijative koje promoviraju diverzifikaciju prihoda i razvoj dodatnih izvora zarade, kao i promovirati odgovorno zaduživanje kao ključnu strategiju za jačanje finansijske otpornosti pojedinaca i domaćinstava.

Ključne riječi: finansijska pismenost, digitalna finansijska pismenost, finansijska otpornost, finansijsko blagostanje, odraslo stanovništvo, OECD/INFE metodologija

Summary

The evaluation of financial literacy serves as the foundation for creating effective educational strategies in the field of finance. This process allows for the identification of key areas where knowledge needs to be improved, as well as the development of targeted programs that will increase financial literacy among different segments of the population. Furthermore, an accurate assessment of financial literacy helps enhance the financial resilience of individuals, particularly during periods of financial instability, thereby contributing to the strengthening of overall financial well-being. Although Bosnia and Herzegovina (BiH) was not part of the OECD/INFE international surveys of adult financial literacy, the *Financial Literacy in Bosnia and Herzegovina* project applied the OECD/INFE methodology (OECD, 2018, 2022) in the UNSA 2022 Survey of adult population financial literacy in BiH. The survey was conducted on a random representative sample of adults in the last quarter of 2022. The survey results were compared with the findings of the OECD/INFE 2023 International survey of adult financial literacy survey (OECD, 2023).

The adult population in BiH achieves an average financial literacy score of 63.75, ranking 13th out of a total of 40 countries

- The average financial literacy score of the adult population in BiH is 63.75 on a scale from 0 to 100, which exceeds the average of 58.46 in the SEE countries included in the OECD/INFE survey (Albania, Greece, Croatia and Romania), the global average, 60.40, as well as the average of OECD member countries, 62.71 (OECD, 2023). With this result, BiH ranks 13th among 40 countries (BiH and 39 countries from the OECD/INFE survey). On average, 43.16% of adults in BiH achieve a minimum target score on financial literacy of 70 points.
- The financial knowledge of adults in BiH, with an average score of 61.39 on a scale of 0 to 100, leaves significant room for improvement, particularly in areas such as the understanding of the simple and compound rate of return calculation and the relationship between risk and return and risk diversification. Therefore, it is crucial for educational programs to focus on these areas in order to enhance financial knowledge and increase financial literacy among the adult population in BiH.
- Although adults in BiH show a high level of responsibility towards financial obligations with an average financial behavior score of 64.90 on a scale from 0 to 100, weaker future planning and insufficient use of formal forms of savings can be observed. A similar trend is noticeable in financial attitudes, with an average score of 65.26 for this population, where growing financial maturity is evident, but there is still a need for the development of long-term financial resource management strategies.
- According to the survey results, 8.44% of the adult population in BiH does not have access to the Internet. Large differences in financial literacy are observed among adults based on their Internet access. Adults with Internet access achieved an average financial literacy score of 65.16, while adults without Internet access scored 48.44. The differences in financial knowledge are particularly pronounced, with scores of 63.64 versus 37.01.
- A strategic approach is necessary to improve financial literacy and strengthen the financial resilience and well-being of the population, which includes the active use of digital platforms, the introduction of financial education into the school system, and the promotion of formal savings methods.
- Although awareness of financial products among the adult population in BiH is high, ownership of these products, particularly savings and investment products with 17%, or credit products with 18%, remains limited, highlighting the need for more intensive education in this area. Improving financial inclusion in BiH requires a comprehensive approach that includes raising awareness of financial products, as well as promoting more complex financial instruments. Special attention should be directed towards developing specific programs for vulnerable groups, such as women,



individuals with lower incomes or education, and residents of rural areas, in order to reduce socio-economic inequalities. These efforts will not only enable broader inclusion of marginalized groups in the financial system but will also serve as a foundation for building a more economically stable and financially resilient society.

A low level of digital financial literacy in BiH and the need for education, better infrastructure and more secure online financial services

- The survey results indicate that the adult population in BiH lags significantly behind the SEE average, global average, and the OECD average in digital financial literacy. An average score of 44.56 on a scale from 0 to 100 highlights serious challenges in digital financial behavior, attitudes, and knowledge.
- There is a significant lack of digital financial knowledge and security practices among adults in Bosnia and Herzegovina. The average score for digital financial knowledge is 10.77 out of 30 points, while the score for digital financial behavior stands at 21.43 out of 40. Although the majority of adults avoid sharing personal information online, 73.46%, which indicates a certain level of responsibility, many neglect critical security measures such as verifying the regulatory status of providers before purchasing financial products, 20.38%, and regularly updating passwords, 10.47%. Digital financial attitudes are also at a very low level, with an average score of 12.36 out of 30, underscoring the need for additional education on safe online behavior. These findings point to insufficient awareness of the importance of security in online purchasing. A large proportion of adults lack an opinion or knowledge about the risks associated with using public Wi-Fi networks, 51.54%, while many fail to recognize the importance of reading terms and conditions during online transactions, 38.45%. These results highlight the need for targeted educational initiatives to strengthen digital security and responsibility in financial activities, thereby reducing potential risks in the digital environment.
- The results show that adults in BiH most frequently use online services to check account balances and transactions, 40.88%, while services such as online loan applications and crowdfunding are minimally used, 2.44%. Compared to the global and OECD averages, the use of digital financial services in BiH is significantly lower. These findings highlight the need for improved access to digital financial services and strengthened trust in online transactions. Additionally, digital financial literacy remains lacking even among the users of financial products such as online savings and loans.
- It is essential to develop educational programs aimed at improving digital financial literacy, tailored to the needs of marginalized groups, including older adults, women, the unemployed, and individuals with lower incomes or education levels. The focus should be on integrating digital skills into the education system from an early age and enhancing digital infrastructure, particularly in rural areas, to increase the accessibility and security of online financial services.

While financial well-being in BiH shows a positive trend, financial resilience and the ability to cope with financial shocks remain significant challenges

- The adult population in BiH has an average financial well-being score of 47.09, ranking 11th among 38 countries, driven by a high level of subjective financial well-being, where BiH ranks 7th. However, the financial resilience score of 48.07 on a scale from 0 to 100 highlights challenges in coping with financial shocks.
- Only 42.15% of adults in BiH can cover expenses equivalent to one month's income without borrowing, while just 28.70% of adults would be able to cover living expenses for at least three months if they lose their primary source of income.



- Individuals with higher financial literacy achieve better results in financial resilience and well-being. Those who reach the targeted financial literacy level of 70 out of 100 points demonstrate significantly higher financial resilience, for 29.31 points, subjective well-being, for 22.21 points, and overall financial well-being, for 25.76 points, compared to those below this threshold.
- It is essential to focus on strengthening financial resilience through training in risk management, saving, and budgeting. Additionally, it is important to support initiatives that promote income diversification and the development of additional sources of income, as well as to encourage responsible borrowing as a key strategy for enhancing the financial resilience of individuals and households.

Keywords: financial literacy, digital financial literacy, financial resilience, financial well-being, adult population, OECD/INFE methodology



1. Uvod

Ova studija predstavlja sveobuhvatnu analizu finansijske pismenosti odraslog stanovništva u BiH i prvu implementaciju OECD/INFE metodologije (OECD, 2018, 2022) o finansijskoj pismenosti zasnovanu na podacima prikupljenim tokom posljednjeg kvartala 2022. godine na reprezentativnom slučajnom uzorku odraslih osoba, starosti 18-79 godina, na teritoriji cijele države. U analizi su primijenjeni odgovarajući statistički alati koji omogućavaju pouzdanu generalizaciju rezultata na ukupnu populaciju odraslih u BiH. Kao instrument za prikupljanje podataka korišten je anketni upitnik zasnovan na OECD/INFE metodologiji, definiranoj u okviru Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion (OECD, 2022), koji pored prikupljanja informacija o finansijskoj pismenosti i vezanim pojmovima kao što je finansijska otpornost i blagostanje, uključuje po prvi put i pitanja vezana za digitalnu finansijsku pismenost. Upitnik je prilagođen bh. specifičnostima i dopunjen dodatnim pitanjima od interesa, u skladu s najnovijim istraživanjima i pregledom relevantne literature. Prije konačne primjene, testiran je na prigodnom uzorku kako bi se provjerila validnost i pouzdanost izvršenih prilagođavanja.

Podaci su prikupljeni kombinacijom različitih metoda anketiranja (PAPI, CAPI, CATI), u zavisnosti od dostupnosti jedinica iz uzorka. Više od 20 anketara, nakon neophodne obuke, provelo je anketiranje na terenu. Istraživanje je obuhvatilo bh. odraslo stanovništvo, koje je prema procjenama iz 2022. godine brojalo 2,84 miliona od ukupno 3,35 miliona stanovnika u BiH. U istraživanju je korišten stratificirani uzorak prema administrativnim jedinicama bh. entiteta, koji čini 2.200 nasumično odabranih domaćinstava iz baze od 250.000 domaćinstava. Ukupno je prikupljeno 1.096 validnih anketa pogodnih za dalju analizu, što predstavlja stopu odgovora od 49,82%. Anketirani su ispitanici iz približno 100 općina, od ukupno 142 općine u BiH. Za potrebe daljnje analize, prikupljeni podaci su ponderirani radi prilagodbe za neodgovore i dodatno kalibrirani prema spolu i starosnoj strukturi odrasle populacije u BiH. Ovaj pristup omogućava prilagođavanje rezultata ankete nivou populacije, čime se osigurava mogućnost generalizacije prezentiranih rezultata u okviru ove studije.

Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u BiH uvodi novu dimenziju u istraživački prostor, jer predstavlja prvu primjenu najznačajnije međunarodne metodologije istraživanja finansijske pismenosti i finansijske inkluzije u BiH na adekvatnom uzorku. Rezultati istraživanja pružaju ključne uvide u značaj finansijske pismenosti za bh. ekonomiju, te nude rješenja za osnaživanje finansijske pismenosti i poboljšanje finansijske otpornosti i blagostanja odraslog stanovništva. Glavni fokus je na analizi finansijskog znanja, ponašanja i stavova, omogućavajući poređenje nivoa finansijske pismenosti odraslog stanovništva u BiH s drugim zemljama obuhvaćenim OECD/INFE istraživanjem (OECD, 2023), kreirajući zajedničke obrasce i otvarajući mogućnosti za međunarodnu saradnju. Studija posebno ističe identifikaciju ranjivih grupa u populaciji, kao i ključnih elemenata znanja i vještina koje je potrebno unaprijediti kroz ciljanu finansijsku edukaciju. Rezultati će doprinijeti jačanju finansijske otpornosti odraslog stanovništva i osigurati temelje za buduće razvojne inicijative.

Na temelju analize finansijske i digitalne finansijske pismenosti, finansijske otpornosti i blagostanja među odraslim stanovništvom u BiH, razvijene su preporuke za unapređenje finansijske i digitalne finansijske pismenosti. Provedba ovih preporuka ima za cilj unapređenje i podizanje svijesti o važnosti finansijske i digitalne finansijske pismenosti, čime bi se, posljedično, doprinijelo jačanju finansijske otpornosti i unapređenju sveukupnog blagostanja odraslog stanovništva u BiH.

Glavni elementi ankete o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u BiH su:

- Mjerenje finansijske pismenosti
- Mjerenje digitalne finansijske pismenosti
- Mjerenje finansijske otpornosti i finansijskog blagostanja

Važno je naglasiti da je posebna pažnja posvećena osiguravanju uporedivosti rezultata ankete o finansijskoj pismenosti odraslih osoba u BiH sa rezultatima iz OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy (OECD, 2023), koje je provedeno u 39 zemalja iz Azije, Evrope i Latinske Amerike, uključujući 20 OECD članica, te 8 G20 zemalja. Rezultati bh. ankete su upoređeni sa globalnim prosjekom svih zemalja uključenih u istraživanje (Global prosjek), sa prosjekom OECD članica (OECD prosjek), te SEE prosjekom kao prosjekom rezultata koji su dobijeni u zemljama Jugoistočne Evrope (Albanija, Grčka, Hrvatska i Rumunija). SEE prosjek predstavlja vlastiti izračun autora ove studije na bazi podataka za pojedinačne SEE zemlje iz OECD/INFE istraživanja (OECD, 2023), dok su ostala dva prosjeka, Global i OECD, preuzeti iz OECD/INFE istraživanja bez dodatne obrade (OECD, 2023). Ipak, važno je uzeti u obzir razlike u metodologijama uzorkovanja i prikupljanja podataka prilikom interpretacije rezultata. Također, važno je naglasiti da se termini korišteni u ovoj studiji poput „SEE“, „Global“ i „OECD“ odnose na prosjeke zemalja uključenih u OECD/INFE istraživanje (OECD, 2023) za koje postoje dostupni podaci.



2. Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u BiH provedena je na reprezentativnom slučajnom uzorku odraslog stanovništva u zadnjem kvartalu 2022. godine, na teritoriji cijele države. Ova studija predstavlja prvu sveobuhvatnu analizu finansijske pismenosti odraslog stanovništva u BiH. Korišteni su odgovarajući statistički alati koji omogućavaju generalizaciju rezultata istraživanja na cijelu populaciju odraslog stanovništva u BiH.

Instrument za prikupljanje podataka je anketni upitnik prema OECD/INFE metodologiji koja je definirana kroz Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion (OECD, 2022). Anketni upitnik je prilagođen specifičnostima BiH i proširen grupom pitanja od interesa u skladu s rezultatima najnovijih istraživanja na bazi pregleda literature iz ove oblasti, te testiran na prigodnom uzorku kako bi se provjerila kvaliteta izvršenog prilagođavanja. Podaci su prikupljeni kombinacijom različitih metoda (paper and pencil interviewing – PAPI, computer-assisted personal interviewing – CAPI, computer-assisted telephone interviewing – CATI), ovisno o dostupnosti jedinice iz uzorka. U prikupljanju podataka angažirano je više od 20 anketara koji su nakon neophodne obuke vršili anketiranje na terenu.

Prema dostupnim procjenama, BiH je na kraju 2022. godine imala 3,35 mil. stanovnika, od čega je odraslo stanovništvo procijenjeno na 2,84 mil., što ujedno čini i ciljnu populaciju u ovom istraživanju. U saradnji sa Agencijom za statistiku BiH, dizajniran je uzorak stratificiran prema bh. entitetima kao administrativnim jedinicama. Početni uzorak je činilo 2.400 jedinica slučajno odabranih domaćinstava iz baze od 250.000 domaćinstava u BiH, koji je zbog nedostupnosti ispitanika (pogrešna ili nepostojeća adresa, domaćinstvo se odselilo itd.) kasnije sveden na 2.200 jedinica.

Anketiranje je provedeno u zadnjem kvartalu 2022. godine. Prikupljeno je 1.096 validnih anketa podesnih za dalju analizu, što daje stepen odgovora od 49,82%. Ispitanici dolaze iz oko 100 općina od ukupno 142 općine u BiH. Izvršena je kontrola prikupljenih podataka i terenskog rada s ciljem verifikacije uzorka, na 8% ispitanika čiji su rezultati pokazali da nema odstupanja u odnosu na prikupljene podatke.

U ovoj studiji prezentirani su osnovni deskriptivni rezultati. Ispitivanje statističke značajnosti razlika u pokazateljima među različitim grupama prevazilazi obim ove studije. Rezultati ekonometrijske analize prikupljenih podataka prezentirani su u naučnim radovima (Zaimovic et al., 2024; Zaimovic et al., 2025), a biće i predmet daljih istraživanja projektnog tima.

U uzorku je 53,6% osoba muškog i 46,4% osoba ženskog spola. Kada je u pitanju geografska struktura, 51,3% ispitanika dolazi iz Federacije BiH i Brčko distrikta BiH, a 48,7% iz Republike Srpske. Najviše je osoba srednje životne dobi, od 30 do 59 godina, 53,9%. Postignuta je diverzifikacija strukture ispitanika prema veličini mjesta boravišta, tako da 22,9% ispitanika dolazi iz ruralnih područja, 14,2% ispitanika živi u malim gradovima do 15.000 stanovnika, 36% ispitanika živi u gradovima koji imaju između 15.000 i 100.000 stanovnika i 26,8% ispitanika živi u većim gradovima sa više od 100.000 stanovnika. U uzorku je najviše zaposlenih osoba, 42% i penzionera, 34%.

Prilikom definiranja uzorka posmatrano je domaćinstvo kao osnovna jedinica. Birana je po jedna osoba za učešće u anketi (anketirana je odrasla osoba koja je posljednja imala rođendan u tom domaćinstvu). Kada su u pitanju karakteristike domaćinstava iz kojih dolaze anketirane odrasle osobe, najviše domaćinstava broji dva člana, 27,3%, nema maloljetne djece, 50,2%, nema nezaposlenih članova domaćinstva, 32,7%, ili ima

jednog zaposlenog člana domaćinstva, 32,5%, i ima mjesečni prihod do 1.500 KM, 68,8%. Mjesečni prihod domaćinstva od 1.500 do 3.000 KM ima 25,4% osoba iz uzorka, a veći od 3.000 KM svega 5,8% osoba iz uzorka. U uzorku 12,4% ispitanika je izjavilo da nema pristup internetu.

Za dalju analizu izvršeno je prilagođavanje pondera za neodgovore i dodatno kalibriranje prema spolu i starosnoj strukturi odraslog stanovništva u BiH. Na ovaj način, rezultati ankete svedeni su na nivo populacije, što omogućava generalizaciju rezultata koji su prezentirani u ovoj studiji.

Rezultati ankete o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u BiH stavljeni su u međunarodni kontekst i upoređeni sa rezultatima iz drugih zemalja iz OECD/INFE istraživanja koje je provedeno u 39 zemalja iz cijeloga svijeta (OECD, 2023). S obzirom da BiH nije bila uključena u dato istraživanje, rezultati provedene ankete su također upoređeni sa Global prosjekom, OECD prosjekom za zemlje članice OECD-a, te SEE prosjekom (Albanija, Grčka, Hrvatska i Rumunija). Global i OECD prosjek su direktno preuzeti iz OECD/INFE istraživanja (OECD, 2023), dok je SEE prosjek vlastiti izračun autora ove studije na bazi podataka za pojedine zemlje iz OECD/INFE istraživanja (OECD, 2023). Za najveći broj indikatora Global prosjek uključuje 39 zemalja, OECD prosjek 20 zemalja, a SEE prosjek 4 zemlje. U nekim slučajevima, ovi prosjeci uključuju manji broj zemalja, u skladu s obuhvatom anketa koje su provedene u svakoj zemlji pojedinačno.



2.1. Mjerenje finansijske pismenosti

- Odraslo stanovništvo u BiH ima prosječan skor finansijske pismenosti 63,75, što je iznad prosjeka SEE zemalja od 58,46, globalnog prosjeka od 60,40, kao i blago iznad prosjeka OECD zemalja koji iznosi 62,71, sve mjereno na skali 0-100. Na bazi ovih rezultata, BiH je pozicionirana na 13. mjesto od ukupno 40 zemalja iz cijeloga svijeta za koje su dostupni rezultati ankete.
- Analizirajući pojedine komponente finansijske pismenosti, rezultati su sljedeći: 21,49 iz finansijskog znanja na skali 0-35, 29,21 iz finansijskog ponašanja na skali 0-45 i 13,05 iz finansijskih stavova na skali 0-20.
- 43,16% odraslih osoba zadovoljilo je prag minimalne finansijske pismenosti od 70 od ukupno 100 bodova.
- Analiza finansijskog znanja pokazuje da je nizak nivo znanja o složenim finansijskim konceptima, kao što su složeni izračun prinosa i diverzifikacija rizika, sa samo 13,36% tačnih odgovora na kombinovano pitanje o prostom i složenom prinosu. Ovo ukazuje na važnost edukativnih inicijativa usmjerenih na poboljšanje razumijevanja kompleksnijih finansijskih tema.
- Studija pokazuje da žene u prosjeku ostvaruju niže skorove u finansijskoj pismenosti (62,11-65,45), znanju (56,54-66,43) i ponašanju (64,07-65,76) u poređenju sa muškarcima, dok u isto vrijeme postižu bolje rezultate u finansijskim stavovima (67,40-63,04).
- Najranjivije kategorije u kontekstu finansijske pismenosti uključuju žene, odrasle osobe koje žive u ruralnim područjima, osobe starije od 60 godina, osobe sa osnovnim nivoom obrazovanja i osobe koje dolaze iz domaćinstva s mjesečnim prihodom manjim od 1.500 KM.

2.1.1. Finansijska pismenost

Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u BiH provedena je u zadnjem kvartalu 2022. godine na reprezentativnom slučajnom uzorku od 1.096 odraslih osoba sa teritorije cijele države. Uz primjenu odgovarajućih statističkih alata, rezultati istraživanja su generalizirani na kompletnu populaciju odraslog stanovništva u BiH.

Ocjena finansijske pismenosti, u skladu sa OECD/INFE metodologijom (2022) za mjerenje finansijske pismenosti, izvodi se iz tri komponente:

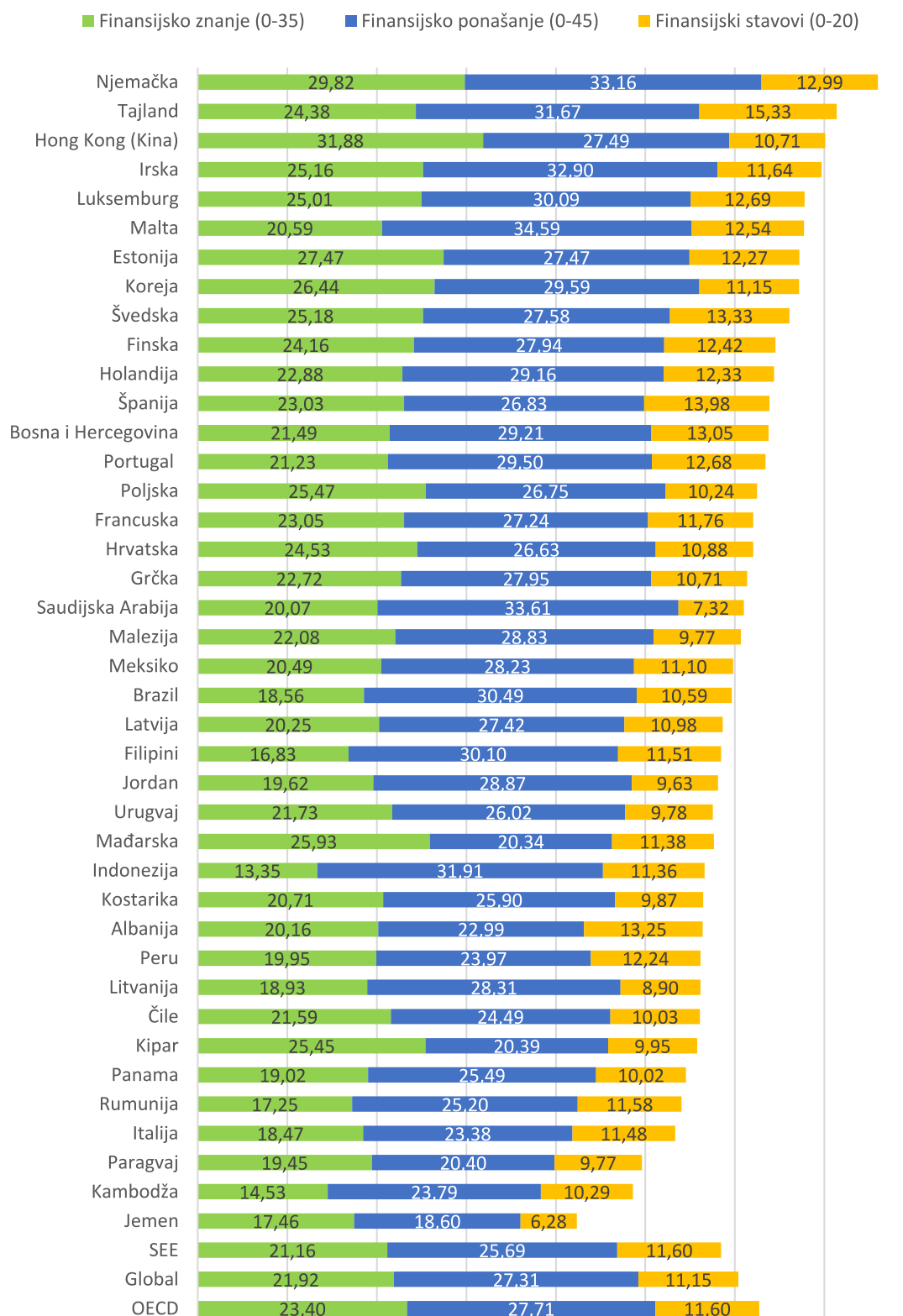
- finansijskog znanja (uzima vrijednosti od 0 do 7),
- finansijskog ponašanja (uzima vrijednosti od 0 do 9),
- finansijskih stavova (uzimaju vrijednosti od 0 do 4).

Ukupna vrijednost skora formira se kao zbir ocjena prethodno navedenih komponenti, te stoga uzima vrijednosti od 0 do 20, a potom se vrijednost ukupnog skora skalira u intervalu od 0 do 100. Za svaku od pojedinačnih komponenti, ocjena se formira na bazi utvrđenih pitanja koje je razvio OECD (2022). Ostvarivanje maksimalnih poena sugerira poznavanje, razumijevanje i korištenje najvažnijih finansijskih koncepta u svakodnevnom životu.

Prema OECD/INFE istraživanju iz 2023. godine, prosječna vrijednost skora finansijske pismenosti 39 zemalja širom svijeta (Global prosjek) iznosila je 60,40, odnosno 62,71 za 20 OECD članica (OECD prosjek) koje su obuhvaćene istraživanjem (OECD, 2023), pri čemu se posebno izdvajaju Njemačka, Tajland, Hong Kong (Kina) i Irska koje imaju vrijednost skora 70 i više. S druge strane, dvije članice EU, Rumunija i Italija, izdvajaju se sa najnižom prosječnom ocjenom finansijske pismenosti odraslog stanovništva koja je niža od

55 (54,04 i 53,34, respektivno). Na samome dnu ljestvice su Paragvaj, Kambodža i Jemen, sa prosječnom ocjenom manjom od 50. Pregled ostvarenih ocjena po pojedinačnim komponentama finansijske pismenosti i zemljama dat je na slici 1.

Slika 1. Prosječne vrijednosti skora finansijske pismenosti po komponentama



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini



Prosječni skor finansijske pismenosti odraslog stanovništva u BiH, izračunat prema OECD/INFE metodologiji (OECD, 2022), iznosi 63,75, tabela 1. Ova ocjena svrstava BiH na 13. mjesto, što je iznad prosjeka 39 zemalja (Global prosjek) i nešto iznad prosjeka 20 OECD zemalja. Rezultati također pokazuju da je postignut iznadprosječan skor svih komponenti u poređenju s prosječnom ocjenom finansijske pismenosti odraslog stanovništva SEE zemalja uključenih u istraživanje (Hrvatske, Grčke, Albanije i Rumunije). Iako prosječan skor za BiH ukazuje na relativno dobar rezultat, postoji značajan prostor za unapređenje po svim komponentama.

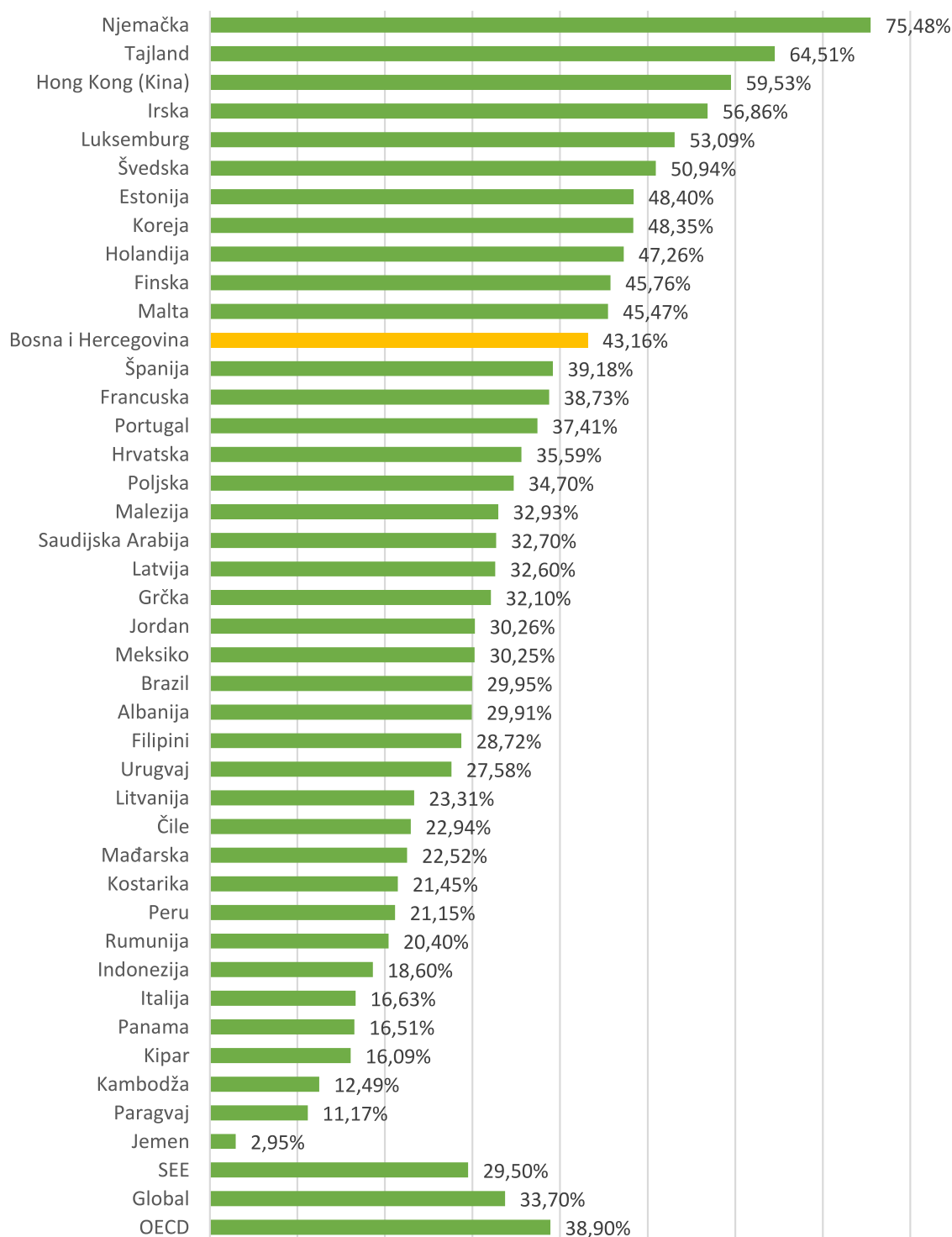
Tabela 1. Prosječne vrijednosti skora finansijske pismenosti

Zemlje	Finansijsko znanje (0-35)	Finansijsko ponašanje (0-45)	Finansijski stavovi (0-20)	Finansijska pismenost (0-100)
Njemačka	29,82	33,16	12,99	75,97
Tajland	24,38	31,67	15,33	71,38
Hong Kong (Kina)	31,88	27,49	10,71	70,08
Irska	25,16	32,90	11,64	69,70
Luksemburg	25,01	30,09	12,69	67,78
Malta	20,59	34,59	12,54	67,73
Estonija	27,47	27,47	12,27	67,21
Koreja	26,44	29,59	11,15	67,17
Švedska	25,18	27,58	13,33	66,09
Finska	24,16	27,94	12,42	64,51
Holandija	22,88	29,16	12,33	64,37
Španija	23,03	26,83	13,98	63,85
Bosna i Hercegovina	21,49	29,21	13,05	63,75
Portugal	21,23	29,50	12,68	63,41
Poljska	25,47	26,75	10,24	62,46
Francuska	23,05	27,24	11,76	62,04
Hrvatska	24,53	26,63	10,88	62,03
Grčka	22,72	27,95	10,71	61,38
Saudijska Arabija	20,07	33,61	7,32	61,06
Malezija	22,08	28,83	9,77	60,69
Meksiko	20,49	28,23	11,10	59,82
Brazil	18,56	30,49	10,59	59,64
Latvija	20,25	27,42	10,98	58,64
Filipini	16,83	30,10	11,51	58,45
Jordan	19,62	28,87	9,63	58,12
Urugvaj	21,73	26,02	9,78	57,83
Mađarska	25,93	20,34	11,38	57,65
Indonezija	13,35	31,91	11,36	56,62
Kostarika	20,71	25,90	9,87	56,47
Albanija	20,16	22,99	13,25	56,40
Peru	19,95	23,97	12,24	56,16
Litvanija	18,93	28,31	8,90	56,14
Čile	21,59	24,49	10,03	56,11
Kipar	25,45	20,39	9,95	55,78
Panama	19,02	25,49	10,02	54,73
Rumunija	17,25	25,20	11,58	54,04
Italija	18,47	23,38	11,48	53,34
Paragvaj	19,45	20,40	9,77	49,80
Kambodža	14,53	23,79	10,29	48,61
Jemen	17,46	18,60	6,28	42,34
SEE	21,16	25,69	11,60	58,46
Global	21,92	27,31	11,15	60,40
OECD	23,40	27,71	11,60	62,71

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

OECD (2023) definira i minimalni ciljani nivo finansijske pismenosti koji je postavljen na 70 od ukupno 100 bodova. Slika 2 prikazuje procenat odraslih osoba koje su zadovoljile ovaj postavljeni prag, pokazujući velike varijacije među zemljama, od 75,48% u Njemačkoj do 2,95% u Jemenu. U BiH, 43,16% odraslih prelazi prag od minimalno 70 bodova, čime je odraslo stanovništvo, i prema ovom kriteriju, iznad SEE, Global i OECD prosjeka.

Slika 2. Procenat odraslih koji imaju ciljani skor finansijske pismenosti od 70 od ukupno 100 bodova



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini



2.1.2. Finansijsko znanje

Finansijsko znanje predstavlja prvu komponentu finansijske pismenosti. Za procjenu finansijskog znanja korišteno je 7 pitanja (OECD, 2022), koja obuhvataju komponente razumijevanja osnovnih finansijskih koncepata poput vremenske vrijednosti novca, prostog i složenog izračuna prinosa, razumijevanja rizika i prinosa, inflacije i diverzifikacije rizika. U tabeli 2 prezentirani su procenti odraslih osoba koje su dale tačan odgovor na pitanja iz pojedinih oblasti finansija.

Tabela 2. Ocjena finansijskog znanja stanovništva po pitanjima, procenat odraslih osoba koje su dale tačan odgovor (prosjeck)

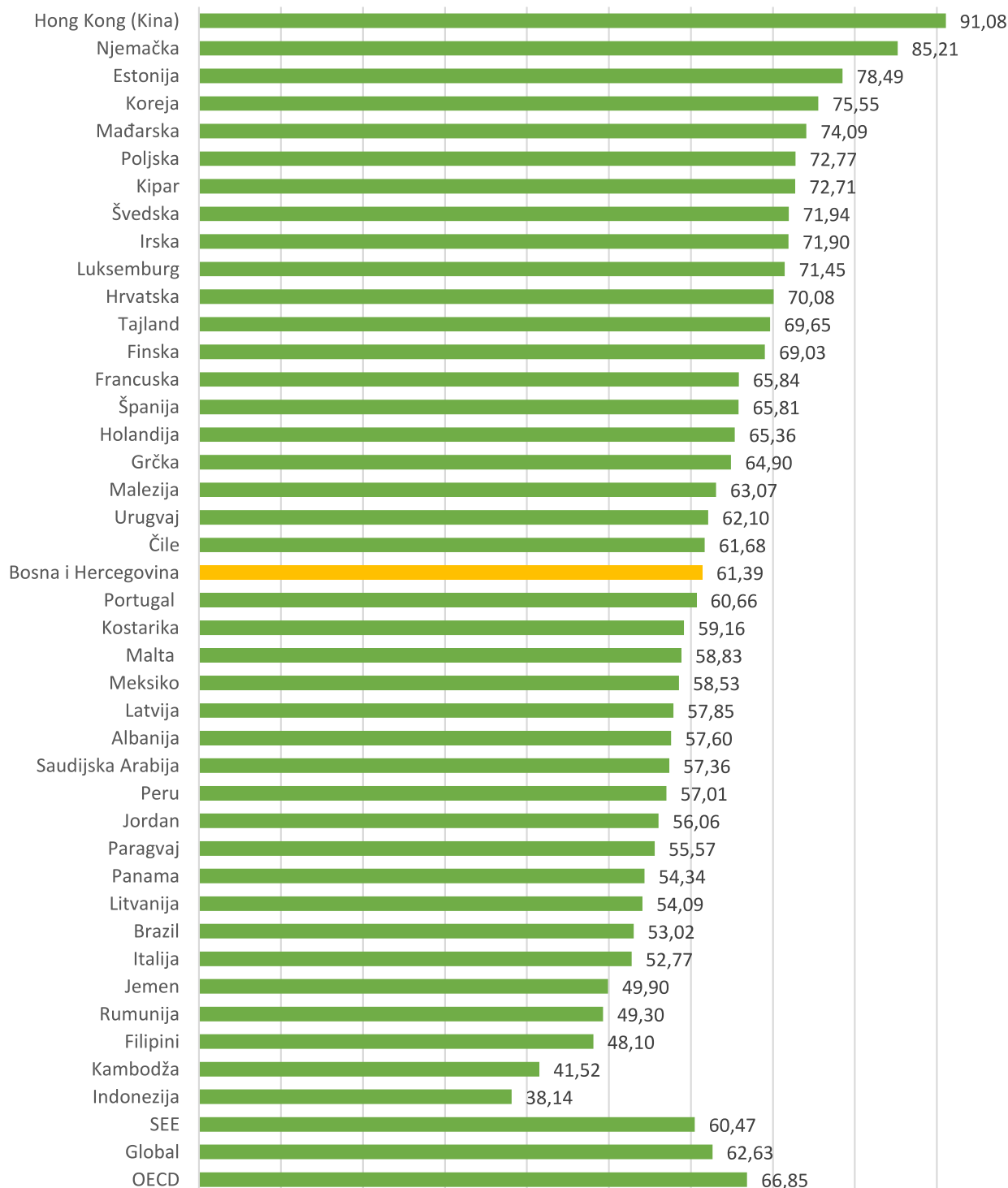
Pitanje	BiH	SEE	Global	OECD
1) Vremenska vrijednost novca	71,4%	63,5%	63,5%	69,5%
2) Razumijevanje troška finansiranja putem kredita	88,4%	83,5%	83,1%	86,9%
3) Izračun prostog prinosa	45,9%	54,6%	49,3%	55,7%
4.1) Izračun složenog prinosa	24,8%	29,7%	41,7%	44,5%
4.2) Razumijevanje prostog i složenog prinosa	13,4%	22,2%	26,2%	31,0%
5) Rizik i prinos	70,0%	68,1%	76,6%	78,7%
6) Definicija inflacije	85,1%	79,6%	83,5%	86,6%
7) Diverzifikacija rizika	55,6%	51,9%	58,8%	59,6%

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Prostor za unapređenje nivoa finansijskog znanja stanovništva postoji u dijelu razumijevanja i izračuna prostog i složenog prinosa, razumijevanja rizika i prinosa, te diverzifikacije rizika, čemu je potrebno posvetiti posebnu pažnju u edukacijama koje su usmjerene na povećanje finansijskog znanja kod odraslih osoba.

Nivo finansijskog znanja odraslih osoba u BiH, mjereno prosječnim skorom na skali od 0 do 100, iznosi 61,39, što je niže od prosječnog skora finansijskog znanja u 39 zemalja globalno, kao i 20 zemalja članica OECD-a, slika 3. Na vrhu ljestvice su Hong Kong (Kina) (91,08) i Njemačka (85,21), a na dnu Kambodža (41,52) i Indonezija (38,14). Rezultati ukazuju da prosječna odrasla osoba iz BiH ima niži nivo finansijskog znanja u odnosu na prosječnu odraslu osobu iz drugih zemalja (Global i OECD prosjeci). Niži nivo finansijskog znanja prvenstveno se odnosi na nerazumijevanje finansijskih koncepata i slabiju sposobnost primjene matematičkih vještina u finansijskom okruženju. SEE prosjek je još niži i iznosi 60,47. Generalno, prosječan stanovnik zemalja u regiji ima niži nivo finansijskog znanja u odnosu na prosječnu odraslu osobu u svijetu.

Slika 3. Prosječne vrijednosti skora finansijskog znanja

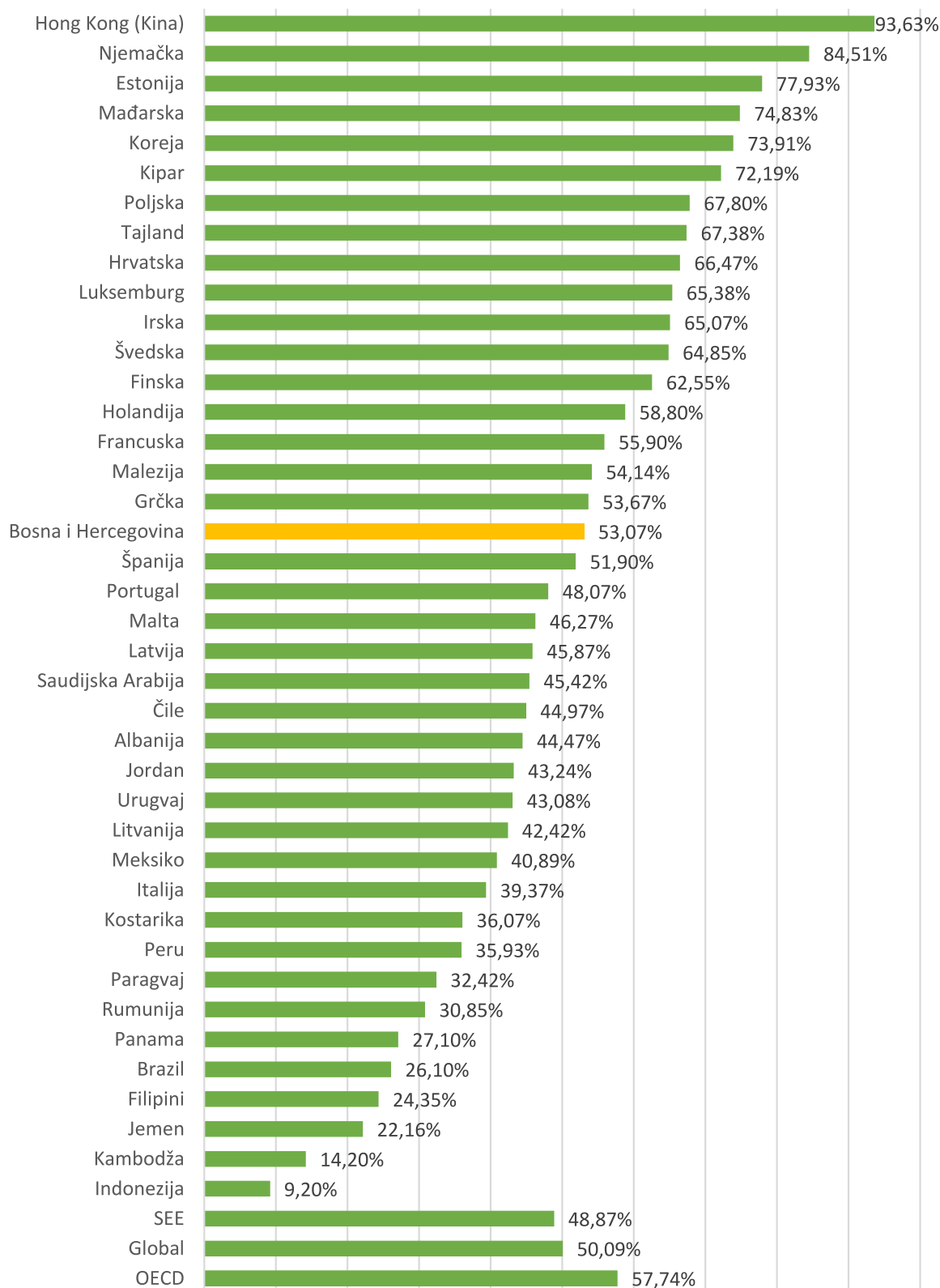


Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

U BiH, 53,07% odraslih osoba odgovorilo je tačno na 5 i više postavljanih pitanja, što je iznad Global prosjeka koji iznosi 50,1%, ali i dalje ispod OECD prosjeka od 57,7%, slika 4.



Slika 4. Procenat odraslih osoba koje su dale tačne odgovore na 5 i više pitanja iz finansijskog znanja

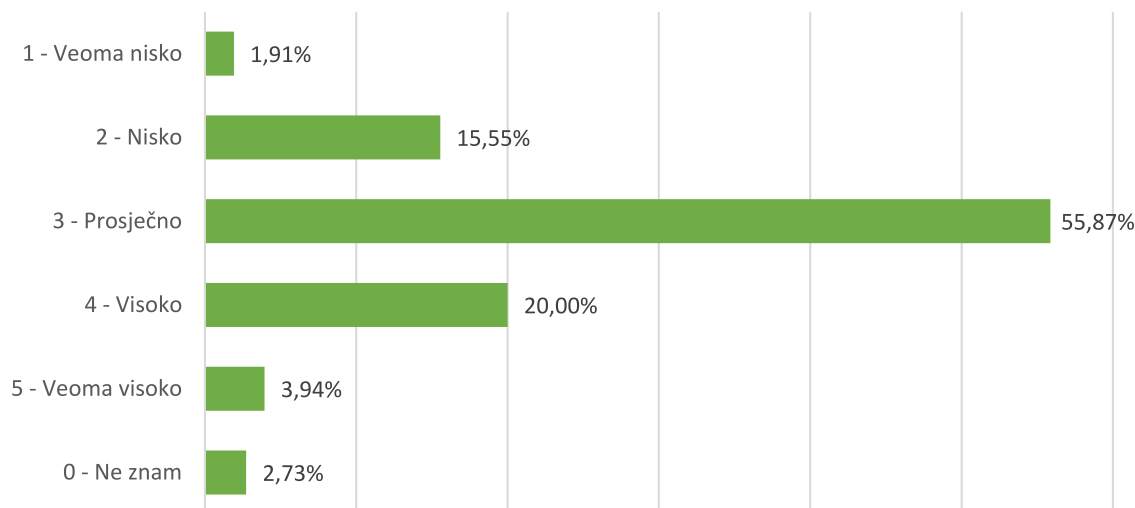


Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Anketa obuhvata i pitanje o samoprocjeni finansijskog znanja, tzv. subjektivno finansijsko znanje, slika 5. Ovo pitanje omogućava uvid u nivo sigurnosti odraslih osoba u BiH u vlastito znanje, što je povezano sa

aktivnijim korištenjem finansijskih proizvoda i usluga. Subjektivno finansijsko znanje je pozitivno povezano sa finansijskom inkluzijom i individualnim blagostanjem.

Slika 5. Procenat odraslih osoba prema samoprocjeni finansijskog znanja



Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Većina odraslog stanovništva, 55,87%, smatra da je njihovo finansijsko znanje prosječno, dok je svega 23,94% onih koji su sigurni u svoje znanje i procjenjuju ga kao visoko ili veoma visoko.

2.1.3. Finansijsko ponašanje

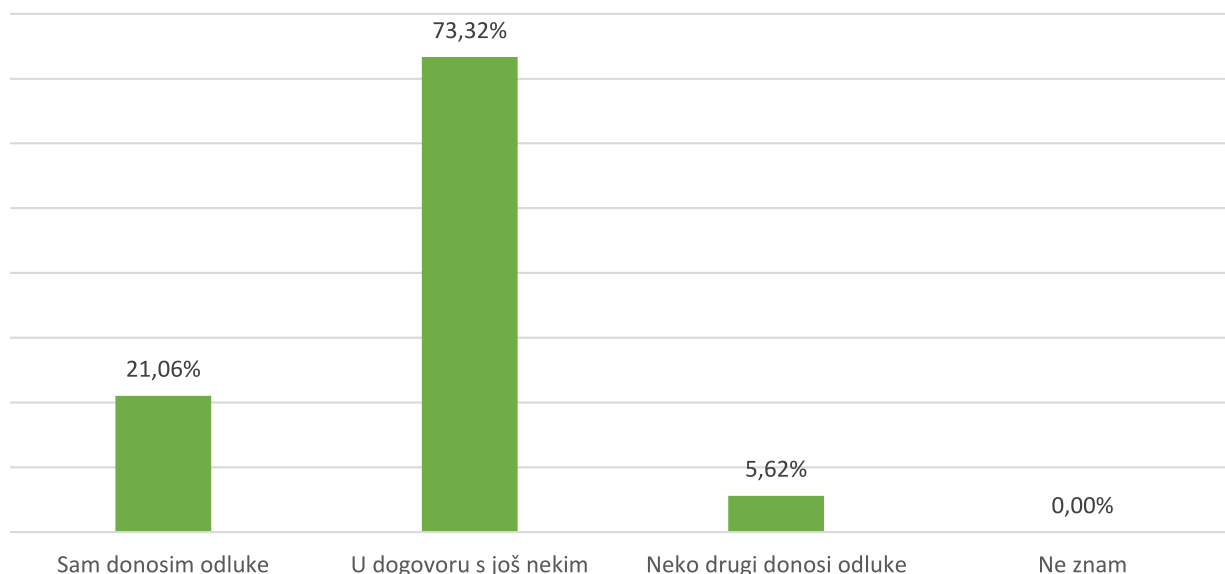
Druga komponenta finansijske pismenosti je finansijsko ponašanje. Finansijska situacija i blagostanje pojedinca u velikoj mjeri ovise o njihovim postupcima i ponašanjima, zbog čega ova komponenta finansijske pismenosti ima najveći udio u ukupnom skor. Pitanja koja adresiraju finansijsko ponašanje formilirana su tako da identificiraju tri komponente ponašanja koje obuhvataju: (1) praćenje novčanog toka, (2) štednju i dugoročno planiranje i (3) promišljene/racionalne kupovine (OECD, 2023):

- Prva grupa pitanja fokusirana je na identifikaciju da li pojedinci vode računa o svojim finansijskim tokovima, izbjegavaju kašnjenja u plaćanjima i blagovremeno izmiruju svoje finansijske obaveze.
- Druga grupa pitanja fokusirana je na to da li ispitanici redovno štede, postavljaju dugoročne finansijske ciljeve, kao i pribjegavaju li zaduživanju kako bi se suočili sa kratkoročnim finansijskim poteškoćama.
- Treća grupa pitanja identifikira da li su ispitanici konsultovali neovisne izvore informacija i savjete pri odlučivanju o kupovini finansijskih proizvoda, kao i da li razmatraju više opcija prilikom njihovog izbora.

Na pitanje o odgovornosti za donošenje finansijskih odluka unutar domaćinstva, većina, 73,32%, je navela da aktivno učestvuje u donošenju finansijskih odluka, te da odluke donose u dogovoru s još nekim, što predstavlja iznimno dobru praksu, slika 6.



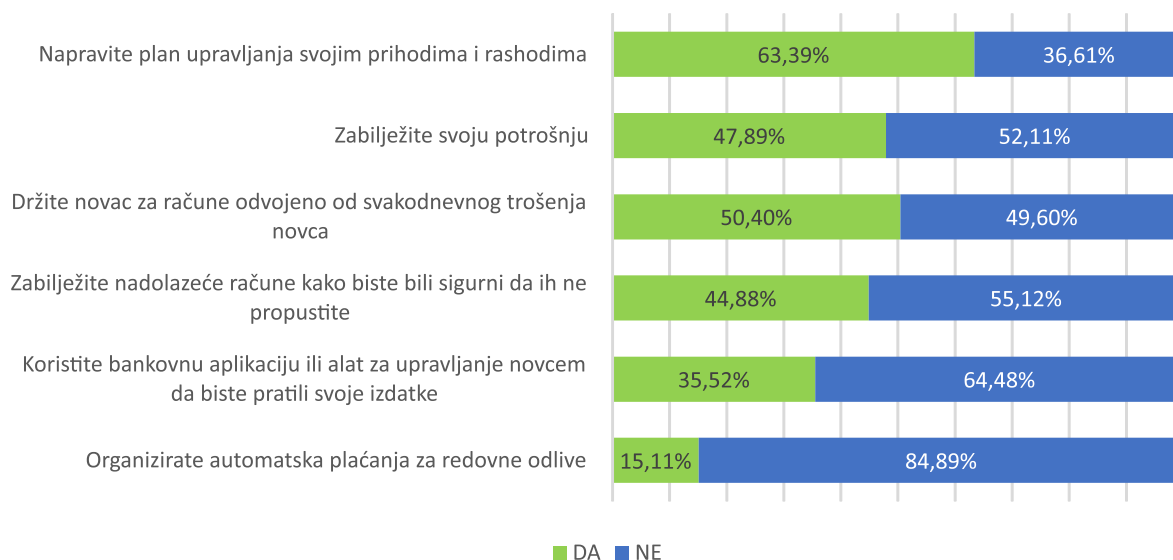
Slika 6. Procenat odraslih osoba prema odgovorima na pitanje ko je odgovoran za donošenje finansijskih odluka u njihovom domaćinstvu



Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Praksu kreiranja plana za upravljanje prihodima i rashodima primjenjuje 63,39% odraslih osoba u BiH. Međutim, svega 35,52% odraslih osoba koristi bankovnu aplikaciju ili alate za upravljanje novcem kako bi platili svoje izdatke, a samo 15,11% odraslih organizira automatska plaćanja za redovne odlive, slika 7.

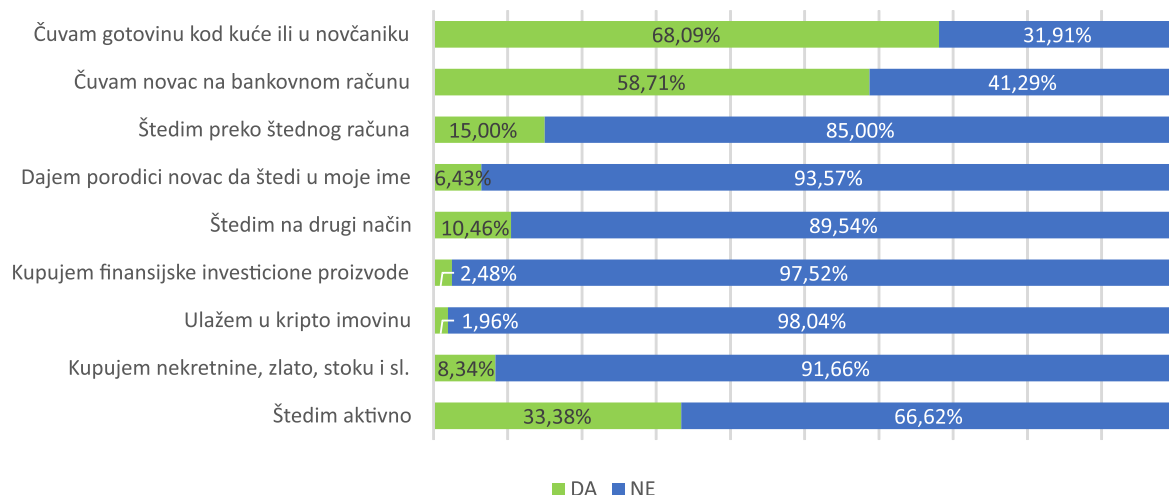
Slika 7. Planiranje i upravljanje potrošnjom



Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

U pogledu štednje, 33,38% odraslih osoba štedi aktivno. Rezultati pokazuju da 68,09% odraslih osoba čuva dio gotovine kod kuće ili u novčaniku, a više od pola, 58,71%, čuva novac na bankovnom računu, slika 8. Svega 15% odraslih ima štedni račun, a sve druge oblike štednje koristi manje od 10% odraslog stanovništva.

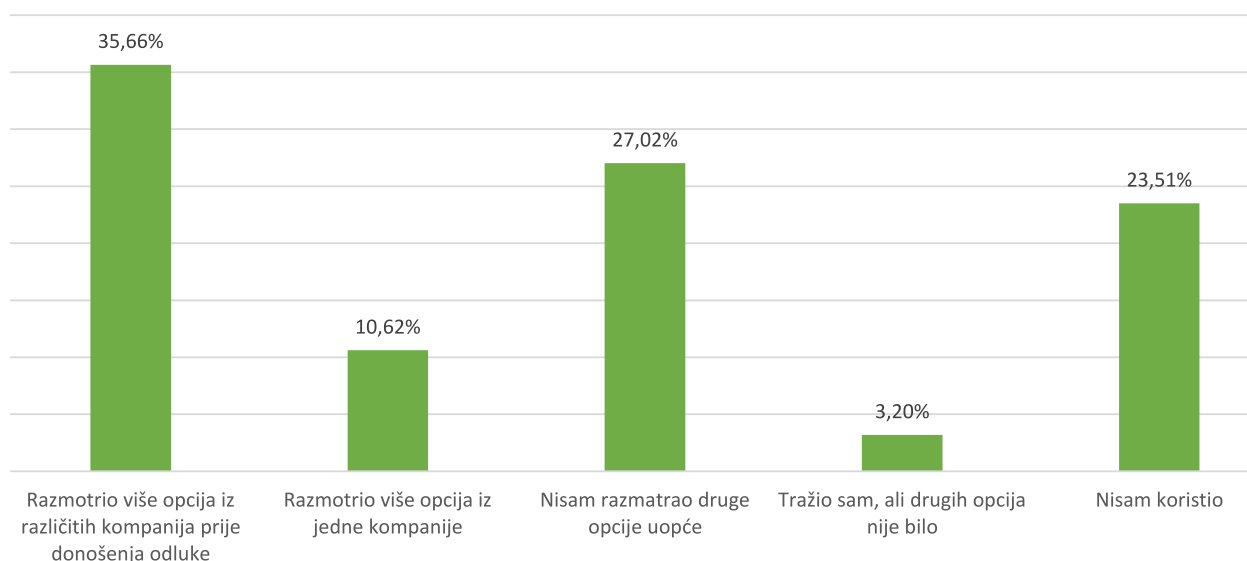
Slika 8. Štednja



Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Osobe koje su u posljednje dvije godine koristile neke od finansijskih proizvoda najčešće su donosile odluke o izboru razmatrajući više opcija različitih kompanija, slika 9.

Slika 9. Odluke o izboru finansijskog proizvoda, procenat odraslih prema odgovorima



Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Nadalje, ispitanici su na skali od 1 do 5 ocjenjivali koliko dobro upravljaju svojim finansijskim tokovima, tabela 3. Većina odraslih osoba, preko 50%, stava je da imaju stalnu kontrolu nad svojim finansijskim poslovima, međutim, tek oko trećine odraslih osoba postavlja dugoročne finansijske ciljeve i nastoji ih postići. Također, više od 90% odraslog stanovništva svoje finansijske obaveze izmiruje na vrijeme, dok više od 80% razmisli prije kupovine da li to može priuštiti.

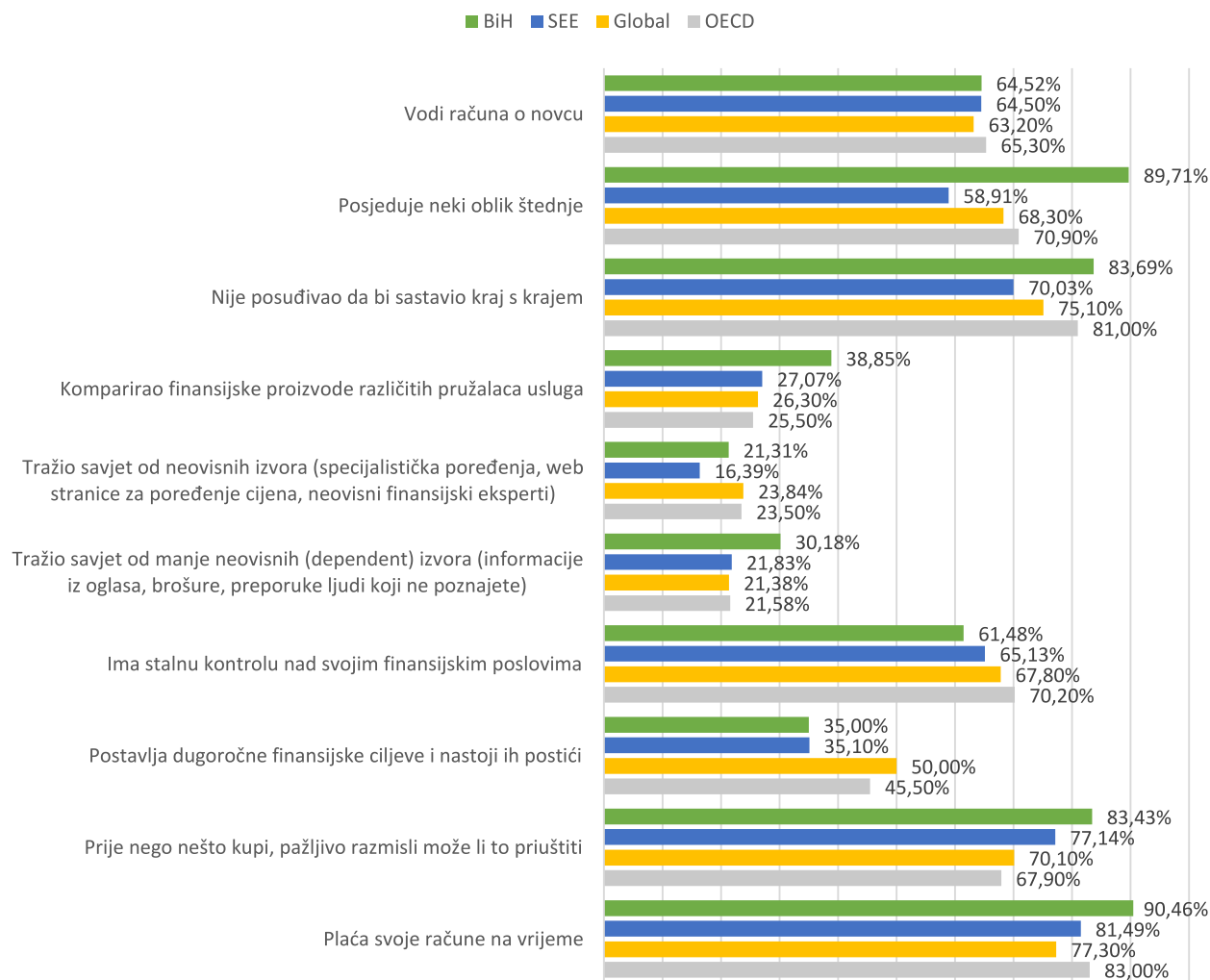
**Tabela 3. Praćenje novčanih tokova**

	1 – u potpunosti se ne slažem	2 – uglavnom se ne slažem	3 – nemam stav (niti se slažem, niti ne slažem)	4 – uglavnom se slažem	5 – slažem se u potpunosti	0 – ne znam
Imam stalnu kontrolu nad svojim finansijskim poslovima.	6,61%	8,32%	20,40%	41,39%	20,10%	3,19%
Postavljam dugoročne finansijske ciljeve i nastojim ih postići.	19,43%	15,22%	28,08%	25,64%	9,36%	2,27%
Prije nego nešto kupim, pažljivo razmislim mogu li to priuštiti.	2,71%	3,82%	9,48%	32,41%	51,02%	0,56%
Plaćam svoje račune na vrijeme.	0,92%	2,07%	5,69%	31,84%	58,62%	0,86%

Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

U BiH, prosječno 90,46% odraslog stanovništva redovno plaća račune, što je znatno iznad prosjeka za sve tri posmatrane grupe zemalja (SEE, Global i OECD), prema podacima prikazanim na slici 10. S druge strane, svega 35% odraslog stanovništva u BiH, kao i 35,10% u regiji, SEE prosjek, postavlja dugoročne ciljeve, u poređenju sa Global prosjekom od 50% i OECD prosjekom od 45,50%. U prosjeku 83,69% odraslog stanovništva u BiH nije posuđivalo novac kako bi pokrilo svoje troškove. Ovaj procenat je viši u odnosu na SEE prosjek (70,03%), Global prosjek (75,10%), te OECD prosjek (81%). Iako svega 15% odraslog stanovništva u BiH ima štedni račun, čak 89,71% se izjašnjava da posjeduje neki oblik štednje. S druge strane, u prosjeku 61,48% odraslih osoba u BiH smatra da ima stalnu kontrolu nad svojim finansijskim poslovima, što je niže od SEE prosjeka (65,13%), Global prosjeka (67,8%) i OECD prosjeka (70,2%). Također, 83,43% odraslih u BiH pažljivo razmišlja o tome da li sebi mogu priuštiti kupovinu prije nego što donesu odluku, dok SEE prosjek iznosi 77,14%, Global 70,1%, te OECD, koji je i najpovoljniji, iznosi 67,9%.

Slika 10. Komparativni pregled procenata odraslih osoba po iskazanim oblicima finansijskog ponašanja

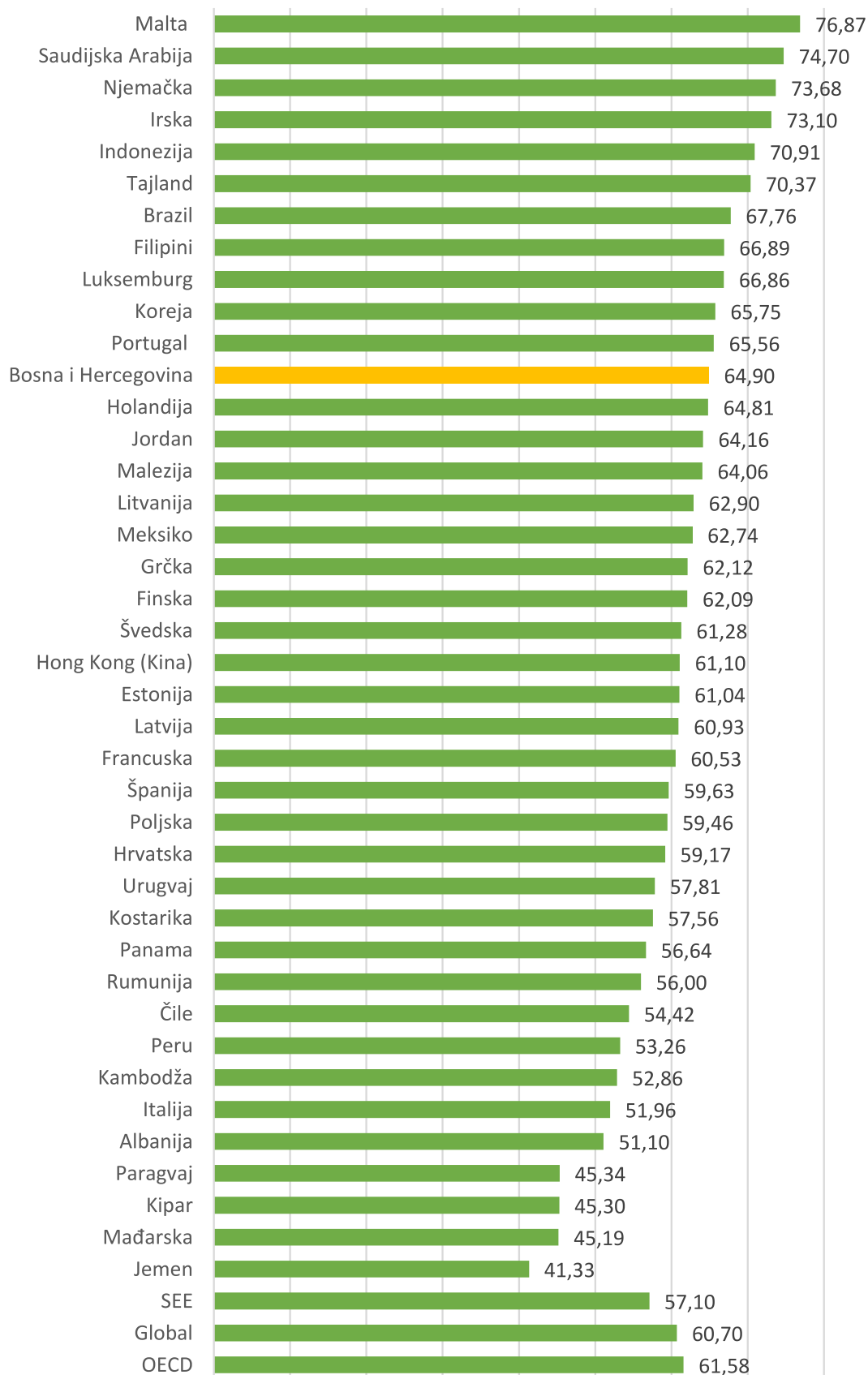


Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Prosječna vrijednost skora kreiranog na bazi prezentiranih pitanja, za komponentu finansijsko ponašanje iznosila je 29,21 na skali od 0 do 45, odnosno 64,90 na skali od 0 do 100, što je iznad SEE prosjeka od 57,10, Global prosjeka od 60,70, kao i od OECD prosjeka od 61,58, slika 11.



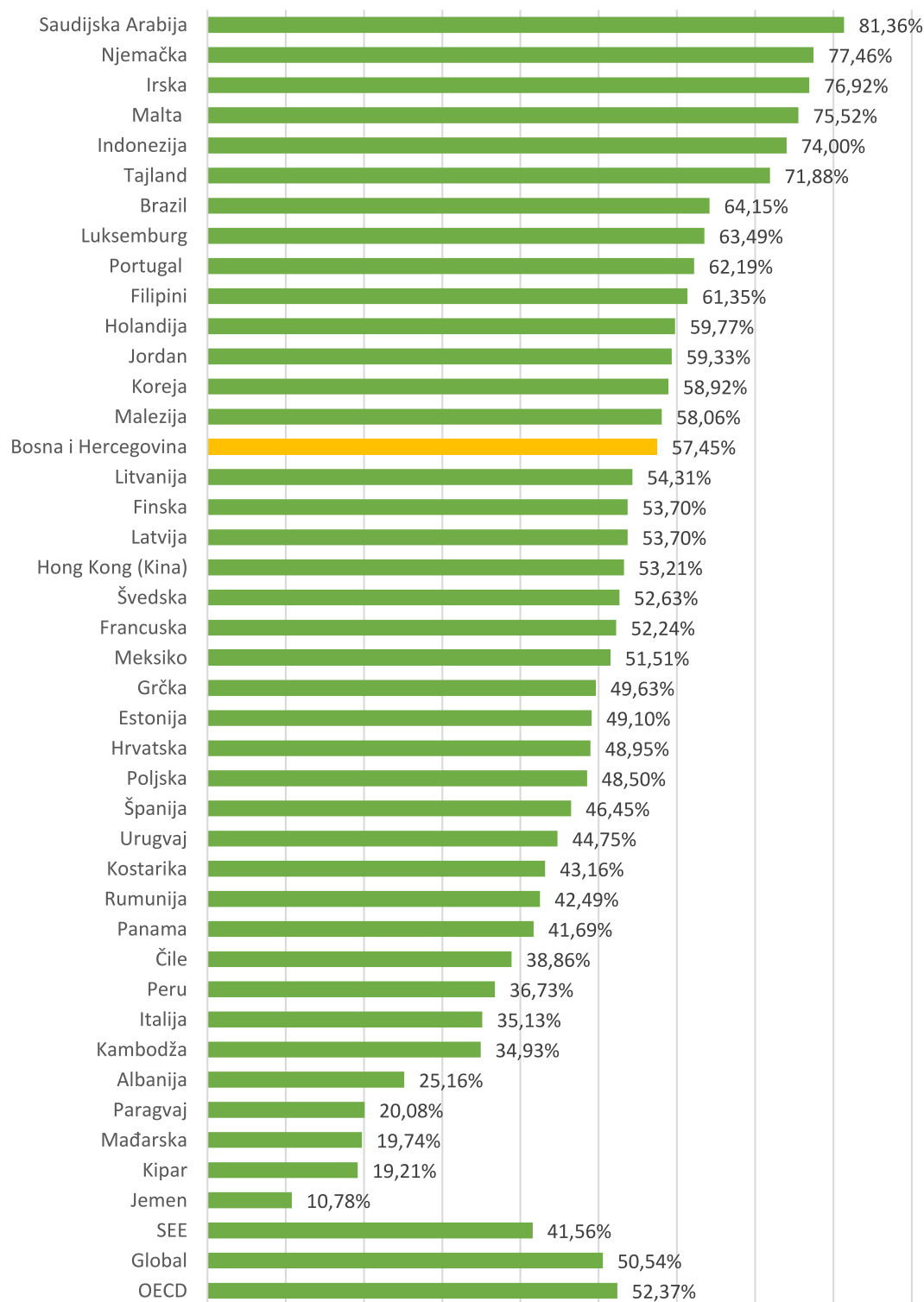
Slika 11. Prosječne vrijednosti skora finansijskog ponašanja



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Također, 57,45% odraslih osoba u BiH ostvarilo je minimalnu vrijednost skora prihvatljivog finansijskog ponašanja, demonstrirajući barem 6 poželjnih oblika ponašanja, te rezultati u tom pogledu pozicioniraju BiH iznad prosjeka OECD zemalja koji iznosi 52,37%, slika 12.

Slika 12. Procenat odraslih osoba koje imaju minimalan skor prihvatljivog finansijskog ponašanja (demonstrirajući barem 6 od ukupno 9 oblika poželjnog finansijskog ponašanja)



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini



2.1.4. Finansijski stavovi

Treća komponenta finansijske pismenosti jesu finansijski stavovi. Prema OECD (2022) definiciji finansijske pismenosti, pozitivna kombinacija svijesti, znanja, vještina, stavova i ponašanja rezultirat će zdravim finansijskim odlukama i finansijskoj dobrobiti pojedinca. Čak i kada pojedinci imaju zadovoljavajući nivo finansijskog znanja, njihovi finansijski stavovi igraju važnu ulogu u njihovom finansijskom ponašanju. OECD/INFE metodologija (2022) mjerenja finansijske pismenosti uključuje stoga tri pitanja kojim se procjenjuju finansijski stavovi, pri čemu se pozitivnim finansijskim stavovima smatraju stavovi koji podržavaju dugoročno promišljanje i štednju, tabela 4.

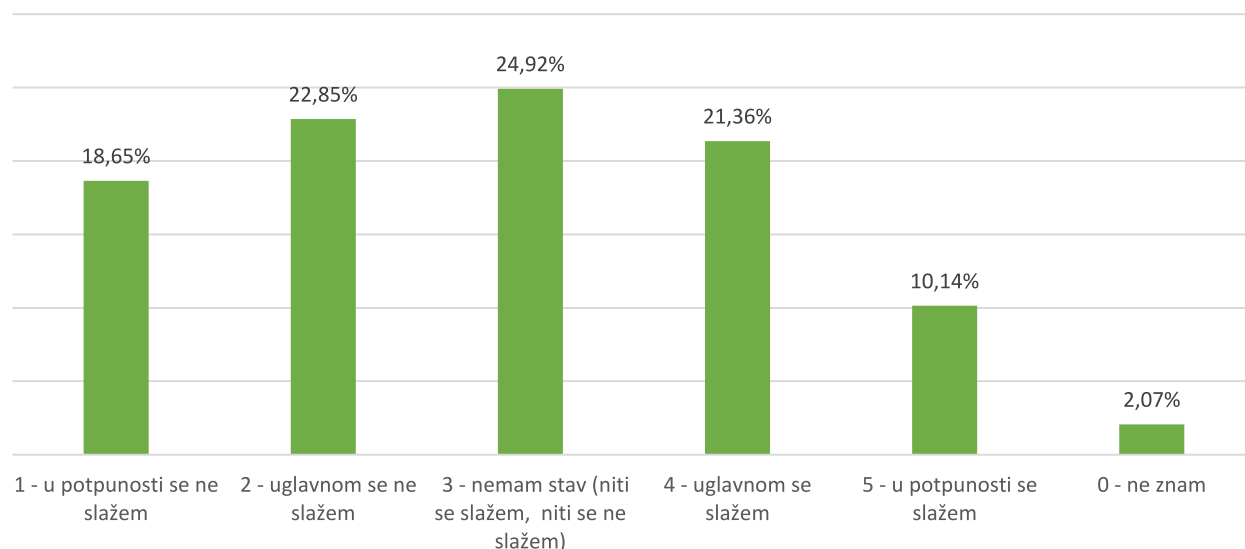
Tabela 4. Izjave za procjenu finansijskih stavova

Izjave na skali od 1 do 5, gdje je 1 – u potpunosti se ne slažem i 5 – u potpunosti se slažem
1. „Veće je zadovoljstvo trošiti novac nego ga čuvati za budućnost.“
2. „Sklon sam da živim za danas i pustim sutra da se brine o sebi.“
3. „Novac je tu da se troši.“ (opcionalno)

Izvor: OECD (2022)

Rezultati istraživanja pokazuju da se u prosjeku 31,50% odraslog stanovništva uglavnom ili u potpunosti slaže sa izjavom da je veće zadovoljstvo trošiti novac nego ga čuvati za budućnost. Suprotno tome, u prosjeku 41,50% odraslih osoba se uglavnom ili u potpunosti ne slaže sa izjavom, što predstavlja poželjan finansijski stav, slika 13. Skoro četvrtina odraslog stanovništva nema jasno definiran stav o ovom pitanju.

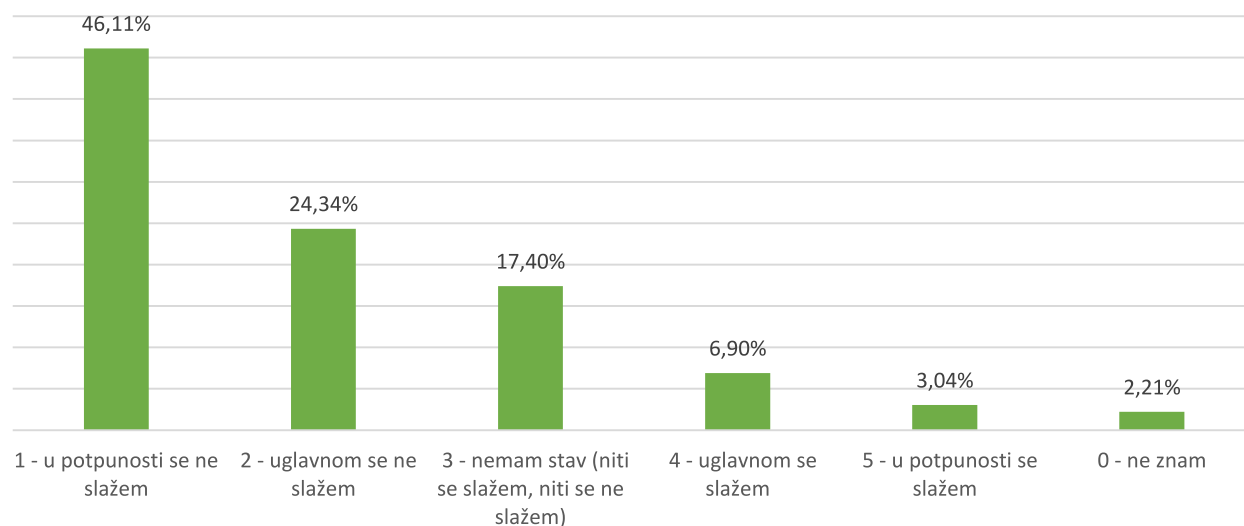
Slika 13. Veće je zadovoljstvo trošiti novac nego ga čuvati za budućnost



Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Ipak, većina odraslih osoba orijentirana je ka dugoročnom promišljanju kao pozitivnom finansijskom stavu, te se čak 70,45% osoba uglavnom ili u potpunosti ne slaže sa izjavom 2, slika 14. Svega 9,94% odraslih osoba je uglavnom ili u potpunosti sklono da živi za danas i pusti sutra da se brine o sebi.

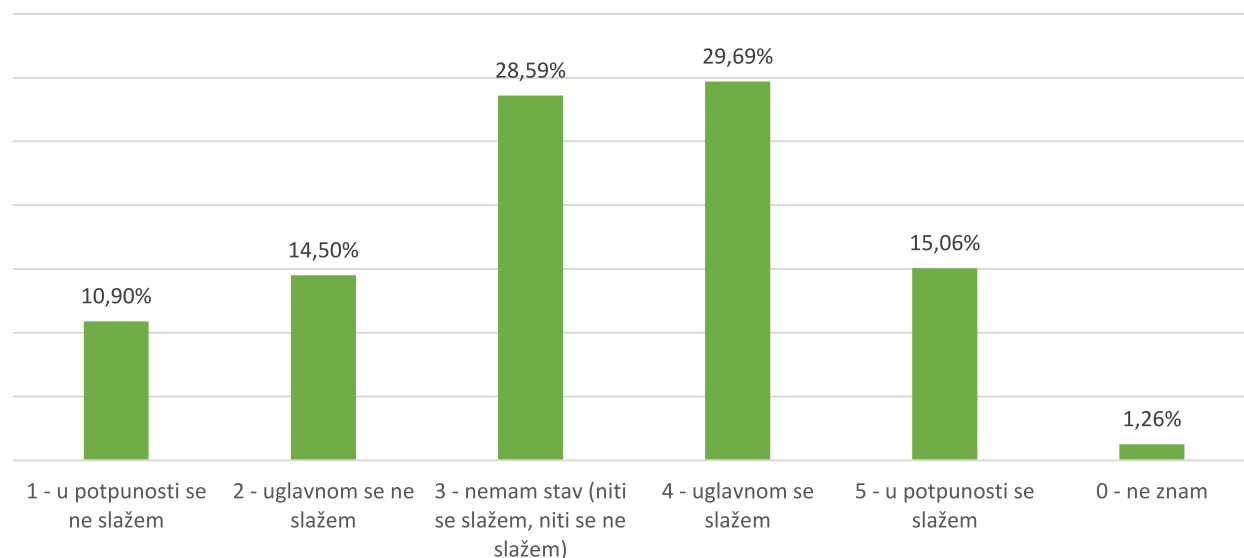
Slika 14. Sklon sam da živim za danas i pustim sutra da se brine o sebi



Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Skoro polovina, 44,75%, odraslih osoba se slaže sa izjavom da je novac tu da se troši, dok 28,59% nema jasno definiran stav, slika 15. U prosjeku jedna četvrtina, 25,40% odraslih osoba se uglavnom ili u potpunosti ne slaže sa ovom izjavom, što se smatra pozitivnim finansijskim stavom.

Slika 15. Novac je tu da se troši

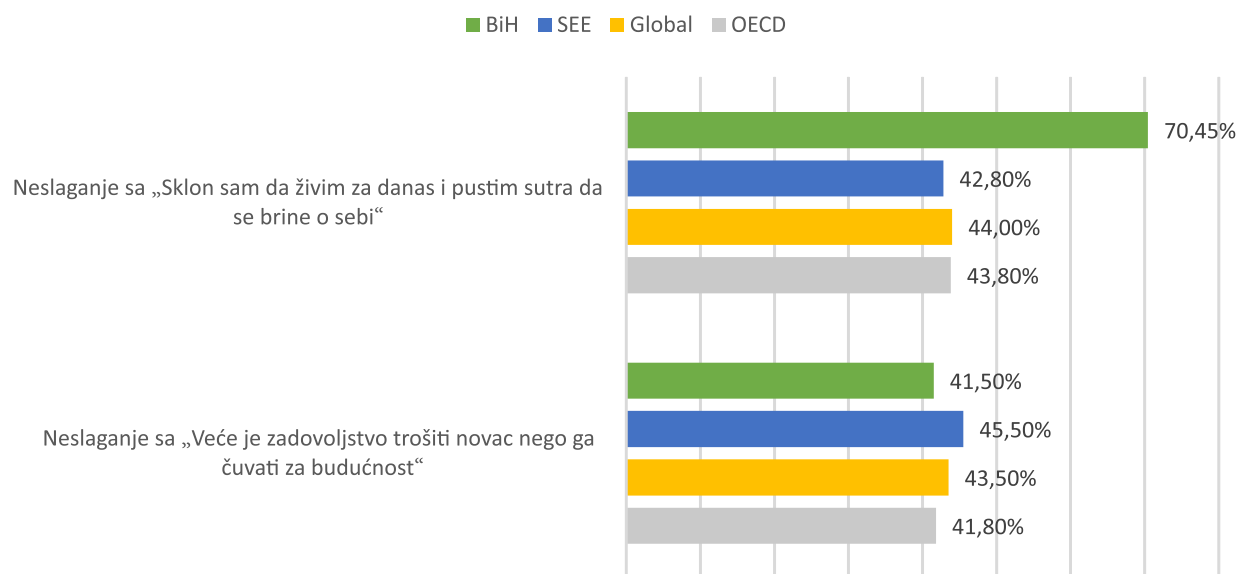


Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini



U prosjeku, 70,45% odraslog stanovništva u BiH iskazuje dugoročne finansijske stavove i nije sklono da živi danas i pusti sutra da se brine o sebi, za razliku od posmatranog prosjeka za ostale tri grupe zemalja, gdje je ovaj procenat značajno niži, SEE sa 42,80%, Global sa 44%, te OECD sa 43,80%, slika 16. S druge strane, u prosjeku svega 41,50% odraslog stanovništva u BiH ne smatra da je veće zadovoljstvo trošiti novac nego ga čuvati za budućnost, što je blago niže od prosjeka za ostale tri grupe zemalja, SEE sa 45,50%, Global sa 43,50%, te OECD sa 41,80%.

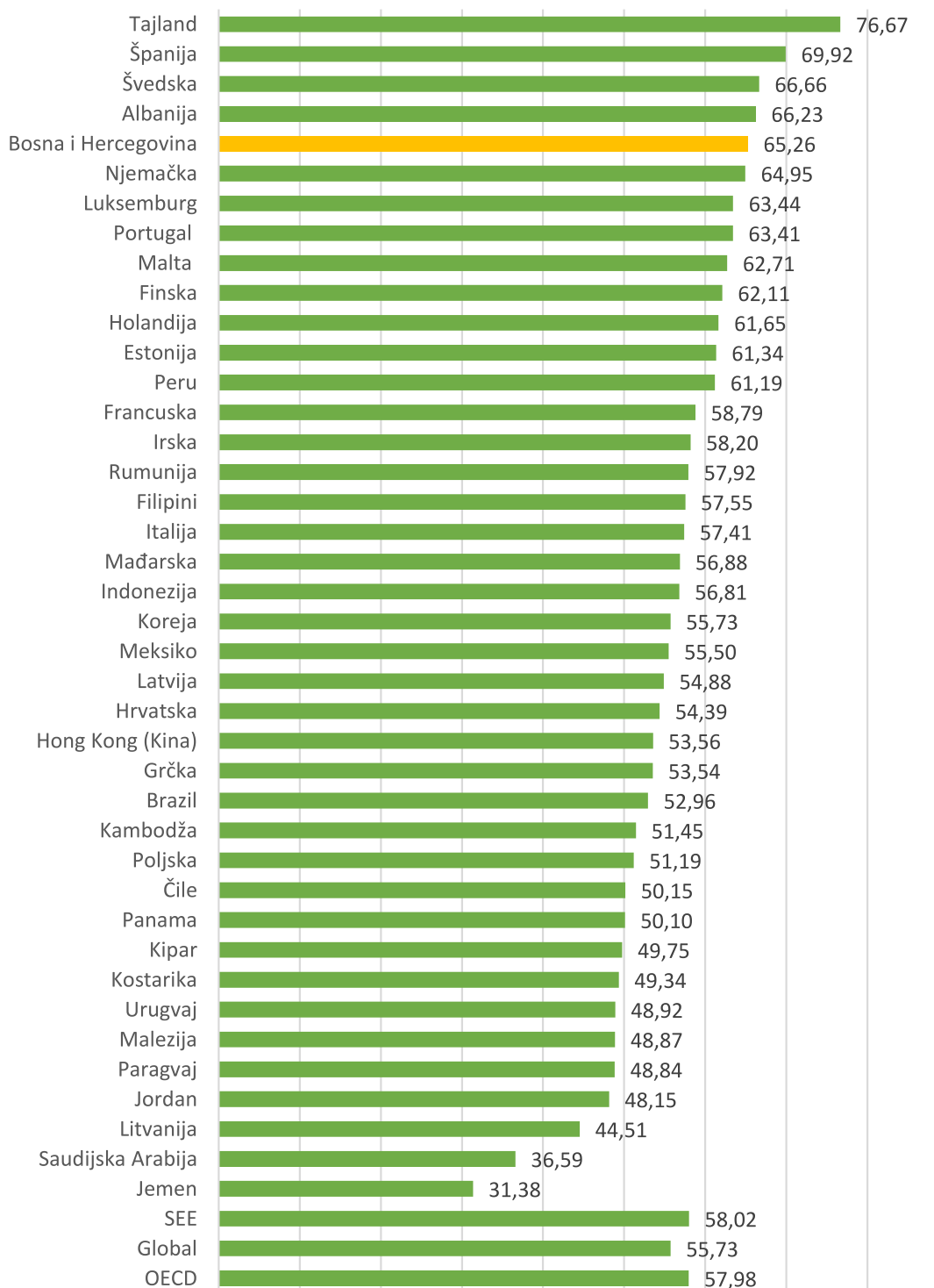
Slika 16. Komparativni pregled finansijskih stavova



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Treća izjava *Novac je tu da se troši* je prema OECD/INFE metodologiji (OECD, 2022) procjene finansijskih stavova opcionalna. Radi komparativnosti rezultata istraživanja, za izračun vrijednosti skora finansijskih stavova korištena su prva dva pitanja. Prosječna vrijednost skora finansijskih stavova odraslog stanovništva u BiH iznosi 13,05 na skali od 0 do 20, odnosno 65,26 na skali od 0 do 100, i veća je od prosječne vrijednosti skora prema OECD/INFE istraživanju (OECD, 2023), koji za Global 39 zemalja iznosi 55,73, odnosno za 20 OECD zemalja 57,98, slika 17. Interesantno, prosjek za 4 SEE zemlje iznosi 58,02 i također je viši od Global prosjeka, te neznatno i od OECD prosjeka.

Slika 17. Prosječne vrijednosti skora finansijskih stavova



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini



2.1.5. Identifikacija osjetljivih grupa

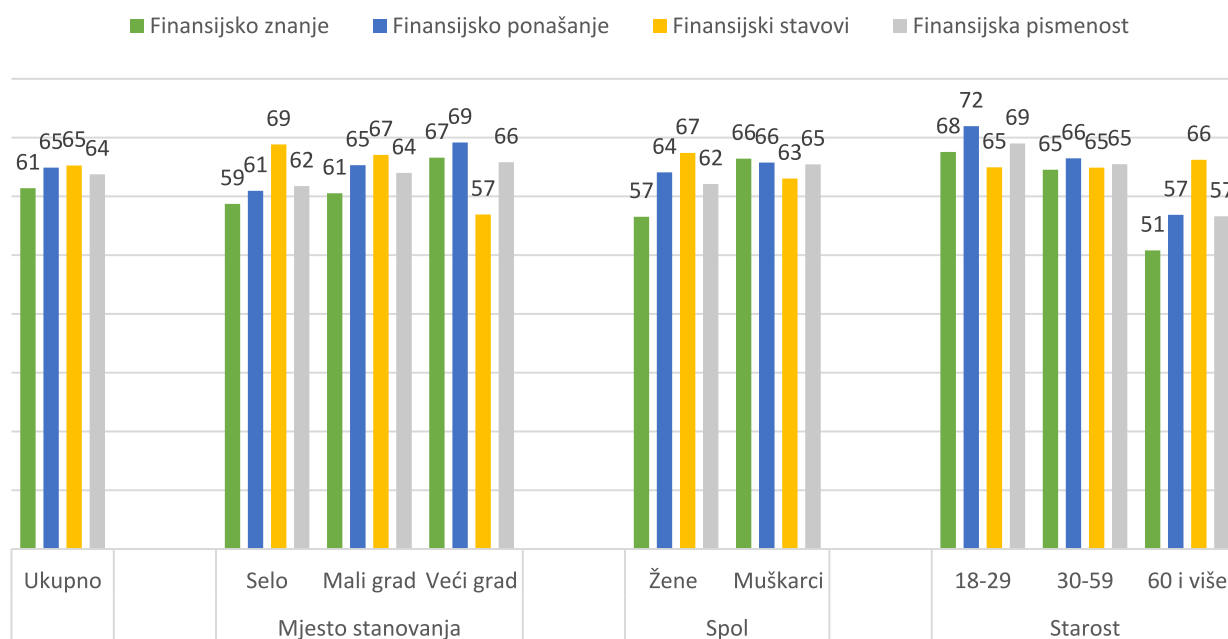
Vrijednosti formiranih skorova finansijske pismenosti, zbirno i po komponentama, variraju prema različitim socio-ekonomskim karakteristikama. Identificirane su razlike u vrijednostima skorova po sljedećim obilježjima:

- mjestu življenja,
- spolu,
- starosti,
- stručnoj spremi,
- statusu u zaposlenju,
- prihodu,
- broju djece u domaćinstvu,
- broju članova u domaćinstvu,
- digitalnim resursima (posjedovanju internet priključka).

Odrasle osobe koje žive na selu imaju u prosjeku nižu vrijednost skora finansijske pismenosti u odnosu na one koji žive u gradovima. Istovremeno, najviši skor finansijske pismenosti, te finansijskog znanja i ponašanja imaju stanovnici velikih gradova. S druge strane, najpoželjnije finansijske stavove demonstrira upravo ruralno stanovništvo, čime je dijelom kompenzirano nisko finansijsko znanje i ponašanje, u ukupnom skoru finansijske pismenosti.

Nalazi upućuju i na to da žene u prosjeku bilježe niže skorove finansijske pismenosti (62,11-65,45), kao i finansijskog znanja (56,54-66,43) i ponašanja (64,07-65,76) u odnosu na muškarce. S druge strane, žene imaju bolje finansijske stavove (67,40-63,04) u poređenju sa muškarcima, slika 18.

Slika 18. Skorovi finansijske pismenosti (0-100) prema spolu, starosti i mjestu stanovanja



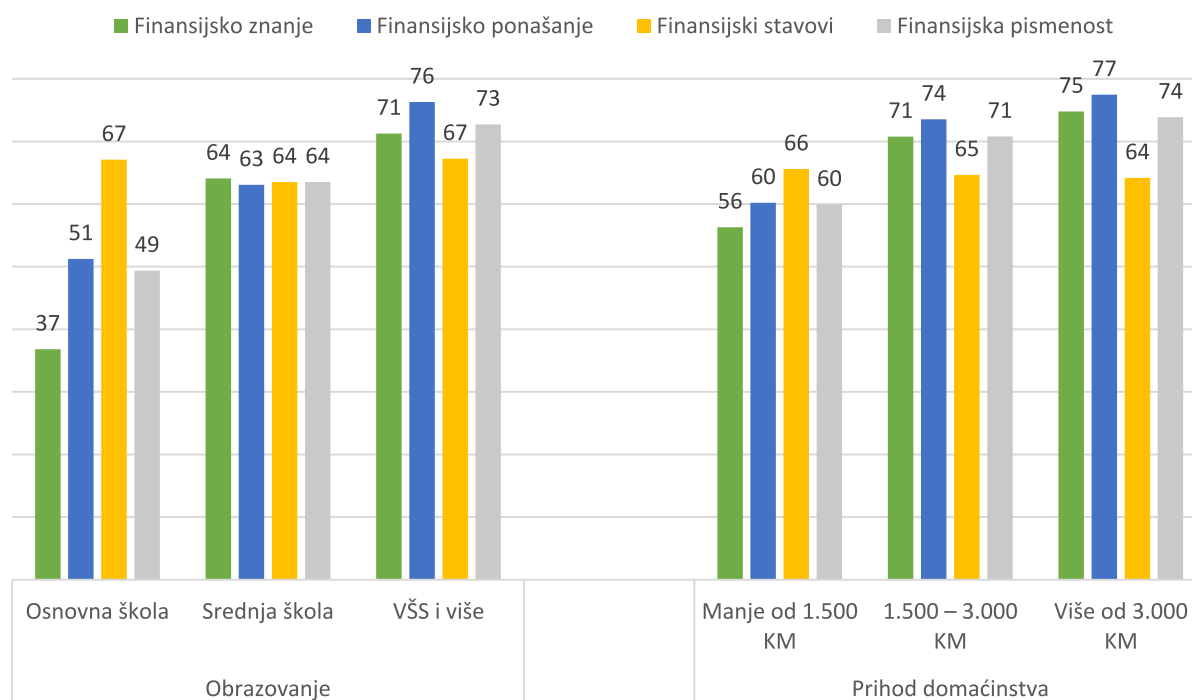
Napomena: Mali grad (3.000 – 100.000 stanovnika), Veći grad (preko 100.000 stanovnika)

Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Analizirani su skorovi finansijske pismenosti i njenih komponenti prema starosti stanovništva. Zanimljivo je da su finansijsko znanje, ponašanje i ukupna finansijska pismenost najviši kod najmlađe starosne grupe, 18-29 godina, a da su finansijski stavovi najbolji kod najstarijih osoba, sa 60 i više godina. Međutim najstarije osobe su istovremeno i najranjivija grupa sa najnižim skorom ukupne finansijske pismenosti, 56,62, finansijskog znanja, 50,82 i finansijskog ponašanja, 56,85.

U pogledu obrazovanja, analizirane su tri grupe: (1) završena osnovna škola ili niži nivoi obrazovanja, (2) srednja škola, te (3) viša školska sprema i viši nivoi obrazovanja, slika 19. Zanimljivo je su najmanje razlike prisutne u finansijskim stavovima između ovih grupa, od 67,09, preko 63,52 do 67,25, po starosnim grupama, respektivno, dok se po ostalim komponentama finansijske pismenosti, kao i ukupnom skoru, rezultati značajnije razlikuju. Osobe sa najnižim nivoom obrazovanja imaju u prosjeku najniži skor finansijske pismenosti, svega 49,37 i finansijskog znanja, 36,81. Odrasli sa najvišim nivoom obrazovanja imaju značajno veći skor finansijske pismenosti koji iznosi 72,73, kao i finansijskog znanja od 71,28.

Slika 19. Skorovi finansijske pismenosti (0-100) prema formalnom obrazovanju i prihodu domaćinstva



Napomena: Osnovna škola (osnovna škola i niži nivoi obrazovanja)

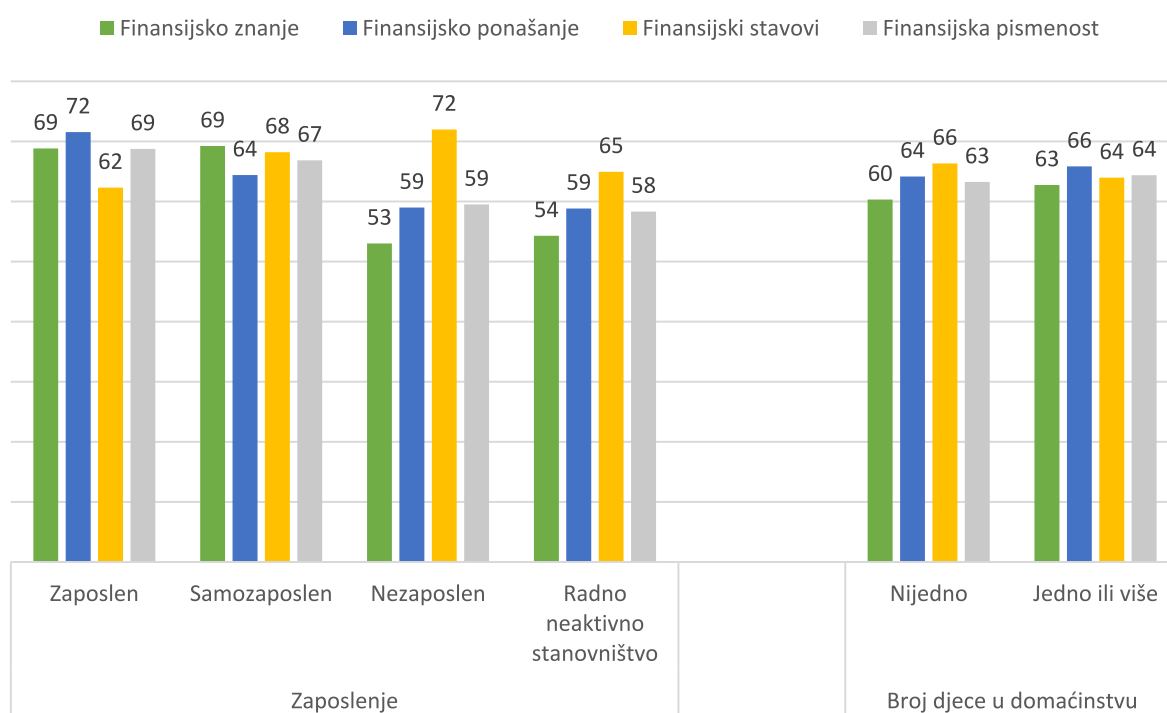
Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Analizirajući grupe prema visini prihoda domaćinstva, dolazi se do zaključka da se i u ovom slučaju vrijednosti skorova finansijske pismenosti, ponašanja i znanja značajnije razlikuju među grupama. Finansijski stavovi su dosta ujednačeni između odraslih osoba čija domaćinstva imaju prihod do 1.500 KM, sa skorom od 65,60, u odnosu na drugu grupu, 1.500-3.000 KM, sa skorom od 64,67 i treću grupu, 3.000 KM i više, sa skorom od 64,18. Ipak, sveukupni skor finansijske pismenosti je najviši kod odraslih osoba čiji prihod domaćinstva prelazi 3.000 KM, 73,87, a najniži kod odraslih osoba čiji je prihod domaćinstva do 1.500 KM, 59,92.



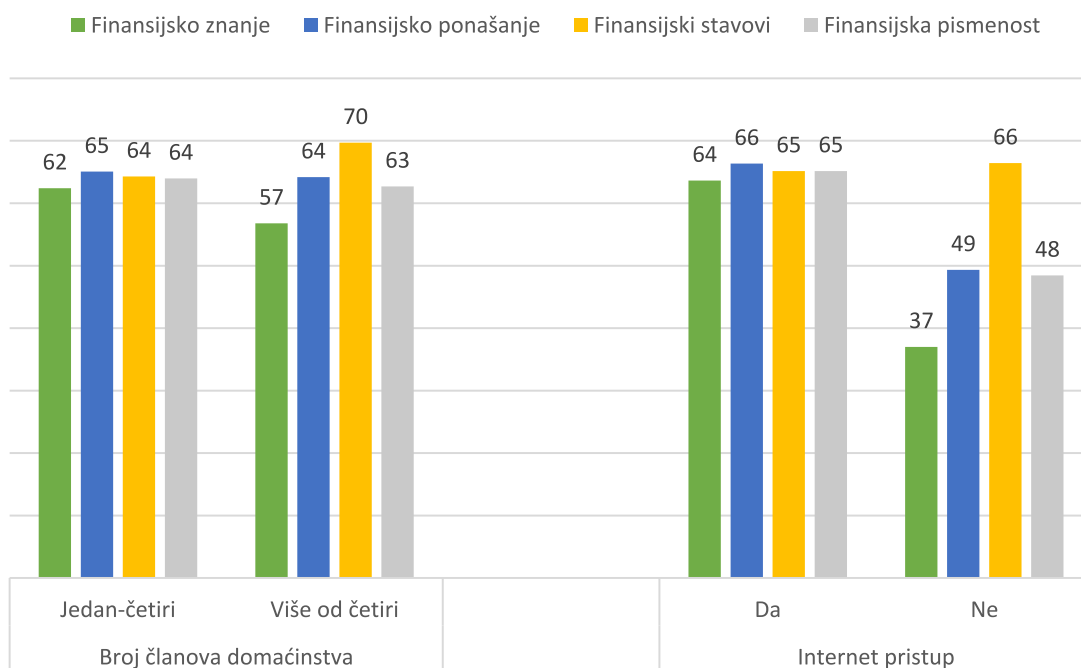
Nezaposlene osobe, iako imaju najviše vrijednosti skora finansijskih stavova, 71,98, značajno su lošije u finansijskom znanju, 53,02, i ponašanju, 58,98, te ukupnoj finansijskoj pismenosti, 59,59, u odnosu na one koji su zaposleni ili samozaposleni, sa sveukupnim skorovima finansijske pismenosti od 68,74 i 66,84, respektivno, slika 20.

Slika 20. Skorovi finansijske pismenosti (0-100) prema statusu zaposlenosti i broju djece u domaćinstvu



Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Odrasle osobe iz većih domaćinstava, sa više od četiri člana, u prosjeku imaju niži skor finansijske pismenosti, 62,70, u odnosu na one čije domaćinstvo broji do četiri člana, 63,98, slika 21. Međutim, odrasle osobe u čijem domaćinstvu žive i djeca imaju u prosjeku malo bolje rezultate od onih koji dolaze iz domaćinstava bez djece, izuzev finansijskih stavova.

Slika 21. Skorovi finansijske pismenosti (0-100) prema broju članova domaćinstva i internet pristupu


Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Značajno veću vrijednost po svim komponentama finansijske pismenosti, osim finansijskih stavova, imaju odrasle osobe koji imaju pristup internetu u odnosu na one koji nemaju internet priključak, sa prosječnim skorom finansijske pismenosti od 65,16 u poređenju sa 48,44. Pri tome, razlike u finansijskom znanju su najviše naglašene, 63,64 naspram 37,01. Pri tome, prema rezultatima ankete svedenim na nivo populacije, 8,44% odraslog stanovništva u BiH nema pristup internetu.

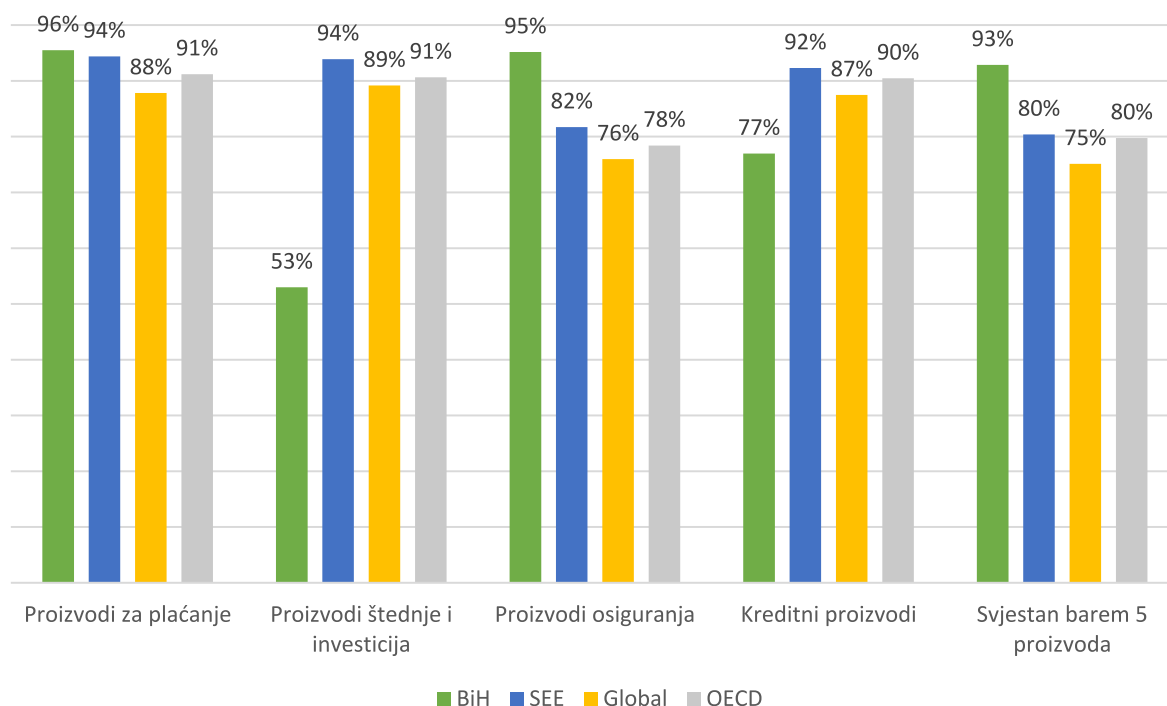
2.1.6. Korištenje finansijskih proizvoda i finansijska iskustva

Aktivna finansijska inkluzija i finansijska pismenost pojedinaca su pozitivno povezani sa njihovim finansijskim blagostanjem, kao i stabilnošću finansijskog sistema. Provedena anketa uključuje i pitanja koja se odnose na svijest o finansijskim proizvodima, njihovo aktivno korištenje, te iskustva na finansijskim tržištima, uključujući i ona negativna, kao što je prevara.

Rezultati istraživanja pokazuju da kod odraslog stanovništva u BiH postoji visoka svijest o postojanju finansijskih proizvoda, slika 22. U prosjeku, 92,87% odraslih osoba čulo je za barem pet finansijskih proizvoda, što je značajno više od Global i OECD prosjeka, dok je čak 95,51% odraslih osoba čulo za barem jedan od proizvoda za plaćanje. S druge strane, svega 52,98% čulo je za neki od proizvoda štednje i investicija. Značajno niži prosjek u odnosu na Global i OECD prosjeke nalazimo i kod svjesnosti o postojanju kreditnih proizvoda. Tek 76,97% je čulo za neki od kreditnih proizvoda, dok globalni prosjek iznosi 87,47%. U odnosu na ostale zemlje, ostvareni su bolji rezultati u pogledu svjesnosti o postojanju proizvoda osiguranja, gdje je globalni prosjek 75,97%, dok je u BiH u prosjeku 95,17% odraslih osoba čulo za jedan od proizvoda osiguranja.



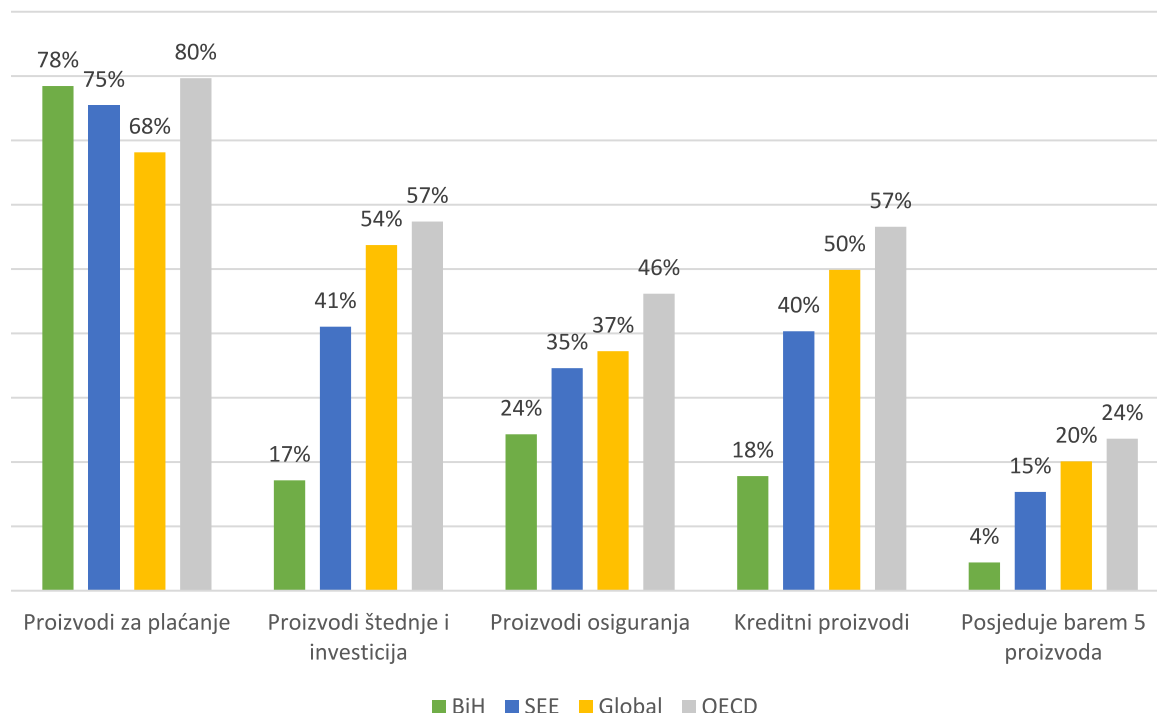
Slika 22. Svjesnost o barem jednom proizvodu iz kategorije plaćanja, štednje i investicija, osiguranja i kreditnih proizvoda (procenat odraslih)



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Međutim, u pogledu posjedovanja određenih finansijskih proizvoda, rezultati su znatno lošiji. Svega 4,4% odraslih osoba u prosjeku posjeduje barem pet finansijskih proizvoda, dok je Global prosjek 20,1%, slika 23. S druge strane, u prosjeku 78,46% posjeduje barem jedan finansijski proizvod za plaćanje, i jedino u toj kategoriji posjedovanja finansijskih proizvoda odraslo stanovništvo iz BiH je pozicionirano bolje u odnosu na Global prosjek, ali i dalje lošije od prosjeka OECD zemalja.

Slika 23. Posjedovanje barem jednog proizvoda iz kategorije plaćanja, štednje i investicija, osiguranja i kreditnih proizvoda (procenat odraslih)



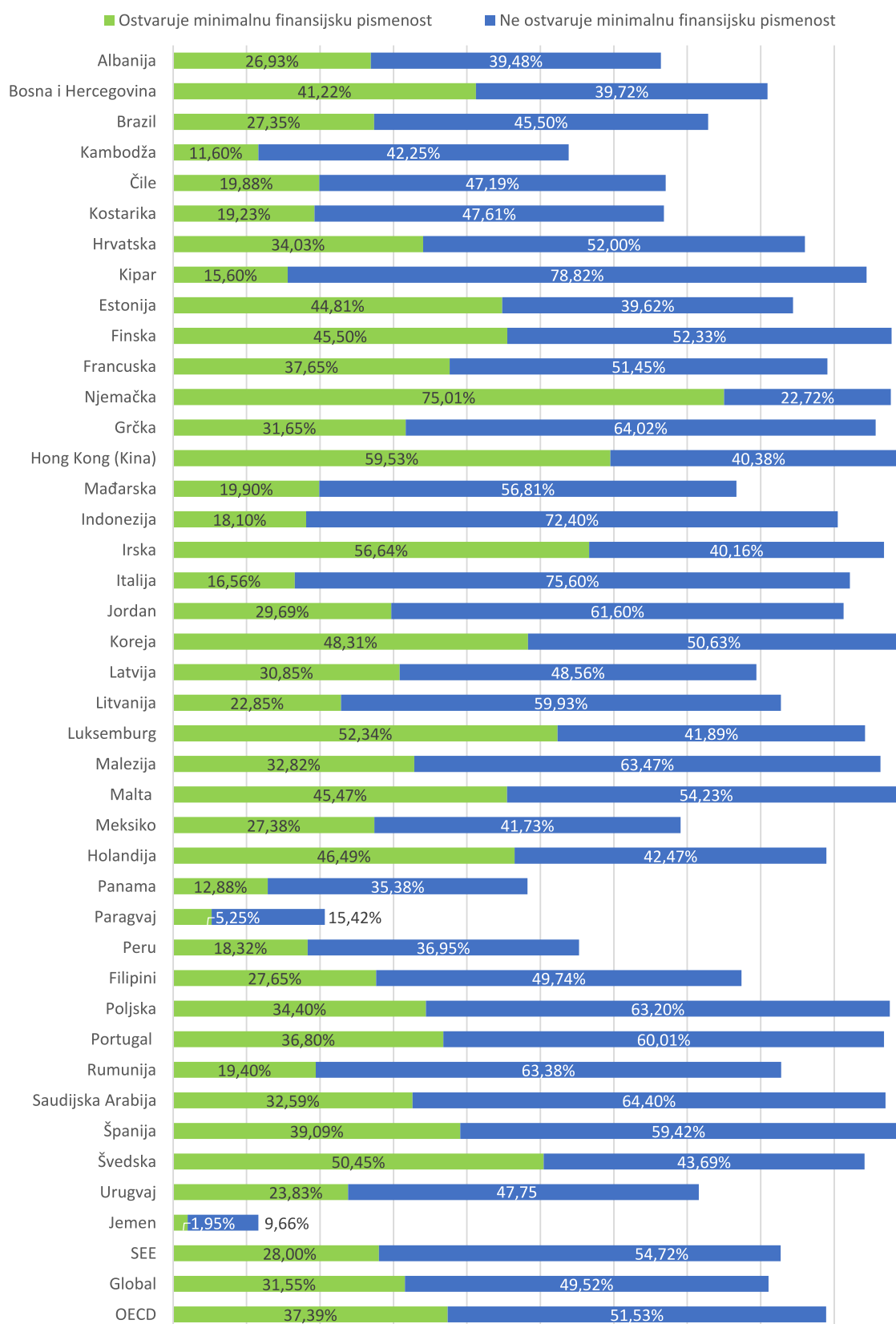
Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Odnosi između svijesti o finansijskim proizvodima i njihovog posjedovanja sa nivoima finansijske pismenosti daju informaciju donosiocima odluka i kreatorima politika da li osobe koje posjeduju različite vrste finansijskih proizvoda također pokazuju potrebno finansijsko znanje. Procenat odraslih koji posjeduju neki od finansijskih proizvoda u odnosu na njihov nivo finansijske pismenosti prezentiran je na slici 24.

U prosjeku, 80,96% odraslih osoba u BiH posjeduje barem jedan finansijski proizvod, dok 41,22% odraslih ima barem jedan finansijski proizvod i minimalni nivo finansijske pismenosti, odnosno vrijednost ostvarenog skora finansijske pismenosti od 70 bodova i više. Iako je ovaj rezultat bolji od prosječnih vrijednosti SEE, Global i OECD prosjeka, mogao bi se postići i viši nivo finansijske inkluzije kroz prilagođene finansijske edukacije.



Slika 24. Komparativni pregled procenta odraslih osoba koje posjeduju barem jedan finansijski proizvod prema njihovoj finansijskoj pismenosti

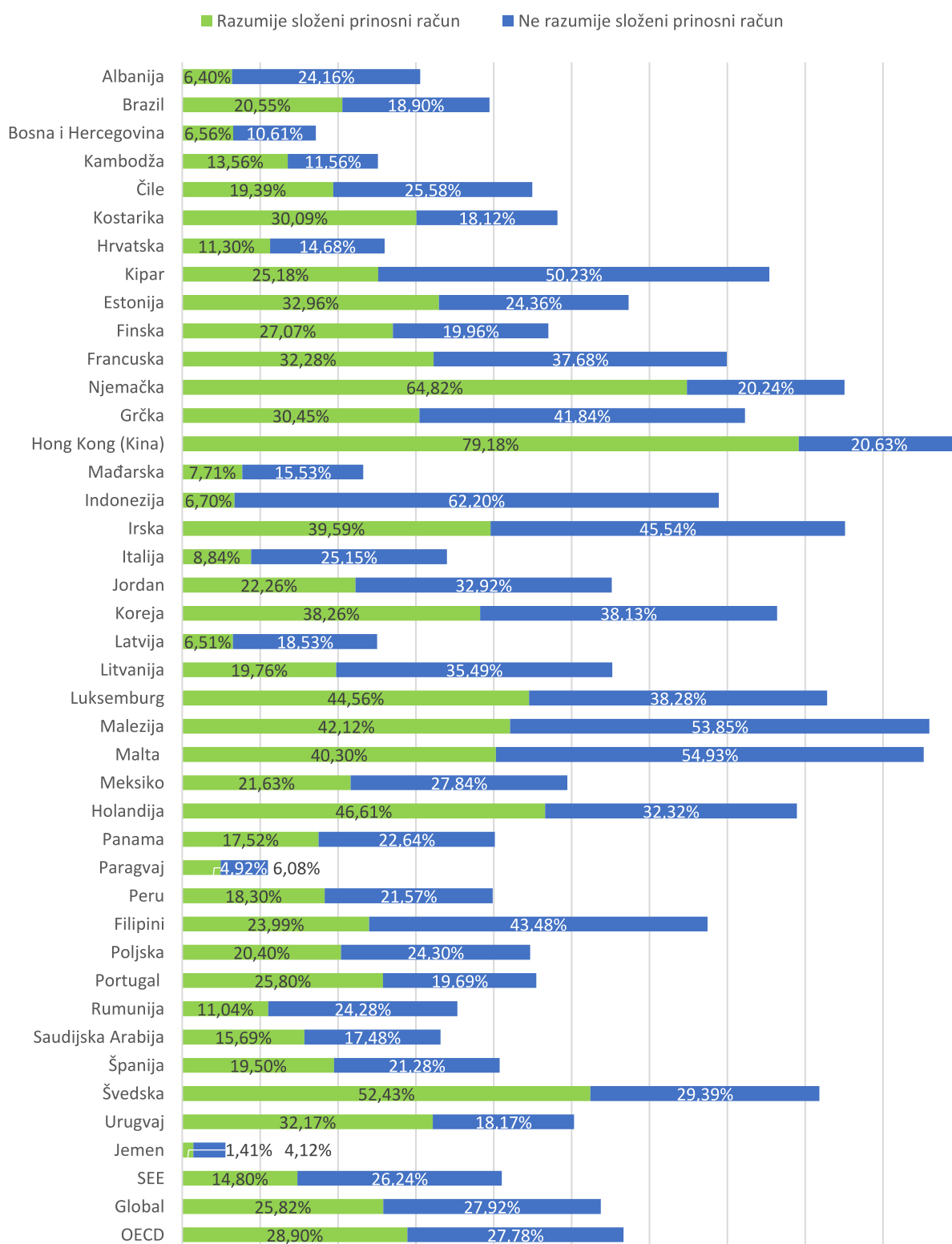


Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Za sve vlasnike štednih, investicionih ili penzionih proizvoda, važan aspekt finansijskog znanja je razumijevanje koncepta složenog prinosa. Slika 25 daje uvid u procenat odraslih osoba koji imaju neki od proizvoda štednje i investicija, prema njihovom razumijevanju složenog prinosnog računa. Procenat odraslih osoba koji posjeduju barem jedan takav proizvod u BiH je 17,20%, dok 38,19% onih koji posjeduju takav proizvod razumije složeni prinosni račun, što odgovara 6,56% ukupnog broja odraslih osoba u BiH. Ovo je značajno s obzirom da je koncept složenog prinosnog računa važan za razumijevanje finansijskih proizvoda štednje i investicija.



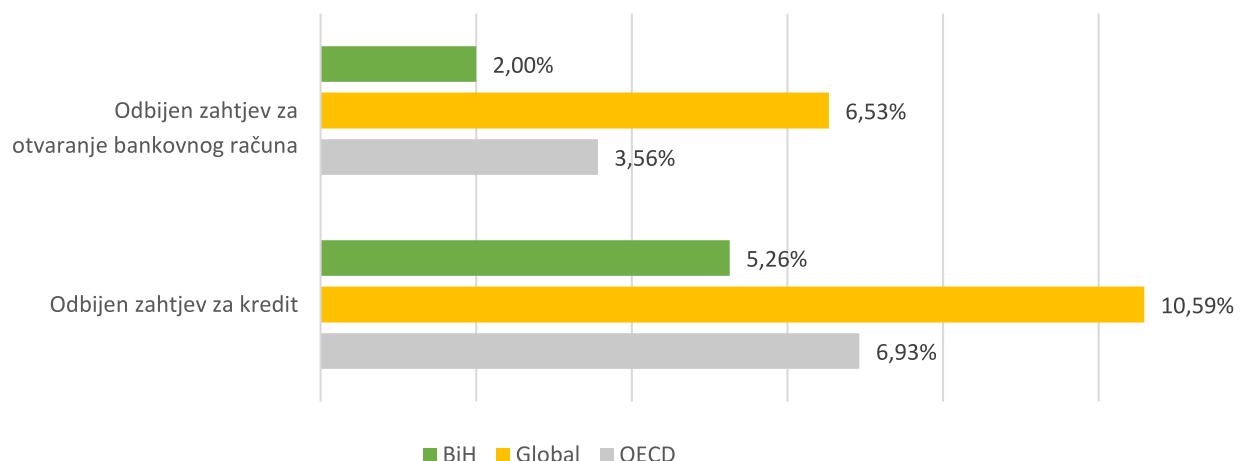
Slika 25. Procenat odraslih osoba koje imaju neki od proizvoda štednje prema razumijevanju složenog prinosnog računa



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Kada je u pitanju negativno iskustvo sa finansijskim proizvodima, 2,00% odraslog stanovništva je imalo iskustvo odbijanja zahtjeva za otvaranje bankovnog računa, dok je 5,26% bilo odbijeno prilikom podnošenja zahtjeva za kredit. Oba indikatora su ispod globalnog i OECD prosjeka, slika 26.

Slika 26. Komparativni pregled odbijenih zahtjeva za otvaranje bankovnog računa i zahtjeva za kredit



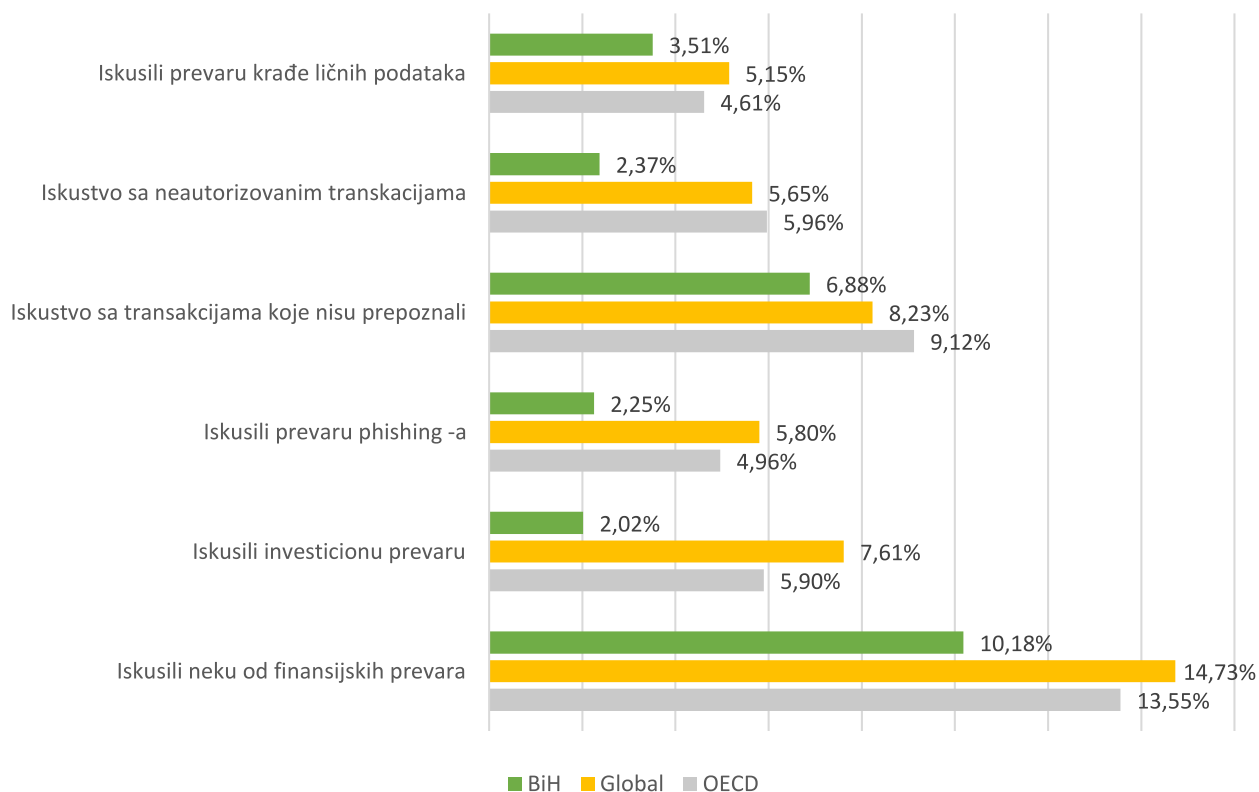
Napomena: Podaci za SEE zemlje nisu dostupni.

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Također, 10,18% odraslih osoba bilo je žrtva neke od prevara na finansijskom tržištu, slika 27. Pri tome, u prosjeku 2,37% odraslih osoba ima iskustvo sa neautoriziranim transakcijama na svom računu, dok je 2,25% bilo žrtva *phishinga*. Rezultati ukazuju da su negativna iskustva u prosjeku niža u odnosu na globalni i OECD prosjek.



Slika 27. Komparativni pregled negativnih finansijskih iskustava

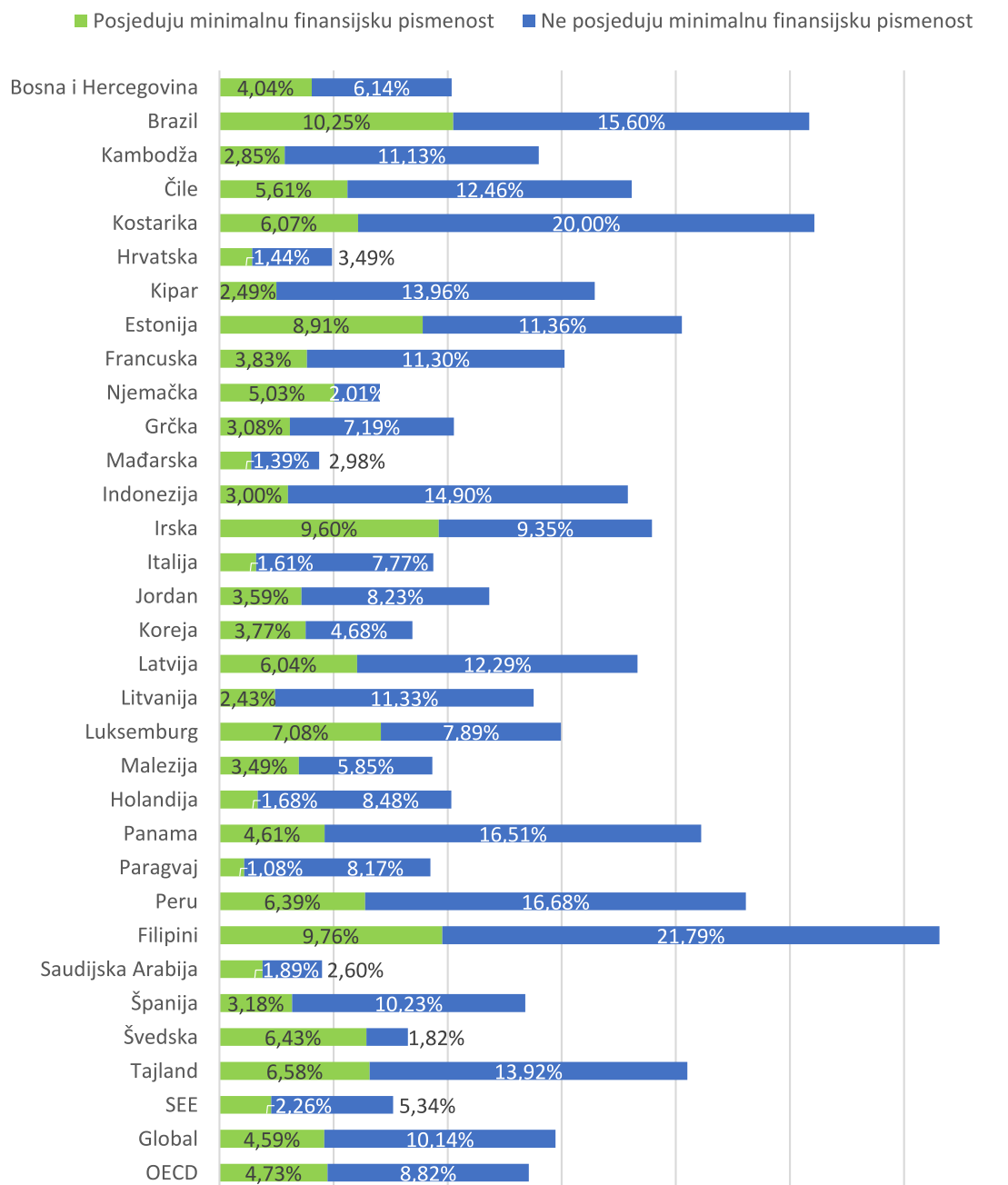


Napomena: Podaci za SEE zemlje nisu dostupni.

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Od ukupnog broja odraslih osoba koje su bile žrtve prevare na finansijskom tržištu, 60,31% njih nije imalo ni minimalni nivo finansijske pismenosti, slika 28. Ovo sugeriše da napori da se poboljša nivo finansijske pismenosti također mogu pomoći da se pojedinci zaštite od finansijskih prevara.

Slika 28. Postotak odraslih osoba koje su bile žrtve finansijske prevare prema nivou finansijske pismenosti



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

2.1.7. Preporuke

1. Razviti i organizirati kampanje za podizanje svijesti o važnosti finansijske pismenosti koristeći različite medije i platforme.
2. Razvijati i implementirati edukativne programe i kampanje koji su prilagođeni specifičnim potrebama različitih demografskih grupa, posebno fokusirajući se na starije osobe, žene, nezaposlene i osobe s nižim nivoom obrazovanja.



3. Kreirati i promovirati programe finansijske edukacije prilagođene starijim osobama i osobama sa osnovnom školom i nižim nivoom obrazovanja, fokusirajući se na osnovne aspekte upravljanja novcem, štednje i prevare. Za nezaposlene i radno neaktivne, implementirati programe koji nude obuku o finansijskom planiranju i upravljanju ličnim finansijskama, kao i informacije o dostupnim socijalnim i finansijskim podrškama.
4. Razviti specifične edukativne programe za žene, s ciljem smanjenja postojećeg jaza u finansijskoj pismenosti između muškaraca i žena, fokusirajući se na osnaživanje žena u oblasti finansijsa i investiranja.
5. Osigurati lakši pristup obrazovnim resursima o finansijskoj pismenosti putem interneta i drugih medija, posebno u ruralnim i udaljenim područjima.
6. Raditi na povećanju finansijske inkluzije među nezaposlenima i ljudima s nižim prihodima kroz programe koji omogućavaju lakši pristup bankarskim uslugama i finansijskim proizvodima.
7. Koristiti digitalne platforme i tehnologiju za širenje znanja o finansijskoj pismenosti, koristeći alate poput mobilnih aplikacija, *webinara* i *online* kurseva.
8. Integrirati obrazovanje o finansijskoj pismenosti u školske programe, kako bi se već od rane mladosti razvijale finansijske vještine i znanja, te dobre finansijske navike.
9. Podržavati i promovirati postojeće neovisne finansijske savjetnike i resurse, te razvijati nove inicijative koje pružaju pristupačne i pouzdane finansijske savjete. Isticati potrebe za jačanjem svijesti o važnosti korištenja neovisnih izvora prilikom traženja finansijskih savjeta. Država i nevladine organizacije mogu igrati ključnu ulogu u ovome kroz promociju postojećih neovisnih resursa i razvoj novih.

Budući da postoji značajan procenat građana koji su imali iskustva sa finansijskim prevarama, to ukazuje na potrebu za konkretnim mjerama:

1. Razviti i organizirati kampanje za podizanje svijesti o različitim tipovima finansijskih prevara, uključujući *phishing*, investicione prevare i krađe identiteta. Kampanje trebaju informirati javnost o tome kako prepoznati potencijalne prevare i kako se zaštititi.
2. Organizirati obuke i radionice za starije osobe, mlade i druge ranjive grupe.
3. Osigurati da postojeći zakoni adekvatno adresiraju sve oblike finansijskih prevara i da su u skladu sa najboljim međunarodnim praksama.
4. Uspostaviti mehanizme podrške koji bi olakšali žrtvama prijavljivanje prevara i pomogli im da povrate izgubljena sredstva kada je to moguće.
5. Ohrabrivati korištenje sigurnosnih tokena i drugih alata koji mogu pomoći u zaštiti *online* identiteta i transakcija.

2.2. Mjerenje digitalne finansijske pismenosti

- Prosječan skor digitalne finansijske pismenosti odraslog stanovništva u BiH iznosi 44,56 na skali 0-100, što je znatno ispod prosjeka SEE zemalja, globalnog i OECD prosjeka. Ovo ukazuje na značajne izazove u finansijskom obrazovanju i digitalnom snalaženju odraslih osoba u BiH.
- Prosječna vrijednost ocjene za finansijsko znanje iznosi samo 10,77 od mogućih 30 bodova.
- Sa skorom od 21,43 od mogućih 40 bodova, finansijsko ponašanje također zaostaje za OECD prosjekom.
- Iako su digitalni finansijski stavovi nešto bolje ocijenjeni sa 12,36 bodova od maksimalnih 30, 51,54% odraslih osoba nema formiran stav ili ne zna odgovor na pitanje o sigurnosti kupovine preko javnih Wi-Fi mreža, što ukazuje na opću neinformiranost ili nedostatak svijesti o digitalnim sigurnosnim rizicima.
- U prosjeku, 26,13% odraslih osoba u BiH ima minimalnu ciljanu digitalnu finansijsku pismenost od 70 bodova i više, što je znatno ispod SEE i OECD prosjeka. To ukazuje na potrebu za značajnim poboljšanjima u edukaciji i pristupu informacijama o finansijskoj i digitalnoj sigurnosti.

2.2.1. Digitalna finansijska pismenost

Najnovija OECD/INFE metodologija za mjerenje finansijske pismenosti proširena je grupom pitanja koja se odnose na mjerenje digitalne finansijske pismenosti (OECD, 2022). I ova kategorija posmatra se kroz prizmu tri komponente:

- digitalno finansijsko znanje (uzima vrijednosti od 0 do 3),
- digitalno finansijsko ponašanje (uzima vrijednosti od 0 do 4),
- digitalni finansijski stavovi (uzimaju vrijednosti od 0 do 3).

Ukupna vrijednost skora formira se kao zbir ocjena prethodno navedenih komponenti, i može uzeti vrijednosti od 0 do 10, a potom je skalirana u intervalu od 0 do 100. Za svaku od pojedinačnih komponenti, ocjena se formira na bazi utvrđenih pitanja koje je razvio OECD (2022). Postizanje maksimalnih poena sugerira razumijevanje, poznavanje i korištenje najvažnijih finansijskih koncepata u digitalnom okruženju.

Rezultati ankete pokazuju da odrasle osobe iz BiH ostvaruju niske rezultate po navedenim komponentama, tabela 5. Prosječna vrijednost ukupnog skora digitalne finansijske pismenosti odraslih osoba u BiH iznosi 44,56 od 100. Vrijednost SEE prosjeka (dostupni su podaci za Albaniju i Grčku) iznosi 49,33, dok je Global prosjek 52,93, a OECD prosjek 55,38 (OECD, 2023).

Tabela 5. Prosječne vrijednosti skora digitalne finansijske pismenosti po komponentama

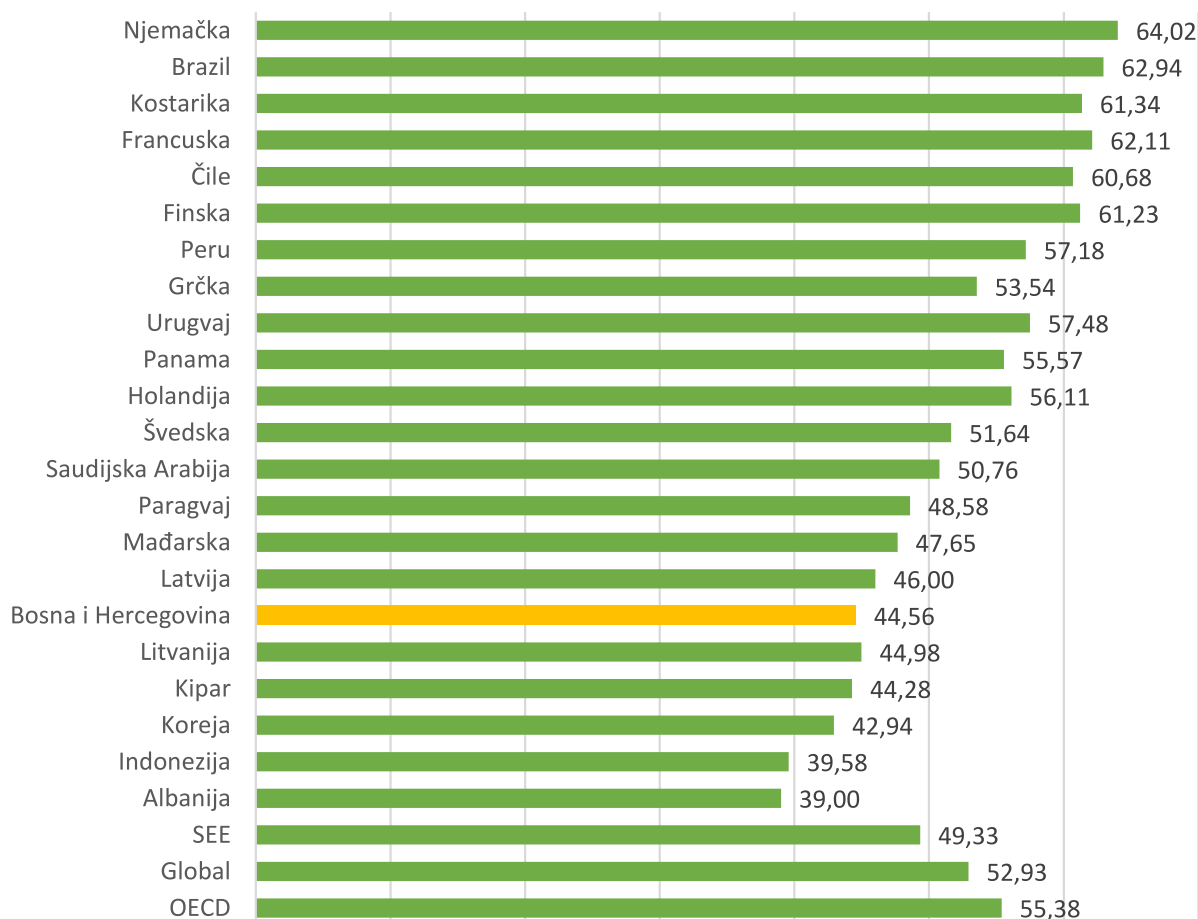
	Digitalno finansijsko znanje (od 0 do 30)	Digitalno finansijsko ponašanje (od 0 do 40)	Digitalni finansijski stavovi (od 0 do 30)	Digitalna finansijska pismenost (od 0 do 100)
Bosna i Hercegovina	10,77	21,43	12,36	44,56

Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini



Komparativni pregled prosječne digitalne finansijske pismenosti po zemljama dat je na slici 29. Najviši nivo digitalne finansijske pismenosti zabilježen je u Njemačkoj, sa prosječnim skorom 64,02, a najniži u Albaniji sa skorom 39. BiH se nalazi na 17. mjestu od ukupno 22 zemlje za koje su dostupni podaci.

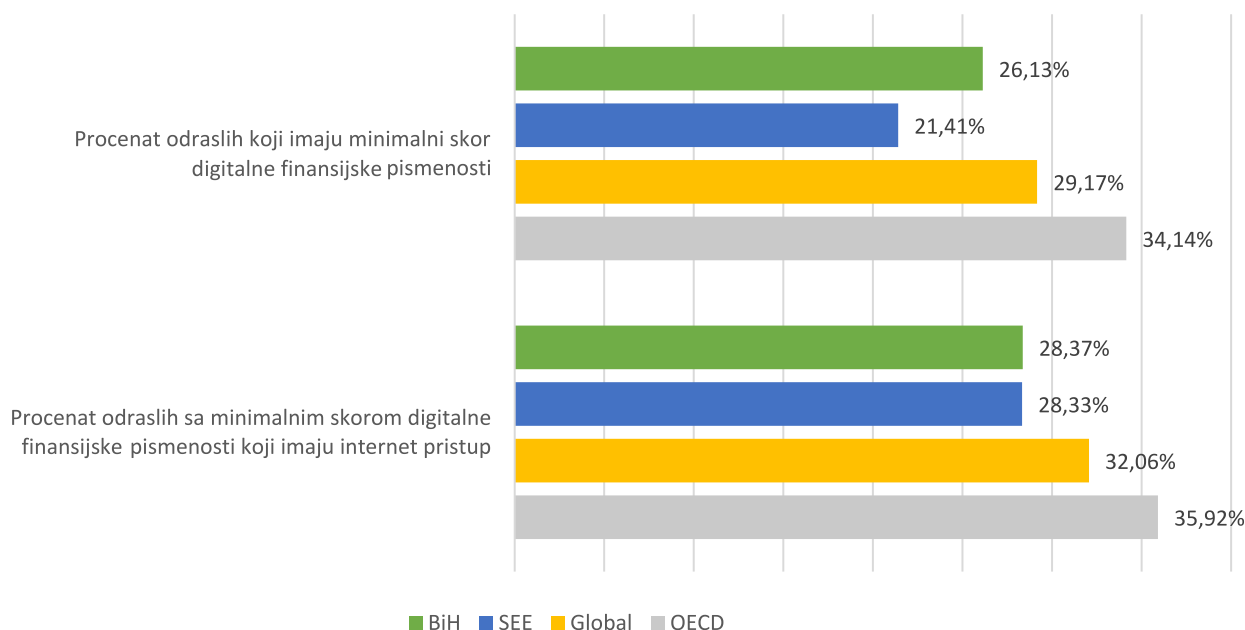
Slika 29. Prosječne vrijednosti skora digitalne finansijske pismenosti



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Minimalni ciljani nivo digitalne finansijske pismenosti od 70 od ukupno 100 bodova u BiH ostvaruje svega 26,13% odraslih osoba. Rezultati su znatno ispod sva tri prosjeka (SEE, Global i OECD), što je prikazano na slici 30.

Slika 30. Procenat odraslih koji imaju ciljani skor digitalne finansijske pismenosti i procenat odraslih sa ciljanim skorom digitalne finansijske pismenosti koji imaju internet pristup



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

2.2.2. Digitalno finansijsko znanje

Finansijsko znanje u digitalnom okruženju se ocjenjuje na bazi tri pitanja definirana u OECD/INFE metodologiji (OECD, 2022), što je prikazano u tabeli 6. Rezultati istraživanja ukazuju na ozbiljan nedostatak znanja iz ove oblasti kod bh. odraslog stanovništva. Manje od polovine odraslih osoba, 41,63%, dalo je tačan odgovor na pitanje koje se odnosi na valjanost digitalnih finansijskih ugovora, dok je manje od petine, 19,87%, tačno odgovorilo na pitanje koje se odnosi na kriptovalute kao zakonsko sredstvo plaćanja. Osim toga, 46,29% odraslih osoba upoznato je s tim da lični podaci koji se javno dijele na mreži mogu biti iskorišteni za personalizirano reklamiranje i usmjeravanje finansijskih ponuda. Ovi nalazi sugeriraju da se u narednom periodu, kroz određene projekte i aktivnosti, treba ozbiljno popularizirati i unaprijediti digitalno finansijsko znanje odraslog stanovništva u BiH.

Tabela 6. Ocjena digitalnog finansijskog znanja stanovništva po pitanjima, procenat odraslih osoba koje su dale tačan odgovor (prosjeak)

Pitanje	BiH	SEE	Global	OECD
„Digitalni finansijski ugovor ima istu pravnu valjanost kao ugovor u papirnoj formi.“	41,63%	30,21%	37,32%	45,35%
„Lični podaci koje javno dijelim na mreži mogu se koristiti za ciljanje na mene personaliziranim komercijalnim ili finansijskim ponudama.“	46,29%	42,21%	55,98%	63,74%
„Kriptovalute su isto zakonsko sredstvo plaćanja kao novčanice i kovanice.“	19,87%	32,30%	40,50%	45,09%

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini



Prosječna vrijednost skora digitalnog finansijskog znanja bh. odraslog stanovništva je 10,77 na skali od 0 do 30. Da postoji svjesnost o nepoznavanju osnovnog finansijskog znanja u digitalnom okruženju, pokazuje i činjenica da se većina ispitanika, oko 43,03%, izjasnila da ne zna odgovore na ova pitanja, dok je taj procenat i veći kod poznavanja kriptovaluta i ide čak do 59,76%. Odrasli iz domaćinstava koja imaju pristup internetu pokazuju bolje digitalno finansijsko znanje u odnosu na odrasle osobe iz domaćinstva bez interneta, tabela 7.

Tabela 7. Ocjena digitalnog finansijskog znanja za odrasle osobe koje imaju pristup internetu

Pitanje	BiH	SEE	Global	OECD
„Digitalni finansijski ugovor ima istu pravnu valjanost kao ugovor u papirnoj formi.“	44,45%	24,21%	36,92%	45,70%
„Lični podaci koje javno dijelim na mreži mogu se koristiti za ciljanje na mene personaliziranim komercijalnim ili finansijskim ponudama.“	49,53%	47,58%	59,56%	64,16%
„Kriptovalute su isto zakonsko sredstvo plaćanja kao novčanice i kovanice.“	20,95%	37,43%	43,53%	47,80%

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

2.2.3. Digitalno finansijsko ponašanje

Digitalno finansijsko ponašanje se ocjenjuje sa bazi četiri pitanja definirana u OECD/INFE metodologiji (OECD, 2022), tabela 8. Ispitanici su izražavali svoje slaganje/neslaganje sa izjavama koje opisuju njihovo digitalno finansijsko ponašanje na skali od 1 do 5, gdje je 1 – u potpunosti se ne slažem, a 5 – u potpunosti se slažem. Data je također mogućnost da se na postavljena pitanja odgovori sa „ne znam“.

Rezultati ukazuju na to da prije kupovine finansijskog proizvoda svega 20,38% odraslih osoba provjerava da li je provajder reguliran u BiH. Tek 10,47% redovno mijenja svoje pristupne šifre na stranicama za online kupovinu. S druge strane, većina odraslih osoba, 73,46%, ne dijeli javno informacije o ličnim finansijskim podacima na internetu, što je poželjno ponašanje.

Tabela 8. Digitalno finansijsko ponašanje, procenat odraslih osoba koje su dale tačan odgovor (prosjek)

Pitanje	BiH	SEE	Global	OECD
Neslaganje sa „Lozinke i PIN-ove svog bankovnog računa dijelim sa svojim bliskim prijateljima.“	70,00%	84,64%	85,94%	87,17%
Slaganje sa „Prije kupovine finansijskog proizvoda na mreži provjerim da li je provajder reguliran u mojoj zemlji.“	20,38%	25,02%	37,01%	33,73%
Neslaganje sa „Javno dijelim informacije o svojim ličnim finansijskim podacima na internetu (npr. na društvenim mrežama).“	73,46%	78,96%	80,91%	83,17%
Slaganje sa „Redovno mijenjam lozinke na web stranicama koje koristim za online kupovinu i lične finansijske.“	10,47%	23,05%	23,34%	26,07%

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Skor digitalnog finansijskog ponašanja kreiran na bazi prezentiranih pitanja iznosi u prosjeku 21,43 na skali od 0 do 40, pri čemu 50% odraslih osoba u BiH ima vrijednost skora 20 ili manje. I u ovom segmentu, odrasle osobe koje imaju pristup internetu imaju prihvatljivije oblike ponašanja, tabela 9.

Tabela 9. Digitalno finansijsko ponašanje odraslih osoba koje imaju pristup internetu

Pitanje	BiH	SEE	Global	OECD
Neslaganje sa „Lozinke i PIN-ove svog bankovnog računa dijelim sa svojim bliskim prijateljima.“	71,84%	86,47%	87,42%	87,93%
Slaganje sa „Prije kupovine finansijskog proizvoda na mreži provjerim da li je provajder reguliran u mojoj zemlji.“	22,08%	25,86%	40,66%	35,22%
Neslaganje sa „Javno dijelim informacije o svojim ličnim finansijskim na internetu (npr. na društvenim mrežama).“	76,08%	80,25%	81,84%	84,01%
Slaganje sa „Redovno mijenjam lozinke na web stranicama koje koristim za online kupovinu i lične finansijske.“	11,44%	36,98%	24,29%	26,41%

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

2.2.4. Digitalni finansijski stavovi

Digitalni finansijski stavovi se ocjenjuju na bazi tri pitanja definirana u OECD/INFE metodologiji (OECD, 2022), što je prikazano u tabeli 10. Ispitanici su izražavali svoje slaganje/neslaganje sa izjavama koje opisuju njihove finansijske stavove u digitalnom okruženju na skali od 1 do 5, gdje je 1 – u potpunosti se ne slažem, a 5 – u potpunosti se slažem. Data je također mogućnost da se na postavljena pitanja odgovori sa „ne znam“. Većina odraslih osoba u BiH, 51,54%, nema stav ili ne zna odgovor na pitanje „Mislim da je bezbjedno kupovati na mreži koristeći javne Wi-Fi mreže.“ Tek manje od jedne trećine odraslih, 29,47%, smatra da javne Wi-Fi mreže nisu sigurne za kupovinu.

Tabela 10. Digitalni finansijski stavovi, procenat odraslih osoba koje su dale tačan odgovor (prosjeak)

Pitanje	BiH	SEE	Global	OECD
Neslaganje sa „Mislim da je bezbjedno kupovati na mreži koristeći javne Wi-Fi mreže (npr. u kafićima, aerodromima, tržnim centrima).“	29,47%	39,47%	48,95%	50,95%
Slaganje sa „Važno je obratiti pažnju na sigurnost web stranice prije nego što izvršite online transakciju (npr. https stranice, sigurnosni logotip ili certifikat).“	48,74%	55,58%	66,60%	67,35%
Neslaganje sa „Mislim da nije važno čitati uslove kada kupujete nešto preko interneta.“	45,41%	50,59%	52,96%	52,86%

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini



U prosjeku, 46,91% odraslih osoba u BiH nema stav ili ne zna da je prije *online* kupovine potrebno obratiti pažnju na sigurnost *web* stranice. Manje od polovine, 48,74%, smatra da je to važno. Također, više od trećine odraslih osoba u BiH, 38,43%, ne zna ili nema stav o tome da je potrebno čitanje uslova *online* kupovine. Istovremeno 45,41% smatra da je to važno.

Prosječna vrijednost skora digitalnih finansijskih stavova izvednog iz prethodnih pitanja je 12,36, na skali od 0 do 30. Čak 50% odraslih osoba u BiH ima vrijednost skora 10 ili manje. Rezultati nedvojbeno sugeriraju da je kroz buduće edukacije potrebno posvetiti posebnu pažnju segmentima sigurnosti kupovine putem interneta. Odrasle osobe koje imaju pristup internetu imaju bolje digitalne finansijske stavove od onih koje nemaju pristup internetu, tabela 11.

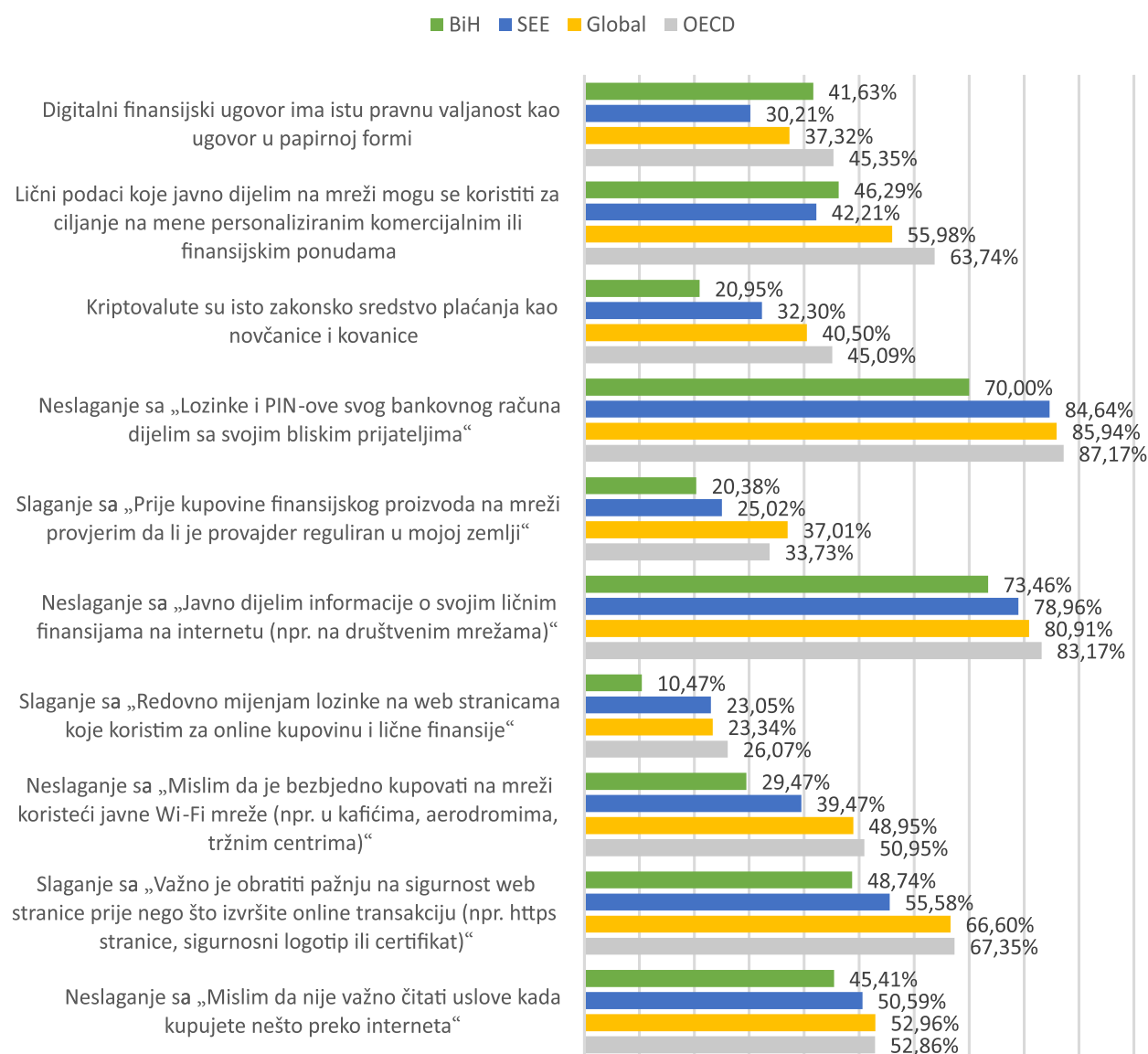
Tabela 11. Digitalni finansijski stavovi odraslih osoba koje imaju pristup internetu

Pitanje	BiH	SEE	Global	OECD
Neslaganje sa „Mislim da je bezbjedno kupovati na mreži koristeći javne Wi-Fi mreže (npr. u kafićima, aerodromima, tržnim centrima).“	31,14%	38,11%	49,26%	49,11%
Slaganje sa „Važno je obratiti pažnju na sigurnost web stranice prije nego što izvršite online transakciju (npr. https stranice, sigurnosni logotip ili certifikat).“	52,43%	65,87%	68,46%	69,34%
Neslaganje sa „Mislim da nije važno čitati uslove kada kupujete nešto preko interneta.“	48,66%	55,86%	55,34%	54,78%

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Najviši nivo digitalne finansijske pismenosti od 55,38 pokazuju odrasle osobe iz OECD zemalja, što je vidljivo i iz procenta odraslih osoba koje su dale tačne odgovore na pojedinačna pitanja u osam od deset slučajeva, slika 31. Odrasle osobe u BiH pokazuju ispodprosječne rezultate u svih deset dimenzija digitalne finansijske pismenosti u odnosu na prosjek OECD zemalja. Kada su u pitanju globalni i SEE rezultati, bh. odraslo stanovništvo jedino u dijelu poznavanja pravne valjanosti digitalnog finansijskog ugovora ima bolji rezultat, dok u ostalih devet dimenzija zaostaje za globalnim i SEE prosjekom. U prosjeku, odrasle osobe iz SEE regije također zaostaju za globalnim i OECD prosjekom u svim dimenzijama.

Slika 31. Komparativni pregled rezultata za digitalnu finansijsku pismenost, procenat odraslih osoba koje su dale tačan odgovor (prosjek)



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

2.2.5. Identifikacija osjetljivih grupa

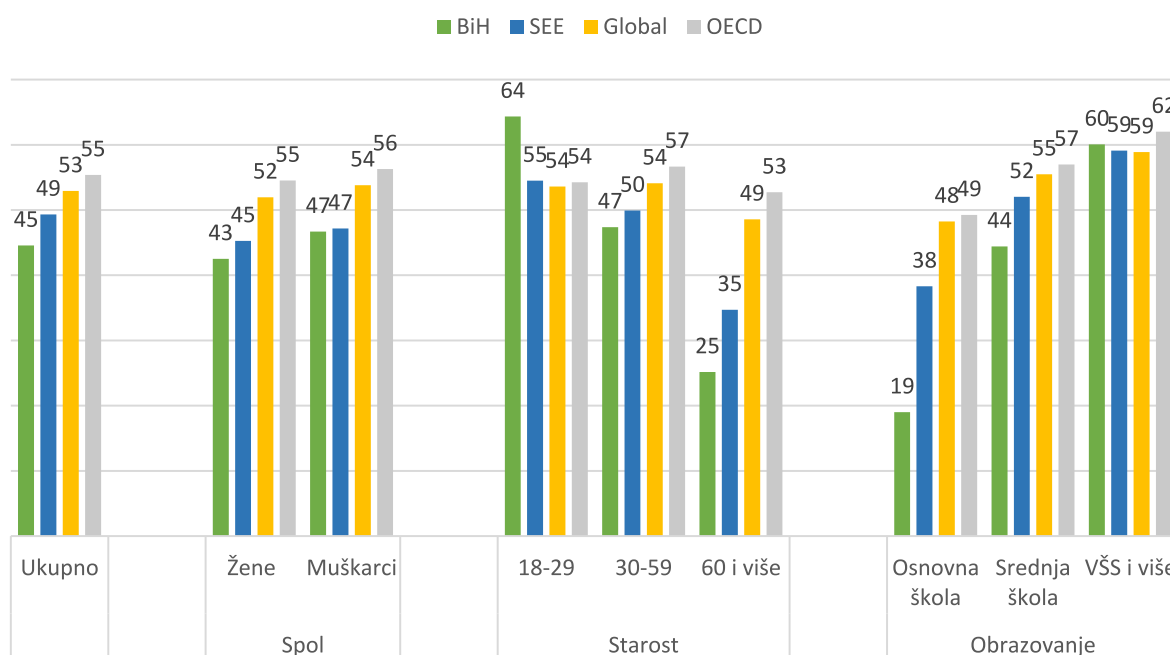
Digitalna finansijska pismenost varira s obzirom na različita obilježja poput spola, starosti, obrazovanja, statusa u zaposlenju, mjesta stanovanja i prihoda domaćinstva, sve mjereno na skali od 0 do 100. Rezultati su upoređeni sa SEE, globalnim i OECD prosjecima, bez ispitivanja statističke značajnosti razlika.

Najviši nivo digitalne finansijske pismenosti u BiH zabilježen je među mladima, 18-29 godina, sa rezultatom od 64,34, koji je bolji od SEE, globalnog, te OECD prosjeka, slika 32. Međutim, rezultati pokazuju da digitalna finansijska pismenost opada sa starošću, pri čemu osobe starije od 60 godina imaju izrazito nizak skor, 25,17. Istovremeno, OECD prosjek za istu kategoriju iznosi 52,93. Ovi rezultati ukazuju na veliki generacijski jaz u digitalnoj finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u BiH.



Postoji jasna pozitivna veza između nivoa obrazovanja i digitalne finansijske pismenosti, slika 32. Osobe sa višim nivoom obrazovanja (VŠS i više) imaju znatno viši skor, 60,07, u poređenju sa onima koji imaju osnovnu školu i niže nivoe obrazovanja sa skorom 19,01. Također, važno je istaknuti da BiH značajno zaostaje za prosjecima SEE regije, globalnim, kao i OECD prosjekom u pogledu digitalne finansijske pismenosti osoba s osnovnim nivoom obrazovanja, što ovu grupu svrstava među iznimno osjetljive kategorije po pitanju digitalne finansijske pismenosti i digitalne sigurnosti.

Slika 32. Prosječne vrijednosti skora digitalne finansijske pismenosti (0-100) prema spolu, starosti i formalnom obrazovanju

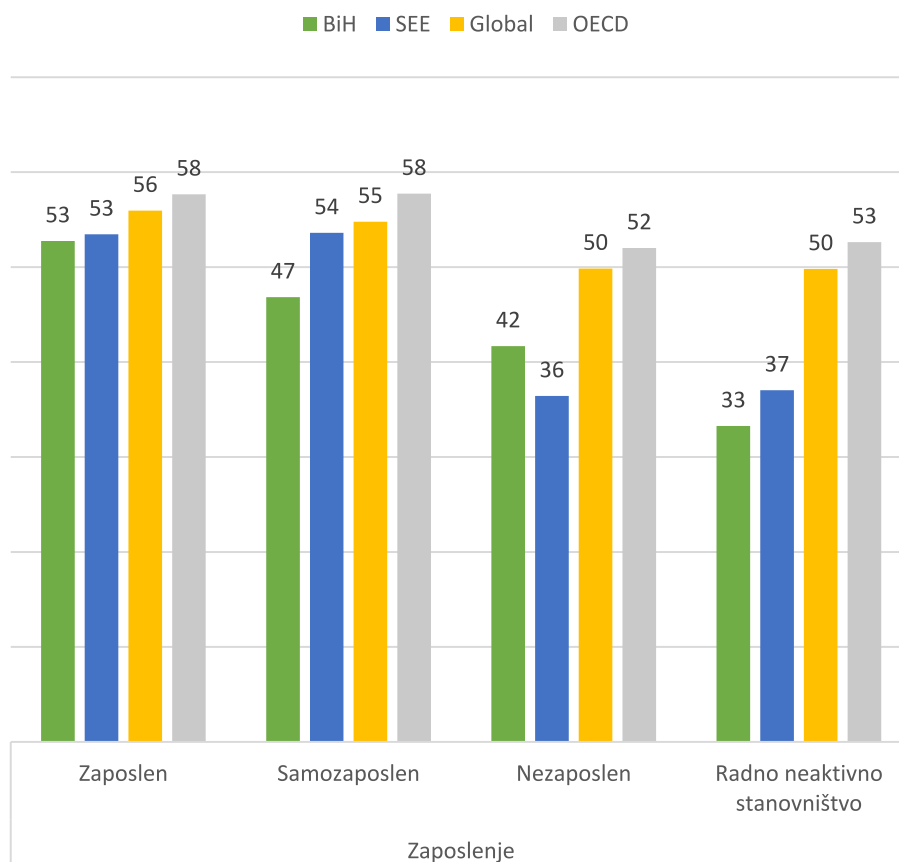


Napomena: Osnovna škola (osnovna škola i niži nivoi obrazovanja)

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Zaposlene osobe u BiH imaju viši skor digitalne finansijske pismenosti, 52,75, u odnosu na samozaposlene, nezaposlene i radno neaktivno stanovništvo, slika 33. Međutim, sve grupe koje odražavaju status zaposlenja odraslog stanovništva u BiH imaju niže rezultate u poređenju sa globalnim prosjekom i prosjekom OECD zemalja, gdje očigledno postoji zaostatak za globalnim trendovima.

Slika 33. Prosječne vrijednosti skora digitalne finansijske pismenosti (0-100) prema statusu zaposlenosti

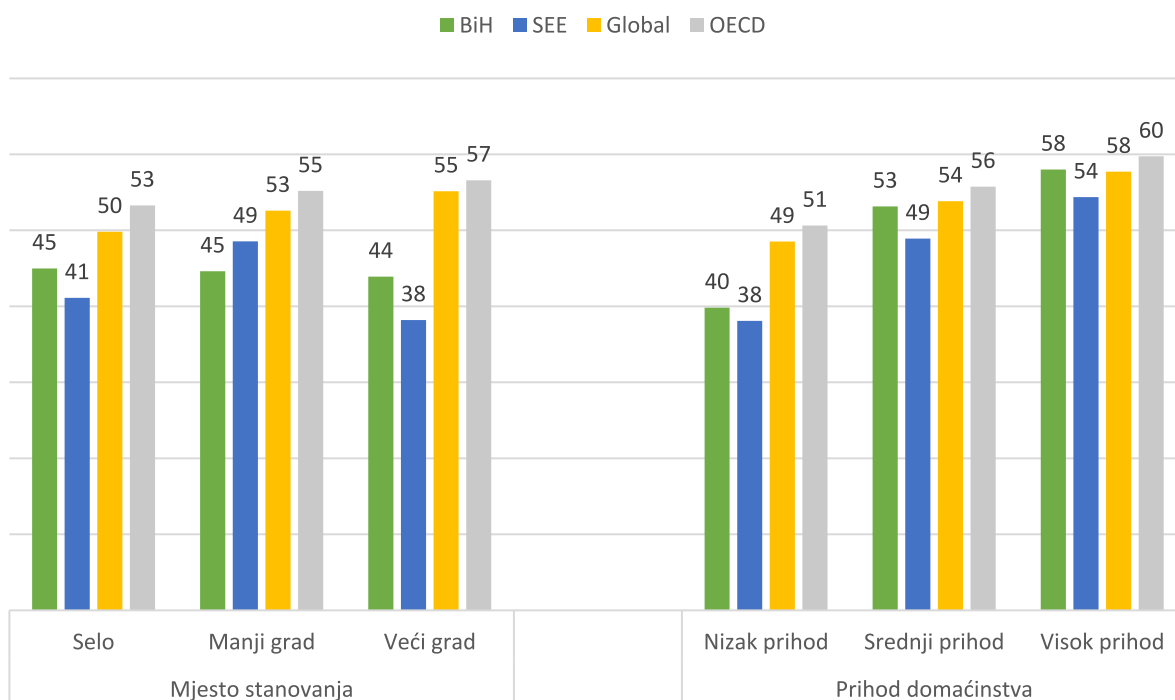


Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Rezultati pokazuju manje varijacije u nivou digitalne finansijske pismenosti odraslih osoba u BiH zasnovane na mjestu stanovanja, sa blagim padom skora u gradovima sa više od 100.000 stanovnika. BiH, kao i zemlje SEE, značajno zaostaju za globalnim i OECD prosjekom u nivou digitalne finansijske pismenosti, kako u urbanim tako i u ruralnim područjima. Slika 34 pokazuje da osobe koje dolaze iz domaćinstava sa visokim prihodom pokazuju najviši nivo digitalne finansijske pismenosti, dok osobe koje dolaze iz domaćinstava sa niskim prihodom pokazuju najniži nivo digitalne finansijske pismenosti. Isti rezultat imaju i odrasle osobe iz SEE regije, globalno, kao i iz OECD zemalja. Osobe iz domaćinstava sa visokim prihodom sa skorom digitalne finansijske pismenosti od 58,01 imaju neznatnu prednost u odnosu na globalni prosjek od 57,73, te istovremeno blago zaostaju za OECD prosjekom od 59,73.



Slika 34. Prosječne vrijednosti skora digitalne finansijske pismenosti (0-100) prema mjestu stanovanja i prihodu domaćinstva



Napomena: Manji grad (3.000 – 100.000 stanovnika), Veći grad (preko 100.000 stanovnika)

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

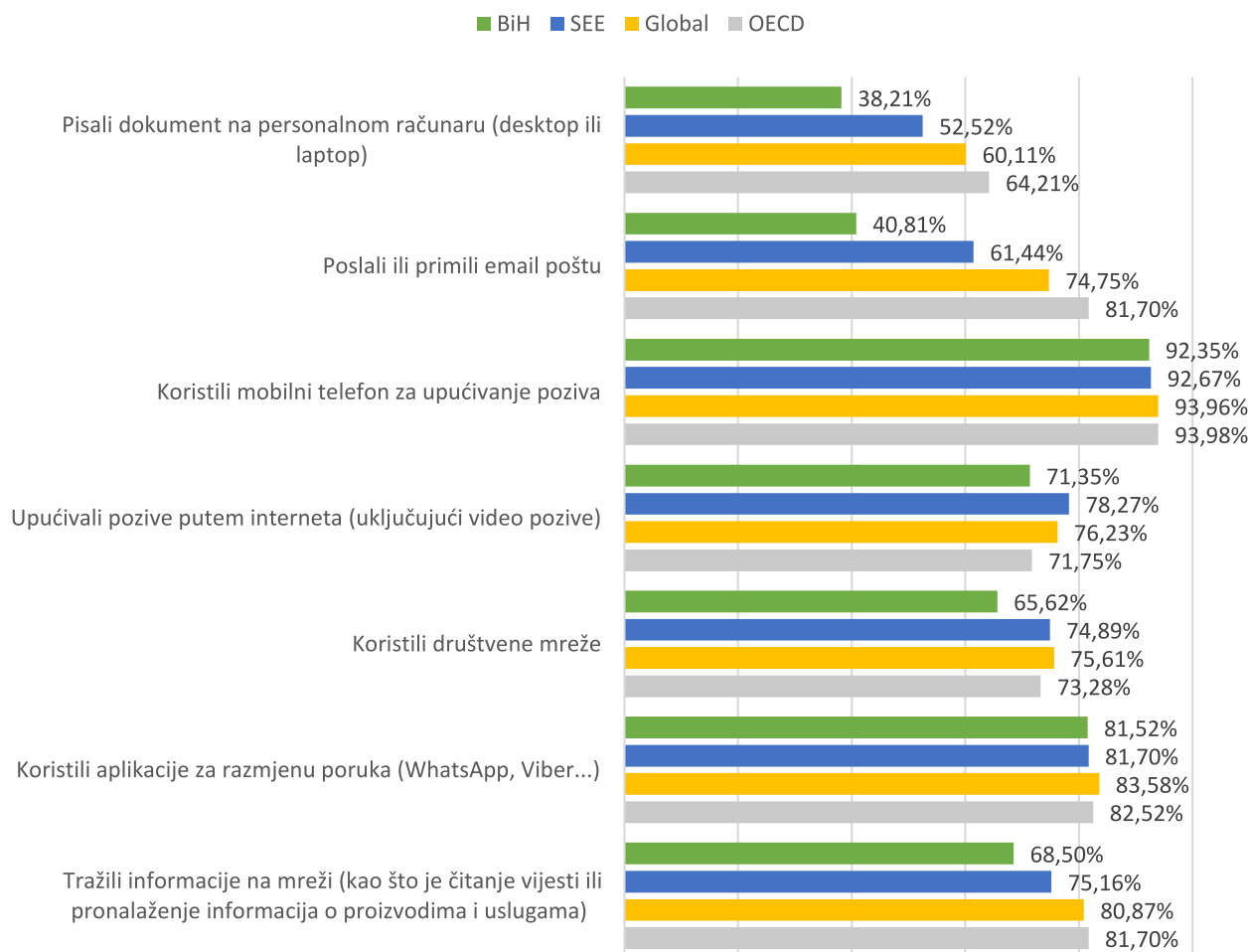
Studija pokazuje da postoje značajne razlike u digitalnoj finansijskoj pismenosti zasnovane na demografskim faktorima kao što su spol, dob, obrazovanje, zaposlenje, mjesto stanovanja i prihod. Razumijevanje ovih razlika je ključno za razvoj ciljanih strategija razvoja digitalne finansijske pismenosti u BiH. Najveće razlike su uočene s obzirom na obrazovanje i po osnovu starosti.

2.2.6. Korištenje digitalnih finansijskih usluga i digitalna iskustva

Anketa obuhvata pitanja koja se odnose na digitalnu aktivnost odraslih u BiH. Na slici 35 je prezentiran procenat odraslih osoba koje su često ili veoma često radile neku od digitalnih aktivnosti poput pisanja dokumenta na računaru, slanja i primanja *e-mail* pošte, korištenja mobilnog telefona za pozive, internet pozivi, korištenja društvenih mreža i aplikacija za razmjenu poruka, te traženja informacija na mreži.

Rezultati pokazuju da, iako je upotreba mobilnih telefona za pozive visoka i u skladu sa globalnim trendovima, određene digitalne aktivnosti, kao što su korištenje *e-maila*, društvenih mreža, aplikacija za razmjenu poruka i traženje informacija *online*, imaju niži procenat upotrebe među stanovnicima BiH u poređenju sa prosjekom drugih zemalja. Posebno je nisko korištenje računara za pisanje dokumenata, te slanje i primanje *e-mail* pošte.

Slika 35. Procenat odraslih koji koriste navedene digitalne aktivnosti

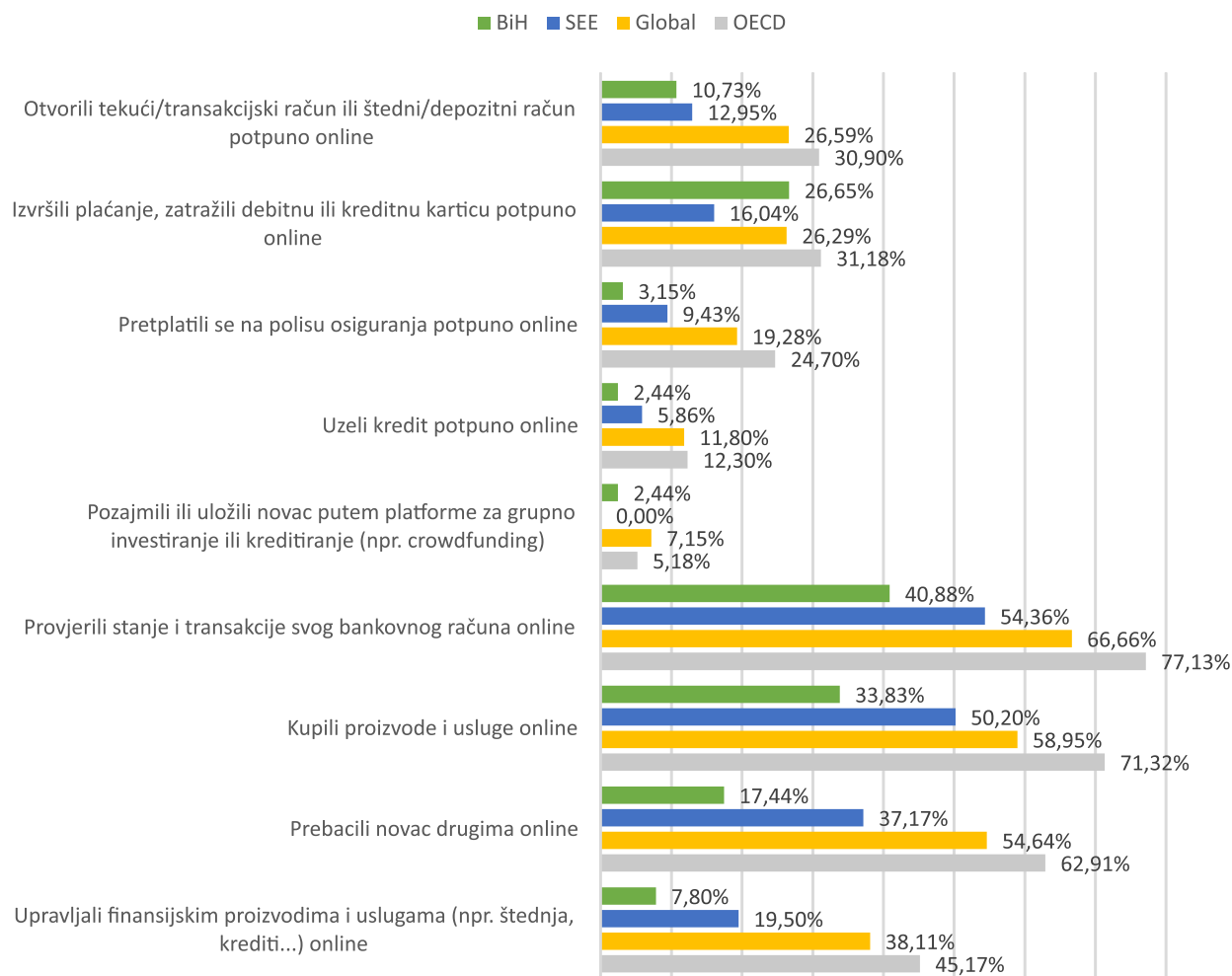


Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Kada je u pitanju korištenje digitalnih finansijskih usluga, rezultati pokazuju da odrasle osobe u BiH, u prosjeku, najčešće koriste usluge *online* provjere stanja i transakcija svog bankovnog računa, njih 40,88%, dok je svega 2,44% uzelo kredit *online* ili koristilo usluge *crowdfundinga*, slika 36. U poređenju sa rezultatima iz drugih zemalja, upotreba digitalnih finansijskih usluga u BiH je na niskom nivou. Tako npr. tek 17,74% odraslih osoba je poslalo novac drugima *online*, dok je globalni prosjek 54,64%, a OECD prosjek 62,91%. Ovo ukazuje na potrebu za većim pristupom digitalnim finansijskim uslugama i povećanjem povjerenja u *online* transakcije među odraslim stanovništvom u BiH.



Slika 36. Procenat odraslih koji koriste navedene finansijske usluge

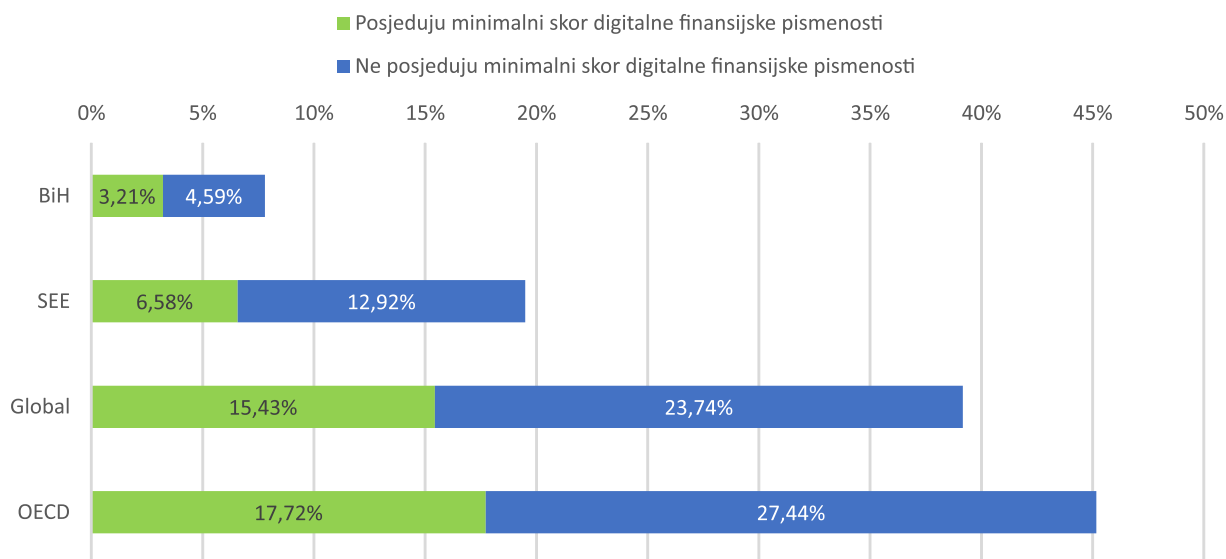


Napomena: Na pitanje „Pozajmili ili uložili novac putem platforme za grupno investiranje ili kreditiranje (npr. crowdfunding)“ nema podataka za SEE zemlje.

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Rezultati ukazuju na odsustvo digitalne finansijske pismenosti čak i kod osoba koje su upravljale finansijskim proizvodima i uslugama, poput štednje i kredita *online*. Svega 41,1% odraslih osoba koje su koristile navedenu finansijsku uslugu ima minimalnu digitalnu finansijsku pismenost, što odgovara 3,20% ukupnog odraslog stanovništva iz BiH, slika 37.

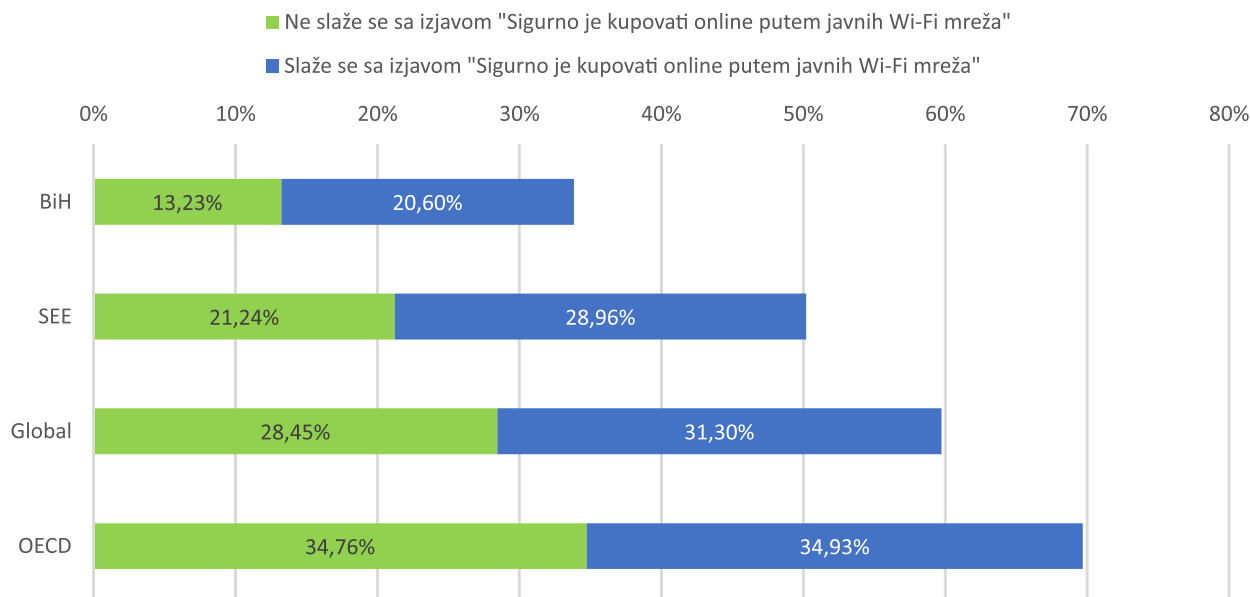
Slika 37. Procenat odraslih koji koriste finansijske proizvode i usluge online prema minimalnom skoru digitalne finansijske pismenosti



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Kada je u pitanju *online* kupovina roba i usluga, svega 33,83% odraslih osoba ima iskustvo *online* trgovine, a većina njih, 60,9%, smatra da je kupovina na javnim Wi-Fi mrežama sigurna, što odgovara 20,60% ukupnog broja odraslih u BiH, slika 38.

Slika 38. Procenat odraslih koji kupuju online prema odgovorima na pitanje digitalnog finansijskog znanja



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini



2.2.7. Preporuke

1. Razviti edukativne resurse koji pokrivaju teme poput važnosti digitalne finansijske pismenosti, razumijevanja sigurnosti *online* kupovine i javnih Wi-Fi mreža i upotrebe alata za digitalnu sigurnost.
2. Razviti i implementirati edukativne programe i kampanje o digitalnoj finansijskoj pismenosti prilagođene specifičnim potrebama različitih demografskih grupa, posebno se fokusirajući na starije osobe, osobe s nižim nivoom obrazovanja, zatim nezaposlene i radno neaktivne osobe, te osobe koje žive u domaćinstvima s niskim prihodom.
3. Razviti posebne edukativne programe o digitalnoj finansijskoj pismenosti za žene s ciljem smanjenja rodni razlika.
4. Raditi na izgradnji povjerenja u digitalne finansijske usluge kroz transparentnost, korisničku podršku i jasno komuniciranje s korisnicima o rizicima upotrebe digitalnih finansijskih usluga.
5. Sarađivati sa finansijskim institucijama na kreiranju programa koji potiču korištenje digitalnih finansijskih usluga na siguran način, uključujući praktične vodiče i *webinare*.
6. Razvijati programe digitalne finansijske pismenosti i uključivanje digitalnih vještina u kurikulum od rane dobi, što može pomoći u smanjenju jaza u digitalnoj uključenosti.
7. Jačanje digitalne infrastrukture kako bi se osigurala bolja dostupnost i sigurnost *online* finansijskih usluga, posebno u ruralnim područjima.
8. Unapređenje zakonodavstva koje se odnosi na digitalne finansijske usluge, kako bi se osigurala zaštita potrošača i podigla svijest o pravnoj valjanosti digitalnih ugovora.
9. Poticanje transparentnosti finansijskih proizvoda i usluga na internetu, uključujući jasno istaknute informacije o regulaciji i sigurnosti transakcija.

2.3. Mjerenje finansijske otpornosti i finansijskog blagostanja

- Finansijska pismenost je usmjerena ka poboljšanju finansijske otpornosti i blagostanja pojedinaca, omogućavajući im da se efikasnije suočavaju s finansijskim izazovima i postižu svoje finansijske ciljeve.
- Unatoč tome što prosječni skor finansijskog blagostanja odraslih osoba u BiH od 47,09, na skali 0-100, prelazi globalni prosjek, skor finansijske otpornosti od 48,07, na skali od 0-100, ukazuje na značajne izazove, posebno u sposobnosti domaćinstava da apsorbiraju finansijske šokove.
- Analize ukazuju na socio-ekonomske faktore koji utječu na finansijsku otpornost i blagostanje, uključujući obrazovanje, zaposlenje i rodne razlike, s posebnim naglaskom na bolju finansijsku stabilnost kod muškaraca i mladih osoba.
- Viši nivo finansijske pismenosti povezan je sa većim finansijskim blagostanjem i otpornošću pojedinaca. Odrasle osobe koje dostižu ciljani prag finansijske pismenosti od 70 bodova na skali 0-100 pokazuju znatno veću finansijsku otpornost, za 29,31, subjektivno finansijskog blagostanje, za 22,21 i sveukupno finansijsko blagostanje, za 25,76, u odnosu na osobe koje su ispod ciljanog praga. Sličan učinak ima i postizanje ciljne digitalne finansijske pismenosti.
- Potrebne su ciljne politike koje promoviraju finansijsku pismenost, štednju i pristup pravednim finansijskim uslugama kako bi se poboljšala finansijska sigurnost i zadovoljstvo svih socijalnih grupa, posebno u kontekstu rodne ravnopravnosti i socijalne zaštite.

2.3.1. Finansijska otpornost i finansijsko blagostanje

Finansijska pismenost, kroz finansijsko obrazovanje, ima za cilj učiniti pojedince pripremljenijim za prevladavanje finansijskih problema, učiniti ih otpornim u finansijski stresnim situacijama, te olakšati im ostvarivanje njihovih finansijskih ciljeva, što u konačnici rezultira većim finansijskim blagostanjem. Ova sekcija studije razmatra elemente finansijske otpornosti i finansijskog blagostanja koji su uključeni u OECD/INFE metodologiju mjerenja finansijske pismenosti (OECD, 2022).

OECD/INFE metodologija (OECD, 2022) razlikuje četiri dimenzije finansijske otpornosti pojedinca, koje mogu pomoći u prevladavanju finansijskih problema i stresova. To su:

- kontrola nad novcem kroz redovno praćenje finansijske situacije i izbjegavanje zaduženosti,
- pokrivenost životnih troškova prihodima,
- dostupnost finansijskog jastuka u kriznim situacijama kroz štednju i mogućnost izdržavanja određenog vremenskog perioda bez prihoda,
- suočavanje s nedostatkom novca.

Vrijednost skora finansijske otpornosti se kreće od 0 do 100. Shodno metodologiji, više vrijednosti skora se tumače kao indikacija višeg nivoa finansijske otpornosti.

Subjektivno finansijsko blagostanje se mjeri putem osam izjava, tabela 12. Izjave su usmjerene ka mjerenju subjektivnog zadovoljstva sa finansijskom situacijom, osjećaja zaduženosti, brige za finansije i njihove uloge u postizanju životnih ciljeva.

**Tabela 12.** Izjave za procjenu subjektivnog finansijskog blagostanja

Izjave na skali od 1 do 5, gdje je 1 – u potpunosti se ne slažem i 5 – u potpunosti se slažem
1. „Zadovoljan sam svojom finansijskom situacijom.“
2. „Moja finansijska situacija ograničava moju sposobnost da radim stvari koje su mi važne.“
3. „Prilično sam zadužen.“
4. „Sklon sam da brinem o plaćanju svojih normalnih životnih troškova.“
5. „Moje finansije kontrolišu moj život.“
6. „Zbog moje situacije s novcem, osjećam da nikada neću imati stvari koje želim u životu.“
7. „Brinem se da moj novac neće trajati.“
8. „Finansijski se teško snalazim.“

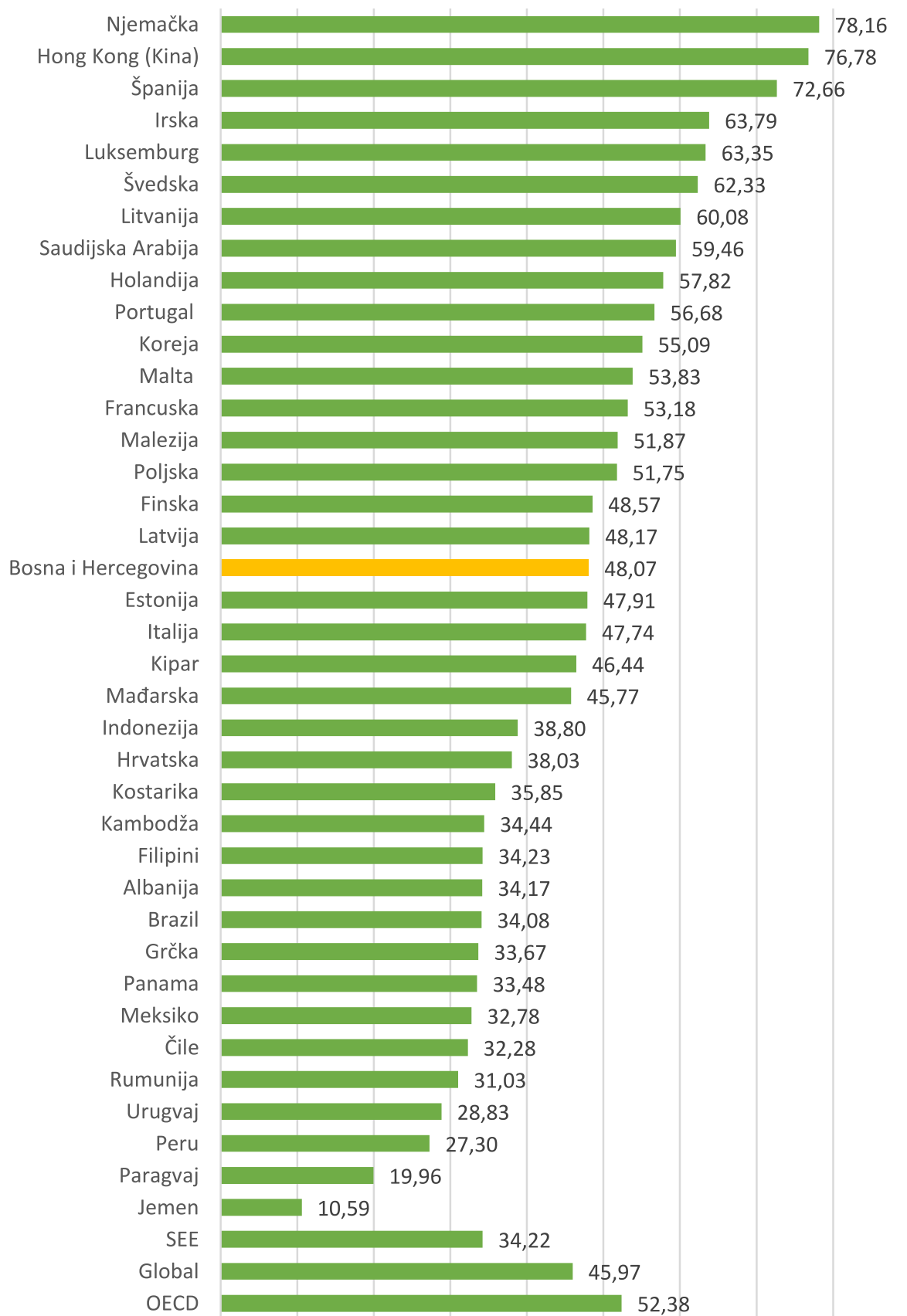
Izvor: OECD (2022)

Vrijednost skora subjektivnog finansijskog blagostanja se kreće od 0 do 100. Viši skor znači viši nivo subjektivnog finansijskog blagostanja. Budući da je skor zasnovan na skali koja se samoprocjenjuje, ne postoji posebna granica za „dobar“ ili „loš“.

Finansijsko blagostanje obuhvata oboje – finansijsku otpornost i subjektivni osjećaj blagostanja pojedinca. Skor finansijskog blagostanja se također kreće od 0 do 100, pri čemu obje komponente imaju istu težinu, 0-50. Iako nema ciljane vrijednosti skora finansijskog blagostanja, vrijednosti veće od 50 znače sigurnost u kontrolu nad svojim finansijama, te samopouzdanje u sposobnost apsorpcije finansijskih poteškoća u budućnosti.

Finansijska otpornost se mjeri putem četiri ranije navedena pitanja. Najviši nivo finansijske otpornosti demonstriraju odrasle osobe iz Njemačke sa skorom 78,16, a najniži odrasle osobe iz Jemena sa skorom 10,59, slika 39. Rumunija ima najniži skor, 31,03, među EU zemljama obuhvaćenim istraživanjem. Prosječna vrijednost skora finansijske otpornosti odraslih osoba u BiH iznosi 48,07, i veća je od SEE prosjeka koji iznosi 34,22, kao i od globalnog prosjeka koji iznosi 45,97. Zemlje članice OECD-a imaju skor finansijske otpornosti veći od 50, tj. 52,38. Prema nivou finansijske otpornosti, odraslo stanovništvo u BiH zauzima 18. mjesto od 38 zemalja za koje su dostupni podaci.

Slika 39. Prosječne vrijednosti skora finansijske otpornosti (0-100)

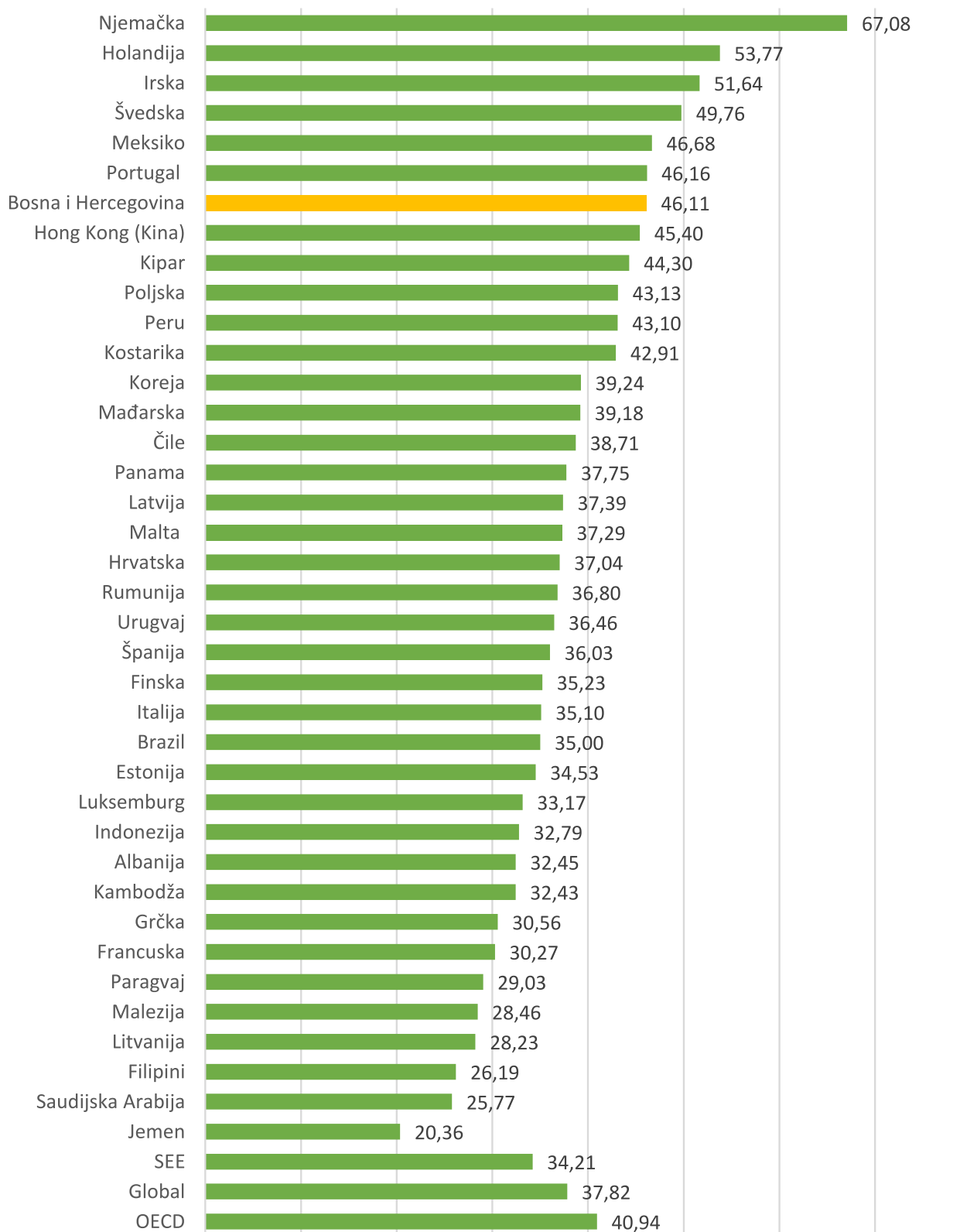


Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini



Subjektivno finansijsko blagostanje je zbirna ocjena osam izjava. Najviši nivo subjektivnog finansijskog blagostanja imaju ponovo odrasle osobe iz Njemačke 67,08, a najniži iz Jemena sa skorom od 20,36, slika 40. Kada je u pitanju članice EU obuhvaćene istraživanjem, Francuska ima najniži skor od svega 30,27. BiH sa skorom od 46,11 zauzima visoko sedmo mjesto, a rezultati govore da je odraslo stanovništvo u BiH zadovoljnije sa svojom finansijskom situacijom, dugovima i finansijama uopće od prosjeka SEE zemalja, globalnog prosjeka i prosjeka OECD zemalja.

Slika 40. Prosječne vrijednosti skora subjektivnog osjećaja blagostanja (0-100)



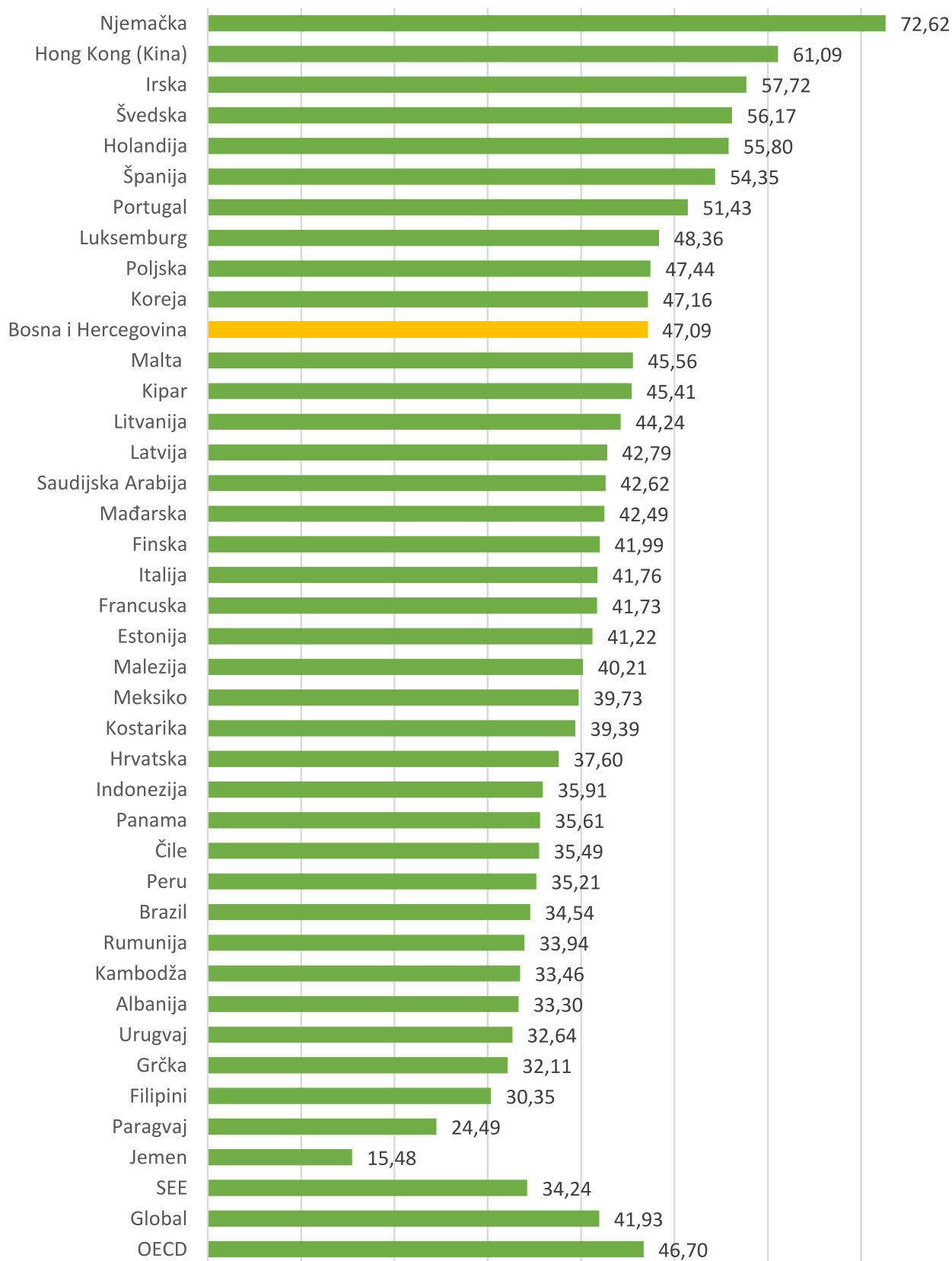
Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini



Finansijsko blagostanje objedinjuje finansijsku otpornost i subjektivno finansijsko blagostanje u jednom pokazatelju sa jednakim ponderima. Pregled vrijednosti skora finansijskog blagostanja po zemljama dat je na slici 41. Najveće finansijsko blagostanje imaju odrasle osobe u Njemačkoj, 72,62, a najmanje odrasle osobe u Jemenu, 15,48. Grčka ima najnižu vrijednost finansijskog blagostanja među članicama EU, svega 32,11. Prosječna ocjena za odraslo stanovništvo iz uključenih zemalja SEE regije iznosi 34,24, dok su globalni prosjek sa 41,93 i OECD prosjek sa 46,70 znatno veći. Generalno, vrijednosti finansijskog blagostanja manje od 50 znače da su odrasle osobe nesigurne u kontrolu nad svojim finansijama, te da nemaju samopouzdanja u svoju sposobnost da apsorbuju finansijske šokove u budućnosti, što je opći zaključak za većinu zemalja za koje su dostupni podaci. Svega sedam zemalja na čelu sa Njemačkom ima vrijednost skora finansijskog blagostanja veću od 50.

Bh. odraslo stanovništvo ima skor finansijskog blagostanja na nivou od 47,09, čime BiH zauzima 11. mjesto od ukupno 38 zemalja. Ovaj rang je rezultat prije svega višeg nivoa subjektivnog finansijskog blagostanja koje bh. odraslo stanovništvo ima u odnosu na druge zemlje. Prema subjektivnom finansijskom blagostanju, BiH zauzima sedmo mjesto, sa rezultatom boljim i od prosjeka OECD zemalja.

Slika 41. Prosječne vrijednosti skora finansijskog blagostanja (0-100)



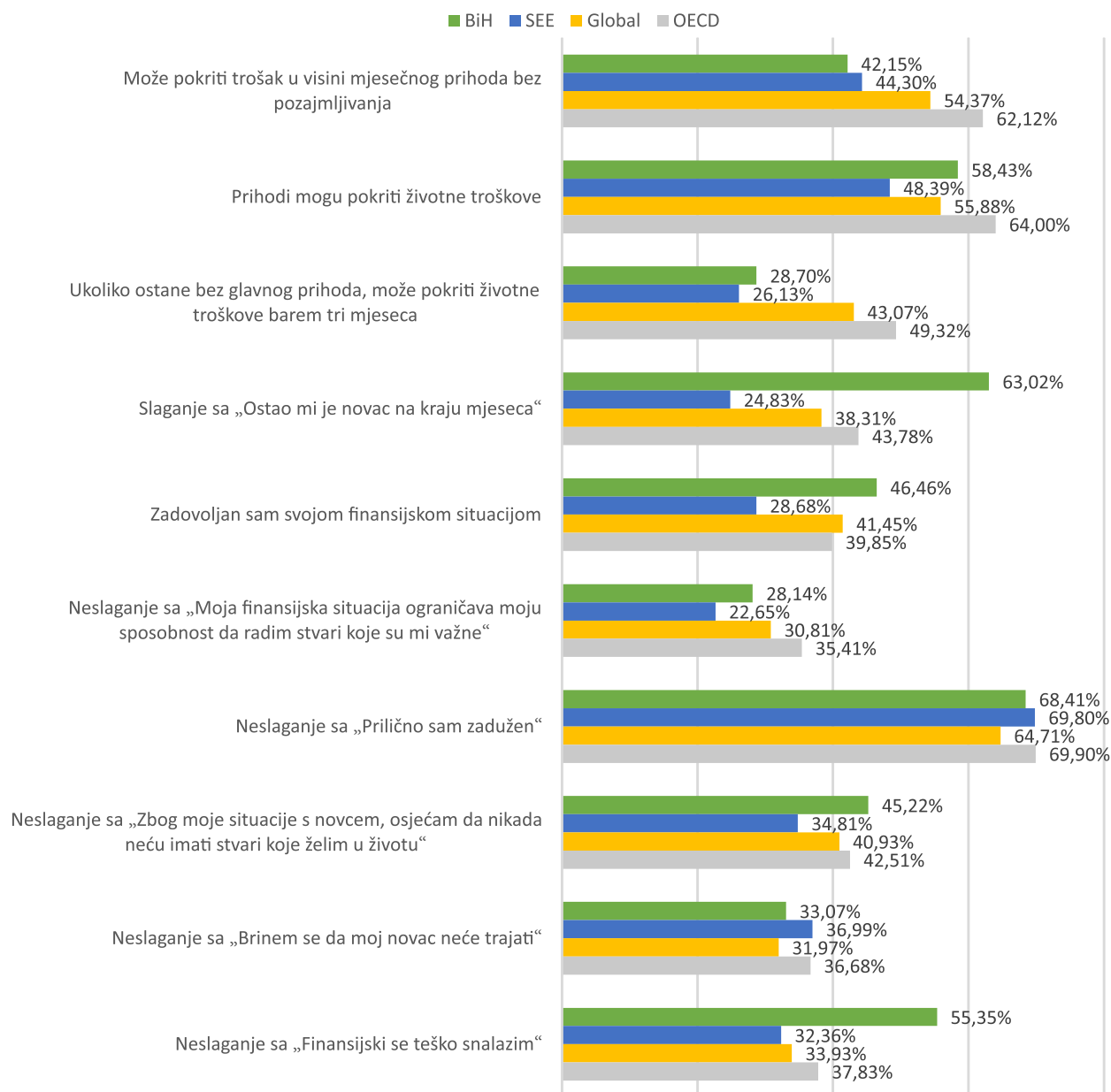
Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023), za sve zemlje osim Bosne i Hercegovine; (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini



U BiH, u prosjeku 63,02% odraslih osoba navodi da im ostaje novac na kraju mjeseca, što je znatno više od SEE prosjeka koji iznosi 24,83%, kao i od globalnog prosjeka koji iznosi 38,31%, te OECD prosjeka koji iznosi 43,78%, slika 42. Ujedno ovo je komponenta finansijskog blagostanja gdje BiH ima najveću prednost u odnosu na SEE, globalni i OECD prosjek. S druge strane, kada je riječ o sposobnosti da se pokriju životni troškovi ako se ostane bez glavnog prihoda na tri mjeseca, bh. odraslo stanovništvo sa prosjekom 28,70% zaostaje za globalnim prosjekom koji iznosi 43,07%, kao i OECD prosjekom koji iznosi 49,32%, i neznatno je iznad SEE prosjeka gdje u prosjeku 26,13% odraslih osoba može pokriti životne troškove ako ostane bez glavnog prihoda na tri mjeseca.

Svega 42,15% odraslih osoba u BiH može pokriti trošak u visini mjesečnog prihoda bez pozajmljivanja. SEE, Global i OECD prosjeci su viši, s najboljim rezultatom u OECD zemljama gdje u prosjeku 62,12% odraslih osoba postiže dati cilj. Rezultati ukazuju na ranjivost domaćinstava u BiH na finansijske šokove. Kada je u pitanju pokriće životnih troškova, 55,43% odraslih osoba u BiH smatra da njihovi prihodi mogu pokriti životne troškove, dok je OECD prosjek ponovno najviši i iznosi 64%. Iako je zadovoljstvo finansijskom situacijom odraslih osoba u BiH, sa 46,46% veće od OECD prosjeka, koji iznosi 39,85%, gotovo polovina se finansijski teško snalazi, 44,65%.

Slika 42. Objektivni i subjektivni indikatori finansijskog blagostanja, procenat odraslih osoba prema pitanjima



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Da bi se poboljšalo finansijsko blagostanje, potrebne su ciljane politike koje promoviraju finansijsku pismenost, potiču štednju i investiranje, te osiguravaju pristup pravednim finansijskim uslugama. Također, važno je raditi na poboljšanju ekonomske stabilnosti i pružanju socijalne zaštite za najranjivije grupe, što može doprinijeti većoj finansijskoj sigurnosti i zadovoljstvu.



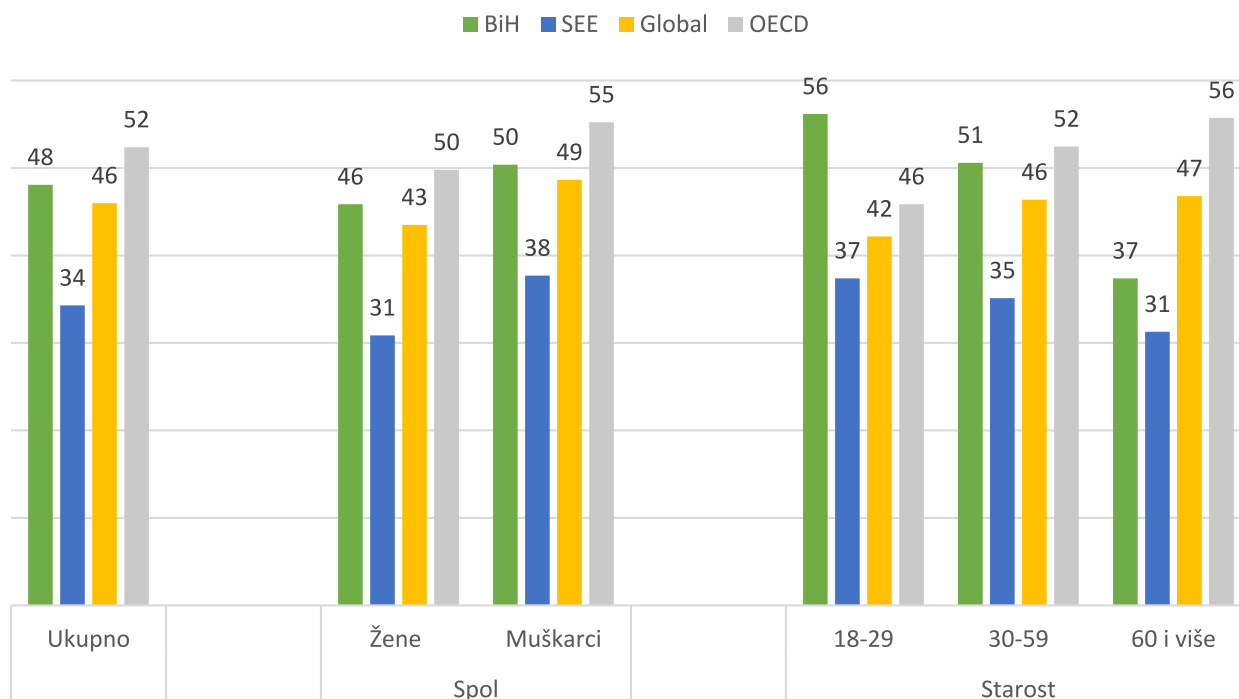
2.3.2. Identifikacija osjetljivih grupa

Analizirani su indikatori finansijske otpornosti, subjektivnog finansijskog blagostanja i ukupnog finansijskog blagostanja među različitim socio-ekonomskim grupama, svi mjereni na skali od 0 do 100. Rezultati su upoređeni sa SEE, globalnim i OECD prosjecima, bez analize statističke značajnosti razlika.

Skor finansijske otpornosti odraslih osoba u BiH u prosjeku iznosi 48,07 i niži je od OECD prosjeka koji iznosi 52,38, slika 43. Kada je u pitanju finansijska otpornost prema spolu i starosti, najbolje rezultate u prosjeku pokazuju zemlje članice OECD-a, što ukazuje na bolju kontrolu novca, finansijsku stabilnost i dostupnost finansijskog jastuka u ovim zemljama. Muškarci u prosjeku pokazuju veću finansijsku otpornost u odnosu na žene kako u BiH, tako i u drugim zemljama. Ovaj jaz ukazuje na potencijalne rodne nejednakosti u pristupu finansijskim resursima i mogućnostima.

Kada je u pitanju dobna struktura, kretanje skora finansijske otpornosti po grupama u BiH inverzno je u odnosu na globalni i OECD prosjek. Dok u svijetu finansijska otpornost raste sa starošću, u SEE regiji i u BiH opada. Najveću finansijsku otpornost u BiH demonstriraju mlađe osobe, 18-29 godina, što može biti povezano sa njihovim obrazovanjem, zaposlenjem, dostupnošću finansijskih usluga i preuzetim finansijskim obvezama, tj. finansijskom opterećenošću. S druge strane, najmanja finansijska otpornost je evidentirana kod osoba sa 60 i više godina, i iznosi svega 37,37.

Slika 43. Finansijska otpornost (0-100) prema spolu i starosti

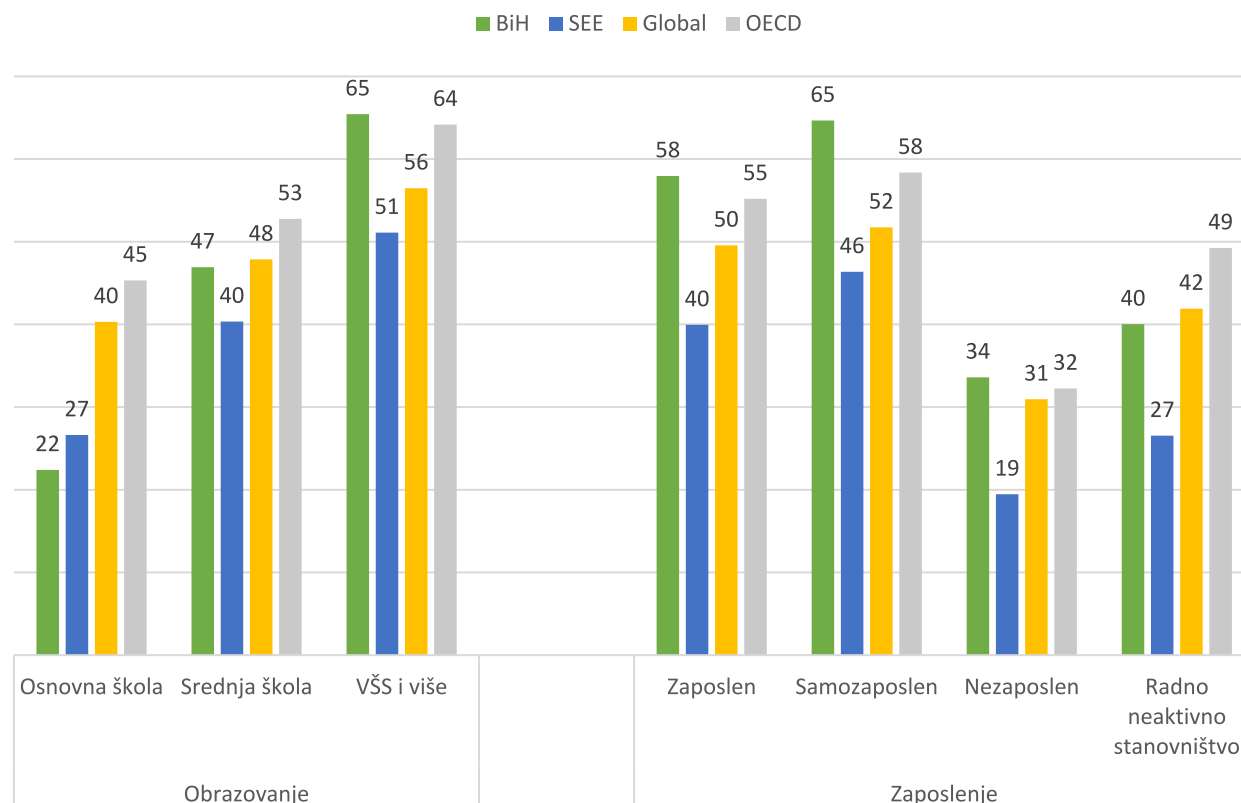


Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Kada govorimo o formalnom obrazovanju, prisutan je značajan jaz između osoba koje imaju osnovnu školu i niže nivoe obrazovanja sa skorom finansijske otpornosti od 22,41, i onih koji imaju srednju školu sa skorom od 46,92, kao i onih koji imaju VŠ i više nivoe obrazovanja, sa skorom od 65,43, slika 44. Nadalje, prema pokazateljima finansijske otpornosti u odnosu na formalno obrazovanje, BiH značajno zaostaje za prosjekom zemalja članica OECD-a u svim posmatranim grupama. Rezultati studije također ukazuju na to

da samozaposlene osobe u BiH imaju najviši nivo finansijske otpornosti od 64,66 dok su nezaposlene osobe na samom kraju, sa gotovo dvostruko nižim skorom finansijske otpornosti od 33,60. Važno je istaknuti da zaposlene, samozaposlene, ali i nezaposlene osobe u BiH imaju veći skor finansijske otpornosti u poređenju sa prosjekom SEE regije, globalnim prosjekom, kao i prosjekom u zemljama članicama OECD-a.

Slika 44. Finansijska otpornost (0-100) prema formalnom obrazovanju i zaposlenju



Napomena: Osnovna škola (osnovna škola i niži nivoi obrazovanja)

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

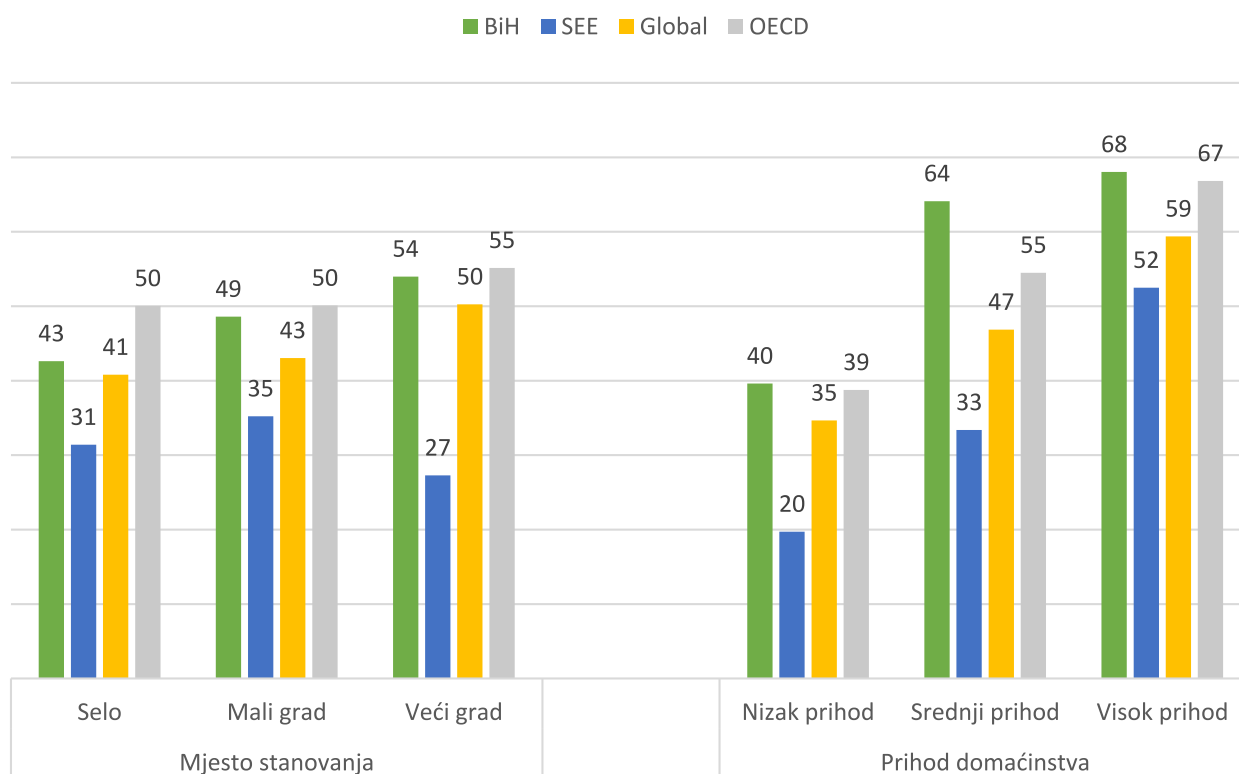
Rezultati studije pokazuju da odrasle osobe koje žive u većim gradovima ispoljavaju viši nivo finansijske otpornosti u odnosu na one koji žive malim gradovima ili na selu, slika 45. Prisutan je jaz u finansijskoj otpornosti sa aspekta mjesečnog prihoda domaćinstva, pri čemu osobe koje dolaze iz domaćinstva sa visokim i srednjim prihodom pokazuju znatno viši nivo finansijske otpornosti u poređenju s onima koji imaju niske prihode. Također, važno je napomenuti da odraslo stanovništvo u BiH pokazuje viši nivo finansijske otpornosti u svim prihodovnim kategorijama u odnosu na SEE i globalni prosjek, kao i prosjek zemalja OECD-a.

Prilikom analize finansijske otpornosti treba uzeti u obzir strukturu stanovništva i rezultate ankete svedene na nivo populacije s obzirom na mjesečni prihod domaćinstva, gdje najveći udio u odrasloj populaciji od 66,3% imaju osobe s prihodom domaćinstva do 1.500 KM, zatim 28,6% osobe sa prihodom domaćinstva od 1.500 do 3.000 KM, i svega 5,2% osobe sa prihodom domaćinstva većim od 3.000 KM. Istovremeno, iznadprosječnu otpornost imaju samo odrasle osobe sa srednjim i visokim mjesečnim prihodom domaćinstva, ili 33,7% odrasle populacije prema rezultatima ankete, dok 66,3% odrasle populacije ima ispodprosječnu finansijsku otpornost.



Najveću finansijsku otpornost imaju odrasle osobe sa prihodom domaćinstva većim od 3.000 KM, 68,03, sa VŠS i višim nivoom obrazovanja, 65,43, samozaposlene osobe, 64,66 i osobe sa srednjim prihodom domaćinstva, 1.500-3.000 KM, 64,11. Najnižu finansijsku otpornost demonstriraju osobe sa osnovnim i nižim nivoom obrazovanja, 22,41, nezaposlene osobe, 33,60, starije osobe sa 60 i više godina, 37,37, te osobe koje dolaze iz domaćinstava sa niskim prihodom, do 1.500 KM, 39,61.

Slika 45. Finansijska otpornost (0-100) prema mjestu stanovanja i prihodu domaćinstva

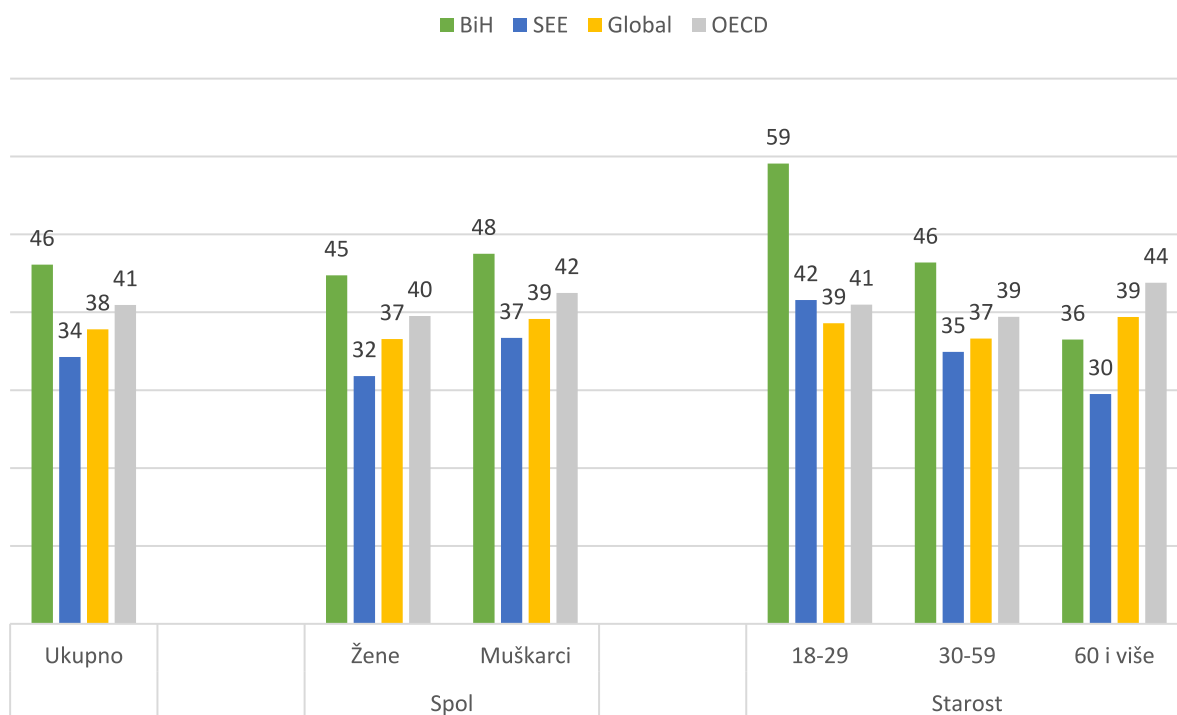


Napomena: Mali grad (3.000 – 100.000 stanovnika), Veći grad (preko 100.000 stanovnika)

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Rezultati analize subjektivnog finansijskog blagostanja pokazuju da odrasle osobe iz BiH u prosjeku ostvaruju skor od 46,11, što je više od OECD prosjeka koji iznosi 40,93, slika 46. Ponovno, muškarci demonstriraju veći subjektivni osjećaj blagostanja u odnosu na žene u BiH, kao i u sve tri grupe zemalja. Ovaj jaz ukazuje na potencijalne rodne nejednakosti ne samo u pristupu finansijskim resursima i mogućnostima, nego i u zadovoljstvu i samopouzdanju kada su lične finansijske stvari u pitanju. Dodatno, subjektivni osjećaj blagostanja znatno je veći i kod muškaraca i kod žena u BiH u odnosu na SEE i globalni prosjek, te prosjek zemalja članica OECD-a.

Slika 46. Subjektivno finansijsko blagostanje (0-100) prema spolu i starosti

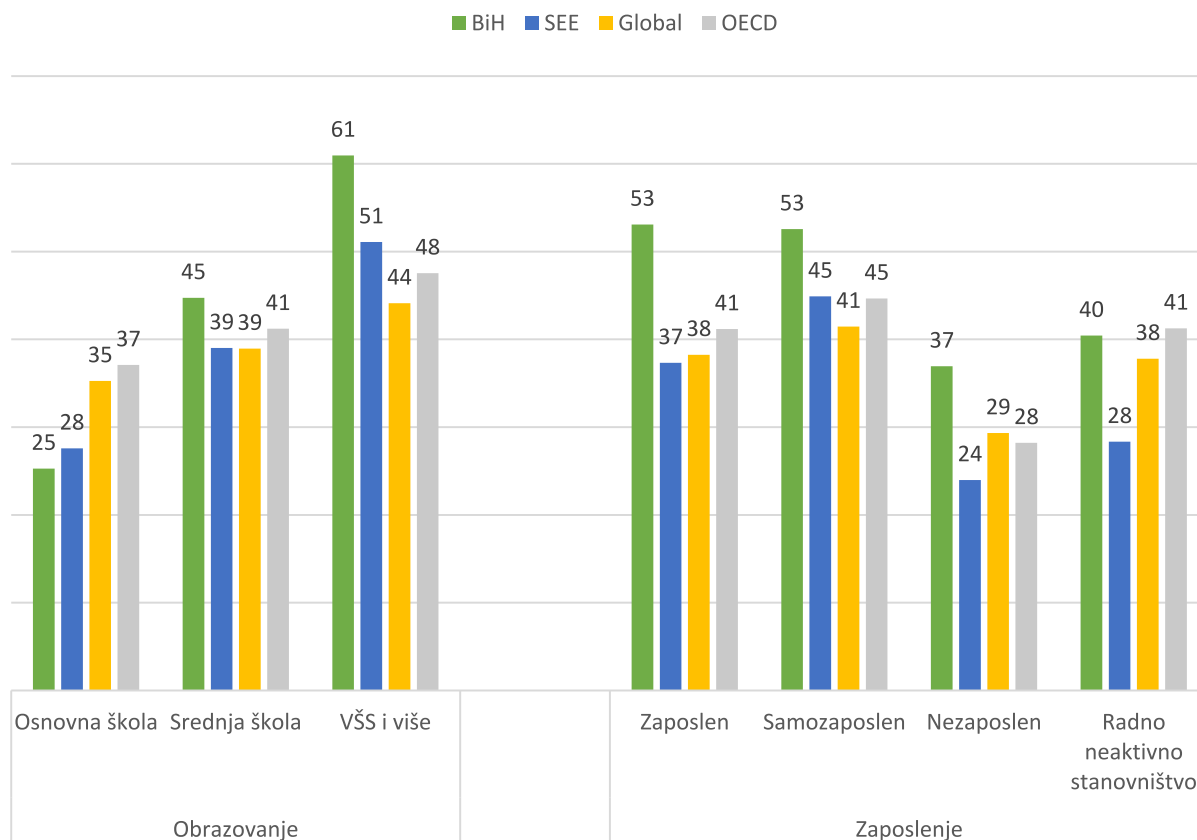


Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Rezultati pokazuju da subjektivni osjećaj blagostanja raste sa višim nivoom obrazovanja, kako u BiH tako i u svijetu, slika 47. Skor subjektivnog finansijskog blagostanja veći od 50 u BiH imaju osobe sa završenom VŠS i višim nivoom obrazovanja, zaposleni i samozaposleni. S druge strane, najranjivije grupe su osobe sa osnovnim i nižim nivoom obrazovanja, te nezaposlene osobe, čiji je skor subjektivnog finansijskog blagostanja značajno niži.



Slika 47. Subjektivno finansijsko blagostanje (0-100) prema formalnom obrazovanju i zaposlenju



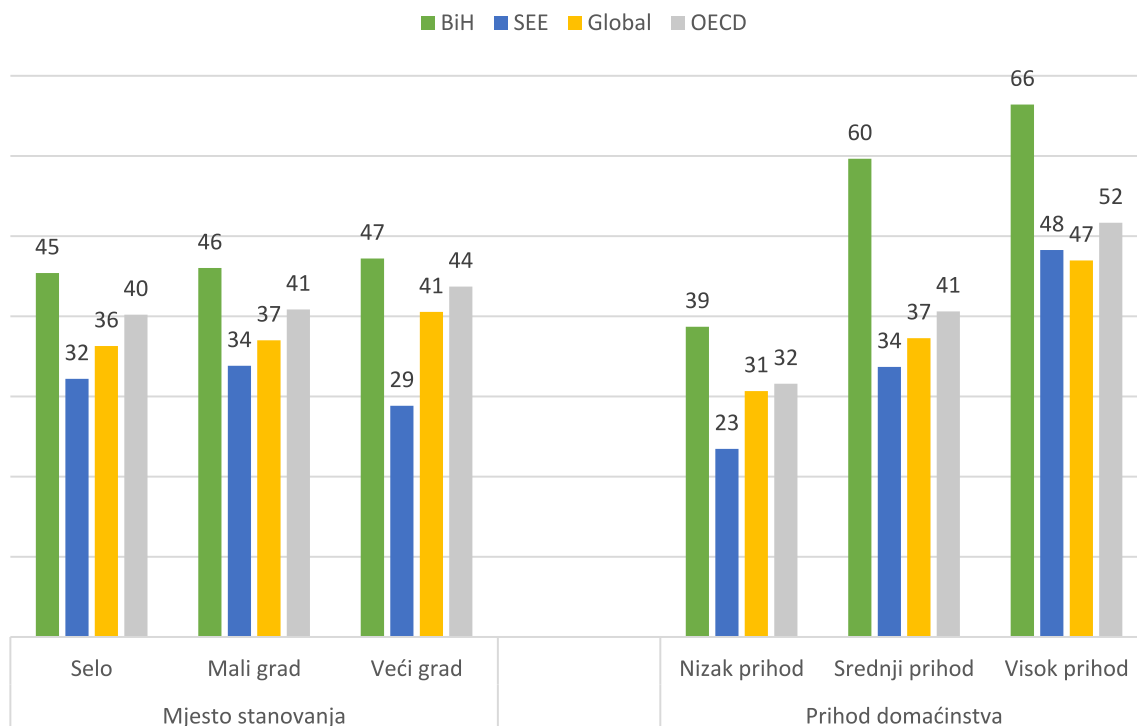
Napomena: Osnovna škola (osnovna škola i niži nivoi obrazovanja)

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Ne postoji značajna razlika u vrijednostima skora subjektivnog finansijskog blagostanja među odraslim osobama u BiH u ovisnosti o mjestu stanovanja, za razliku od drugih grupa zemalja gdje su razlike prisutne, slika 48. Dodatno, odrasle osobe u BiH ostvaruju veće vrijednosti skora u poređenju sa SEE, globalnim i OECD prosjekom. Subjektivno finansijsko blagostanje pojedinca raste sa rastom prihoda u domaćinstvu u BiH, kao i u svijetu.

Najviši skor subjektivnog finansijskog blagostanja demonstriraju odrasle osobe sa visokim prihodom domaćinstva, od 66,41, te osobe sa VŠS i višim nivoom obrazovanja, od 60,96. Najniže subjektivno finansijsko blagostanje imaju osobe s osnovnom školom i nižim nivoom obrazovanja, sa skorom od 25,28, zatim starije osobe, sa 60 i više godina, sa skorom od 36,49, te nezaposlene osobe, sa skorom od 36,93.

Slika 48. Subjektivno finansijsko blagostanje (0-100) prema mjestu stanovanja i prihodu domaćinstva



Napomena: Mali grad (3.000 – 100.000 stanovnika), Veći grad (preko 100.000 stanovnika)

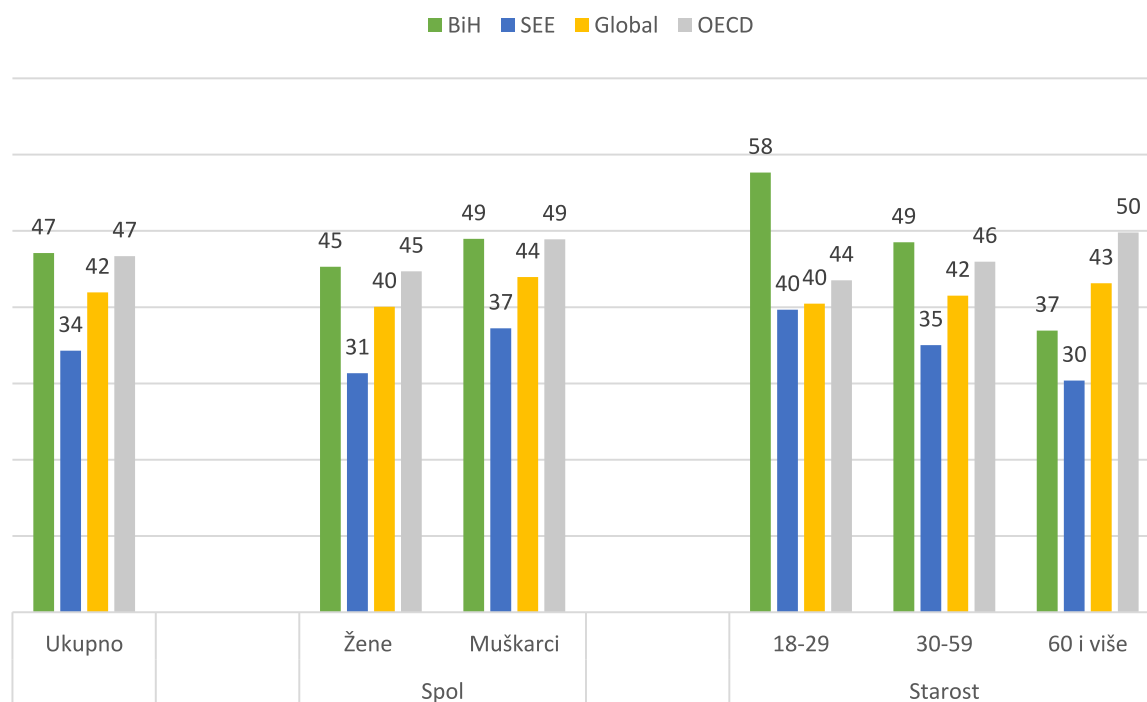
Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Skor ukupnog finansijskog blagostanja odraslih osoba u BiH od 47,09 je blago iznad OECD prosjeka, 46,70, što je većim dijelom rezultat iznadprosječnog subjektivnog finansijskog blagostanja odraslih osoba u BiH, s obzirom da je njihova finansijska otpornost manja od OECD prosjeka, slika 49. Muškarci demonstriraju viši nivo finansijskog blagostanja od žena u BiH i drugim zemljama, osim OECD zemalja.

Mlađe osobe, 18-29 godina, u BiH pokazuju iznenađujuće visoke vrijednosti skora finansijskog blagostanja, što može ukazivati na optimizam i manje opterećenje finansijskim obavezama. S druge strane, starije osobe, sa 60 i više godina imaju najniži skor ukupnog finansijskog blagostanja što reflektira moguće brige o penziji i pokrivenosti životnih troškova, suočavanje s nedostatkom novca, smanjenu finansijsku sigurnost, te nisko zadovoljstvo ličnim finansijama u starosti.



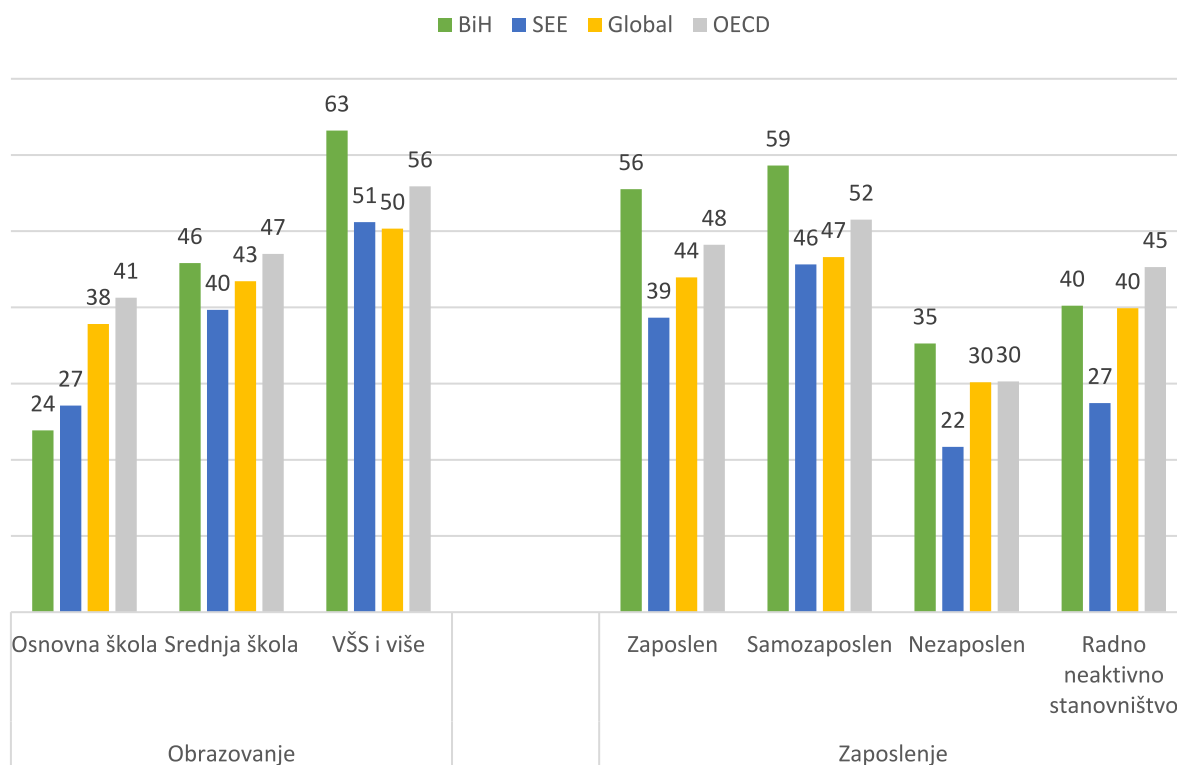
Slika 49. Finansijsko blagostanje (0-100) prema spolu i starosti



Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Očekivano, ukupno finansijsko blagostanje raste sa višim nivoom obrazovanja. Primjećuju se viši skorovi među zaposlenim, samozaposlenim i nezaposlenim osobama u BiH u odnosu na SEE, globalni i OECD prosjek, slika 50. Pri tome, samozaposlene osobe u BiH i u drugim grupama zemalja pokazuju najviši nivo finansijskog blagostanja, što može reflektirati veći potencijal za zaradu koju samozaposlenost omogućava, kao i veću kontrolu nad sopstvenim finansijama i poslovnim prilikama, što rezultira većom finansijskom otpornošću i većim ukupnim finansijskim blagostanjem.

Slika 50. Finansijsko blagostanje (0-100) prema formalnom obrazovanju i zaposlenju

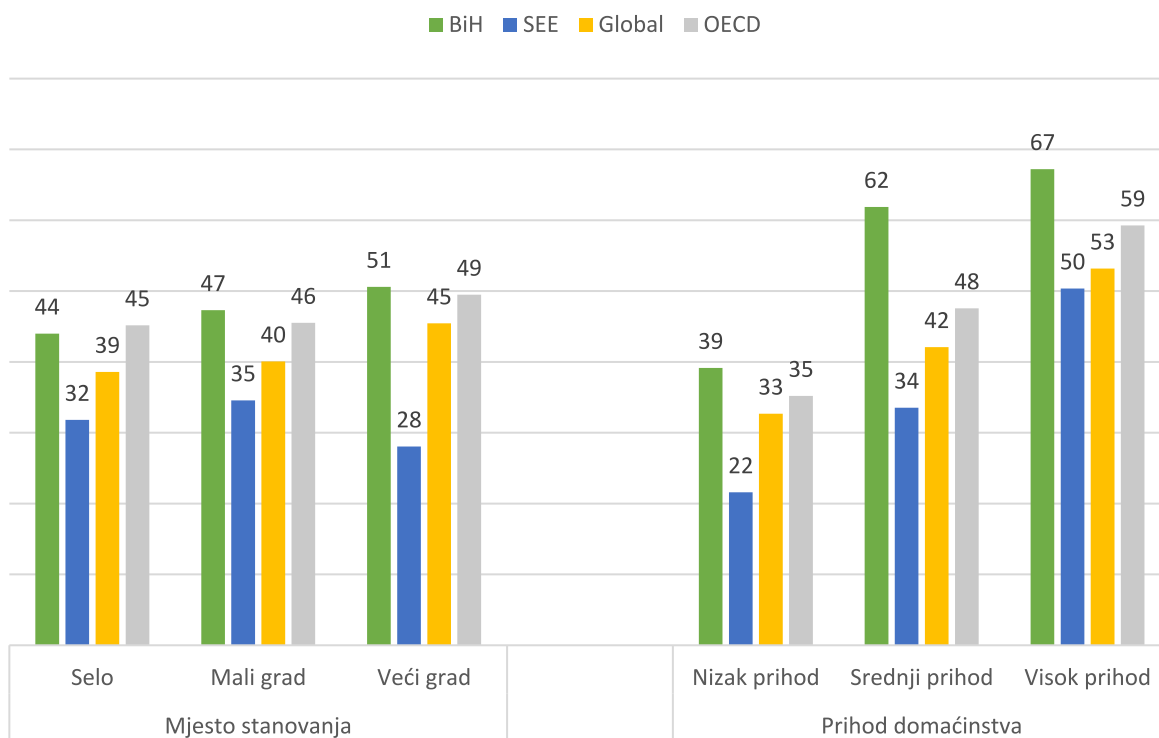


Napomena: Osnovna škola (osnovna škola i niži nivoi obrazovanja)

Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Ukupno finansijsko blagostanje je najveće u velikim gradovima u BiH, globalno i u OECD zemljama, slika 51. Postoji jaz u vrijednosti skora finansijskog blagostanja u ovisnosti o prihodima domaćinstva, pri čemu osobe koje žive u domaćinstvu s visokim prihodom ostvaruju znatno viši skor u odnosu na druge dvije grupe sa nižim prihodima domaćinstva. Također, odraslo stanovništvo u BiH ima veće vrijednosti ovih indikatora u svim prihodovnim kategorijama u poređenju sa SEE i globalnim prosjekom, kao i prosjekom OECD zemalja.

Najviše finansijsko blagostanje demonstriraju osobe sa visokim prihodom domaćinstva, 1.500- 3.000 KM, 67,22, zatim, osobe sa VŠS i višim nivoom obrazovanja, 63,20, te osobe sa srednjim prihodom domaćinstva, 1.500-3.000 KM, 61,88. S druge strane, najniži nivo finansijskog blagostanja imaju osobe sa osnovnom školom i nižim nivoom obrazovanja, 23,85, nezaposlene osobe, 35,27, starije osobe, sa 60 i više godina, 36,93, te osobe sa nižim prihodom domaćinstva, do 1.500 KM, 39,15.

**Slika 51. Finansijsko blagostanje (0-100) prema mjestu stanovanja i prihodu domaćinstva**

Napomena: Mali grad (3.000 – 100.000 stanovnika), Veći grad (preko 100.000 stanovnika)

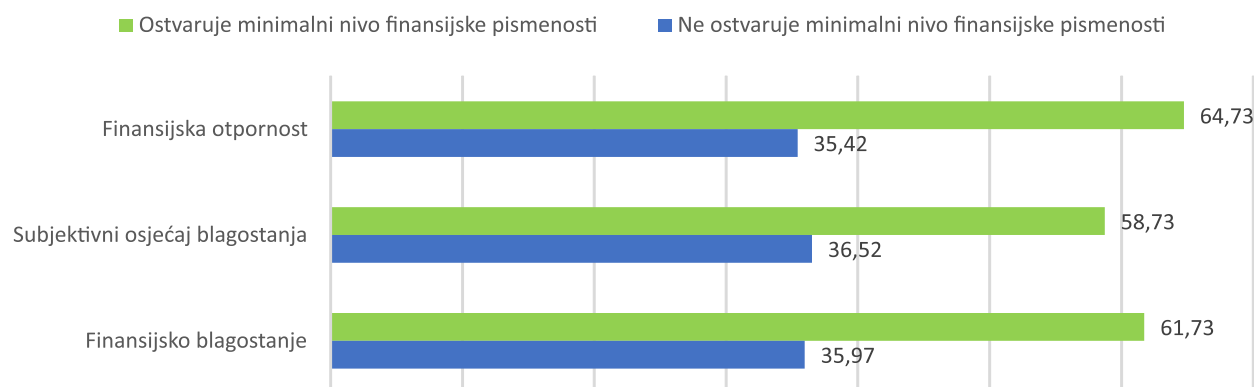
Izvor: (1) OECD/INFE 2023 Survey of Adults Financial Literacy (OECD, 2023); (2) UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Rezultati naglašavaju važnost socio-ekonomskih faktora kao što su obrazovanje, zaposlenje i rod u shvatanju i unapređenju finansijske otpornosti i blagostanja. Jasan trend pokazuje da veća finansijska stabilnost dolazi sa boljim obrazovanjem, stabilnim zaposlenjem i većim prihodima. Također, izazovi sa kojima se suočavaju žene i starije osobe naglašavaju potrebu za ciljanim politikama koje adresiraju ove rodne i generacijske jazove u finansijskom blagostanju.

2.3.3. Finansijska otpornost i blagostanje prema ciljanoj finansijskoj i digitalnoj finansijskoj pismenosti

Finansijska pismenost igra ključnu ulogu u unapređenju finansijskog blagostanja pojedinaca, jer im pomaže da razviju veću otpornost na finansijske izazove i efikasnije upravljaju svojim finansijama, što olakšava postizanje njihovih finansijskih ciljeva. Prosječni skorovi finansijskog blagostanja, kao i finansijske otpornosti i subjektivnog osjećaja blagostanja, sve mjereno na skali od 0 do 100, za odrasle osobe u BiH koje postižu minimalni ciljani skor finansijske pismenosti (70 od 100) u poređenju sa onima koji ne postižu dati nivo finansijske pismenosti prezentirani su na slici 52.

Slika 52. Prosječni skor finansijske otpornosti i blagostanja odraslih osoba u BiH prema ciljanoj finansijskoj pismenosti



Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

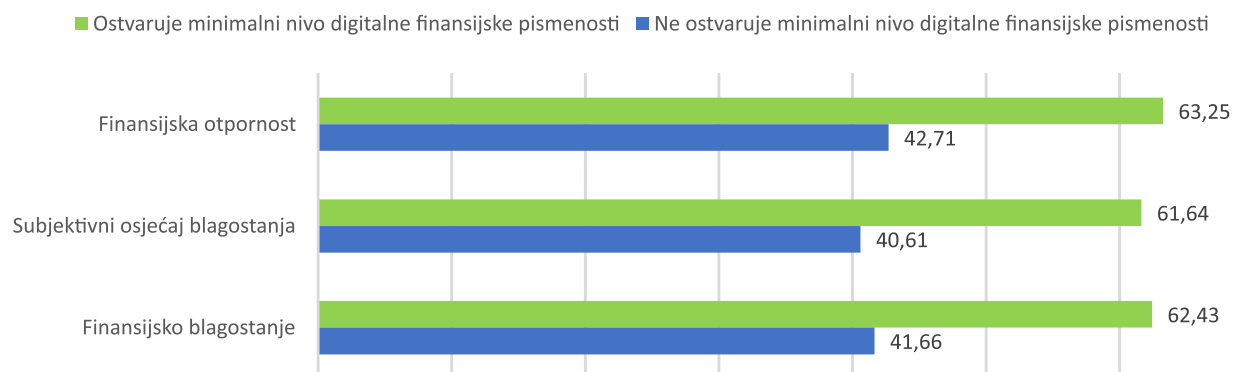
Prema rezultatima, odrasle osobe koje postižu ciljani nivo finansijske pismenosti pokazuju signifikantno veću finansijsku otpornost, ali i subjektivni osjećaj blagostanja i sveukupno finansijsko blagostanje u poređenju sa odraslim osobama koje su ispod minimalnog nivoa finansijske pismenosti, slika 53. Ovi nalazi ukazuju na značaj jačanja finansijske pismenosti kao ključnog faktora za unapređenje finansijske otpornosti, kao i sveukupnog blagostanja i kvaliteta života odraslih, te potvrđuju potrebu za kontinuiranim edukativnim inicijativama u ovoj oblasti.

Odrasle osobe u BiH koje ostvaruju ciljanu finansijsku pismenost od najmanje 70 bodova imaju u prosjeku veći skor finansijske otpornosti za 29,31, subjektivnog finansijskog blagostanja za 22,21, kao i ukupnog finansijskog blagostanja za 25,76 od onih koji ne ostvaruju ciljanu finansijsku pismenost.

Slične rezultate dobijamo i analizom prosječnih skorova finansijskog blagostanja, finansijske otpornosti i subjektivnog osjećaja blagostanja po minimalnoj ciljanoj digitalnoj finansijskoj pismenosti. Osobe koje dostižu minimalni ciljani nivo digitalne finansijske pismenosti (70 od 100) postižu znatno bolje rezultate u svim navedenim dimenzijama u poređenju s onima koji ne dostižu ovaj prag, što potvrđuje povezanost između digitalne finansijske pismenosti i finansijskog blagostanja.



Slika 53. Prosječni skor finansijske otpornosti i blagostanja odraslih osoba u BiH prema ciljanoj digitalnoj finansijskoj pismenosti



Izvor: UNSA 2022 Anketa o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u Bosni i Hercegovini

Odrasle osobe u BiH koje postignu ciljanu razinu digitalne finansijske pismenosti, definiranu kao najmanje 70 bodova, u prosjeku ostvaruju značajno višu otpornost i blagostanje. Konkretno, postižu u prosjeku 20,54 boda više u finansijskoj otpornosti, 21,03 boda više u subjektivnom finansijskom blagostanju, te 20,77 bodova više u ukupnom finansijskom blagostanju u odnosu na one koji ne dosegnu ovu ciljanu razinu digitalne finansijske pismenosti.

2.3.4. Preporuke

1. Implementirati programe koji podižu nivo finansijske pismenosti među stanovništvom, što može pomoći pojedincima da bolje upravljaju svojim finansiranjima, povećaju svoju finansijsku otpornost i sveukupno finansijsko blagostanje.
2. Implementirati programe koji podižu nivo digitalne finansijske pismenosti odraslog stanovništva, što također može pomoći većoj finansijskoj otpornosti i blagostanju pojedinaca.
3. Razviti posebne edukativne programe iz finansijske pismenosti usmjerene ka osjetljivim grupama poput osoba koje dolaze iz domaćinstava sa niskim prihodima, osoba sa nižim nivoom obrazovanja, starijim osobama i ženama.
4. Razviti programe koji jačaju otpornost na finansijske šokove kroz obuku o upravljanju rizicima, štednji i planiranju troškova.
5. Podržati inicijative koje promoviraju diverzifikaciju prihoda i razvoj dodatnih izvora zarade kao način jačanja finansijske otpornosti.
6. Promovirati odgovorno zaduživanje kao ključnu strategiju za jačanje finansijske otpornosti pojedinaca i domaćinstava.
7. Jačanje socijalne zaštite za nezaposlene i osobe koje se nalaze u ekonomski ranjivim situacijama, što može uključivati programe socijalne pomoći, zdravstvenog osiguranja i penzijskog osiguranja.
8. Razvijanje programa podrška za samozaposlene. Pružanje resursa i obuka za one koji žele pokrenuti sopstveni posao ili su već u tom procesu, uključujući pristup tržištima, finansiranje i mentorstvo.
9. Implementirati programe koji pružaju dodatnu podršku ženama i starijim osobama, posebno u oblastima pristupa finansijskim resursima i edukaciji o digitalnim finansijskim alatima
10. Kreiranje povoljnijeg poslovnog okruženja za mikro, mala i srednja preduzeća, uključujući i olakšice za porez, subvencije i pristup finansiranju. To može pomoći samozaposlenima i podstaći zapošljavanje.
11. Razvijanje programa usmjerenih ka osnaživanju digitalnog finansijskog znanja, ponašanja i stavova, kako bi se unaprijedili finansijska otpornost i sveukupno finansijsko blagostanje
12. Uspostaviti sistem za redovno praćenje efekata programa i politika finansijske pismenosti kako bi se optimizirali i unaprijedili pristupi i strategije.

3. Zaključci

Finansijska pismenost

Odrasle osobe u BiH ostvaruju u prosjeku viši nivo finansijske pismenosti u odnosu na globalni prosjek i prosjek zemalja članica OECD-a. Prosječan skor finansijske pismenosti odraslih u BiH, izračunat prema OECD/INFE metodologiji (OECD, 2022), iznosi 63,75, što pozicionira BiH na 13. mjesto od 40 posmatranih zemalja, BiH i 39 zemalja iz OECD/INFE istraživanja (OECD, 2023).

Iako su ovi rezultati pozitivni, još uvijek postoji značajan prostor za dalji napredak u svim područjima. Tako svega 43,16% odraslih osoba u BiH postiže ciljani prag finansijske pismenosti od 70 bodova na skali od 0 do 100. Prosječni skor finansijske pismenosti manji od globalnog i OECD prosjeka imaju osobe sa osnovnim i nižim nivoom obrazovanja, bez pristupa internetu, sa mjesečnim prihodom domaćinstva manjim od 1.500 KM, osobe starije od 60 godina, nezaposlene i radno neaktivno stanovništvo. Istovremeno, u uzorku ove ankete je 68,8% odraslih osoba čija domaćinstva ostvaruju mjesečni prihod domaćinstva manji od 1.500 KM.

Prosječan nivo finansijskog znanja odraslih u BiH iznosi 61,39 na skali od 0 do 100, što je ispod globalnog i OECD prosjeka. Postoji značajan prostor za unapređenje, naročito u oblasti razumijevanja i izračuna prostog i složenog prinosa, kao i u razumijevanju odnosa između rizika i prinosa, te diverzifikacije rizika. Ove oblasti trebaju biti u fokusu edukacijskih programa koji teže unapređenju finansijskog znanja među odraslim osobama u BiH.

Prosječna vrijednost skora finansijskog ponašanja za bh. odraslo stanovništvo iznosi 64,90 na skali od 0 do 100, što pozicionira BiH iznad globalnog i OECD prosjeka. Rezultati studije pokazuju da postoji visok nivo odgovornosti prema finansijskim obavezama jer većina odraslih osoba redovno plaća račune i odgovorno upravlja finansijskim obavezama. S druge strane, samo manji postotak odraslog stanovništva postavlja dugoročne finansijske ciljeve ili aktivno koristi bankovne alate za upravljanje novcem, što ukazuje na prostor za unapređenje u pogledu planiranja budućnosti. Iako veliki procenat odraslih štedi na neki način, svega 15% posjeduje štedni račun. Ovi podaci ističu potrebu za većim angažmanom na promoviranju formalnih oblika štednje i dugoročnog planiranja, što bi doprinijelo jačanju finansijske otpornosti stanovništva.

Prosječna vrijednost skora finansijskih stavova odraslog stanovništva u BiH iznosi 65,26 na skali od 0 do 100. Iako gotovo trećina odraslih osoba smatra da je novac prvenstveno tu da se troši, ipak veliki procenat odraslog stanovništva u BiH, gotovo tri četvrtine, iskazuje dugoročne finansijske stavove i nije sklono da živi danas i pusti sutra da se brine o sebi. Ovaj trend ukazuje na visoku finansijsku zrelost stanovništva, s naglaskom na odgovorno upravljanje resursima.

Rezultati studije pokazuju da bh. odrasla populacija ostvaruje iznadprosječne rezultate u svim komponentama finansijske pismenosti u odnosu na prosječnu ocjenu finansijske pismenosti odraslih u zemljama SEE (Albanija, Grčka, Hrvatska i Rumunija) uključenih u OECD/INFE istraživanje (OECD, 2023). Iako prosječan skor za BiH odražava relativno dobar rezultat, i dalje postoji značajan potencijal za poboljšanje u svim oblastima.

Unapređenje finansijske pismenosti zahtijeva strateški pristup kroz različite inicijative. Korištenje digitalnih platformi, te integracija finansijskog obrazovanja u školske programe osigurava razvoj ključnih finansijskih vještina od najranije dobi. Pored toga, važno je podržavati i promovirati neovisne finansijske savjetnike i resurse, uz razvoj novih inicijativa koje nude pouzdane i pristupačne savjete.



Finansijska inkluzija i zaštita potrošača

Rezultati studije pokazuju da postoji visoka svijest o postojanju finansijskih proizvoda među odraslim osobama u BiH, pri čemu su proizvodi za plaćanje najprepoznatljiviji. Iako je svijest o finansijskim proizvodima generalno visoka, njihovo posjedovanje ostaje na nižem nivou, posebno kada je riječ o štednim, investicionim i kreditnim proizvodima. Povezanost između svijesti o finansijskim proizvodima i njihovog posjedovanja ukazuje na potrebu za daljim unapređenjem finansijske edukacije, kako bi se povećala finansijska inkluzija i omogućilo bolje razumijevanje složenih finansijskih instrumenata, poput štednje i investicija. Također, rezultati ukazuju na to da su negativna iskustva sa finansijskim proizvodima u BiH niža od globalnog i OECD prosjeka, ali da bi poboljšanje finansijske pismenosti moglo značajno smanjiti rizik od prevara i neautorizovanih transakcija. Zbog učestalosti finansijskih prevara, neophodno je poduzeti mjere poput edukativnih programa o prepoznavanju i prevenciji prevara, organizacije radionica za ranjive grupe, usklađivanja zakona s međunarodnim standardima, pružanja podrške žrtvama i promocije alata za zaštitu *online* identiteta i transakcija.

Digitalna finansijska pismenost i sigurnost *online* kupovine

Kada je riječ o digitalnoj finansijskoj pismenosti, rezultati studije pokazuju da odraslo stanovništvo u BiH značajno zaostaje za SEE, globalnim i OECD prosjekom. Prosječan skor digitalne finansijske pismenosti u BiH iznosi 44,56 na skali od 0 do 100, što ukazuje na ozbiljne izazove u oblasti digitalnog finansijskog znanja, ponašanja i stavova.

Rezultati studije ukazuju na ozbiljan nedostatak digitalnog finansijskog znanja među odraslim osobama u BiH, sa prosječnim skorom 10,77 na skali od 0 do 30. Više od polovine ispitanika nije imalo dovoljno znanja o digitalnim finansijskim ugovorima i rizicima povezanim sa zloupotrebom ličnih podataka, dok je preko 80% ispitanika pokazalo nedostatak znanja o kriptovalutama.

Prosječni skor digitalnog finansijskog ponašanja odraslog stanovništva u BiH iznosi 21,43 na skali od 0 do 40, pri čemu polovina ispitanika ima vrijednost skora 20 ili manje. Ovo ukazuje na slab nivo pažnje i sigurnosti prilikom angažmana u digitalnim finansijskim transakcijama, jer manji broj ljudi provjerava regulaciju provajdera ili redovno mijenja pristupne šifre na *online* platformama. Međutim, većina ispitanika pokazuje odgovornost, jer izbjegava dijeljenje ličnih finansijskih informacija na internetu, što predstavlja pozitivno finansijsko ponašanje.

Prosječan skor digitalnih finansijskih stavova odraslog stanovništva u BiH iznosi 12,36 na skali od 0 do 30, gdje polovina odraslih osoba ostvaruje vrijednost skora 10 ili manje. Ovi podaci jasno ukazuju na potrebu za dodatnim edukacijama, posebno u oblasti sigurnosti prilikom *online* kupovine. Veliki broj odraslih osoba nema stav ili ne zna odgovore na pitanja u vezi sa sigurnošću kupovine putem javnih Wi-Fi mreža. Također, značajan broj odraslih nema jasan stav o važnosti čitanja uslova prilikom *online* kupovine, dok manji broj smatra da je to ključno za sigurnost na internetu.

Unapređenje digitalne finansijske pismenosti zahtijeva razvoj edukativnih programa o sigurnosti *online* kupovine, zaštiti podataka i korištenju alata za digitalnu sigurnost. Transparentnost i kvalitetna korisnička podrška ključni su za izgradnju povjerenja u digitalne finansijske usluge. Također, saradnja sa finansijskim institucijama na programima koji potiču sigurno korištenje digitalnih usluga može značajno doprinijeti jačanju digitalne finansijske otpornosti građana. Neophodno je prilagoditi zakonodavstvo kako bi se poboljšala zaštita potrošača i osiguralo jasno razumijevanje digitalnih ugovora. Transparentno predstavljanje informacija o regulaciji i sigurnosti transakcija ključno je za jačanje povjerenja u digitalne finansijske usluge.

Ranjive grupe

Studija ukazuje na potrebu za razvojem ciljanih edukativnih programa koji će adresirati specifične potrebe ranjivih skupina unutar populacije, uključujući žene, starije osobe, nezaposlene, osobe s nižim nivoom formalnog obrazovanja, bez pristupa internetu i niskim prihodom domaćinstva. Preporučuje se implementacija programa koji će se fokusirati na osnovne aspekte upravljanja novcem, štednje i zaštite ličnih podataka u transakcijama koje se obavljaju *online* za starije osobe i osobe sa osnovnim obrazovanjem. Za nezaposlene i radno neaktivne, nužno je kreirati programe obuke o finansijskom planiranju, upravljanju ličnim finansijskama.

Programi edukacije za žene trebaju se fokusirati na smanjenje jaza u finansijskoj pismenosti između žena i muškaraca, s posebnim naglaskom na osnaživanje žena u oblasti investiranja i finansijskog upravljanja. Također, važno je omogućiti lakši pristup obrazovnim resursima, posebno u ruralnim područjima, te raditi na povećanju finansijske inkluzije među nezaposlenima i osobama s nižim prihodima, pružajući im lakši pristup bankarskim uslugama i finansijskim proizvodima.

Finansijska otpornost i finansijsko blagostanje

Prosječni skor finansijskog blagostanja odraslog stanovništva u BiH iznosi 47,09, što BiH pozicionira na 11. mjesto među 38 zemalja. Ovaj rezultat je uglavnom posljedica višeg nivoa subjektivnog finansijskog blagostanja, jer BiH zauzima sedmo mjesto prema ovom pokazatelju. Nizak skor finansijske otpornosti, s druge strane, ukazuje na ozbiljne poteškoće, posebno u vezi sa sposobnošću domaćinstava da podnesu finansijske šokove. Viši nivo finansijske i digitalne finansijske pismenosti pozitivno je povezano sa finansijskim blagostanjem i otpornosti pojedinaca.

Odrasle osobe koje postignu ciljani prag (digitalne) finansijske pismenosti pokazuju značajno veću otpornost, subjektivno blagostanje i ukupno finansijsko blagostanje u odnosu na one ispod definiranog praga. Posljedično, neophodno je implementirati programe koji podižu nivo finansijske i digitalne finansijske pismenosti, s posebnim fokusom na ranjive grupe poput žena, starijih i osoba sa nižim prihodima. Također, važno je raditi na implementaciji programa usmjerenih na osnaživanje otpornosti na finansijske šokove kroz obuku o upravljanju rizicima, štednji i planiranju troškova, te poticati odgovorno zaduživanje kao ključnu strategiju za jačanje finansijske stabilnosti pojedinaca.



4. Implikacije na politike

Na osnovu glavnih rezultata UNSA 2022 Ankete o finansijskoj pismenosti odraslog stanovništva u BiH formulisane su implikacije koje bi donosioci politika mogli uzeti u obzir prilikom izrade politika i strategija iz oblasti finansijske edukacije i finansijske pismenosti:

- **Strateški pristup unapređenju finansijske pismenosti – Korištenje digitalnih platformi, integracija finansijskog obrazovanja u formalne obrazovne programe i podrška neovisnim finansijskim savjetnicima.**
- **Unapređenje finansijske inkluzije i zaštite potrošača u BiH – Povećanje svijesti, prevencija prevara i promocija složenih finansijskih proizvoda**
- **Edukacija o sigurnosti *online* kupovine, zaštiti podataka i jačanju povjerenja u digitalne finansijske usluge.**
- **Razvoj i implementacija edukativnih programa za ranjive skupine – Povećanje finansijske pismenosti žena, starijih osoba, nezaposlenih i osoba s nižim obrazovanjem.**
- **Jačanje finansijske otpornosti i blagostanja kroz finansijsku i digitalnu finansijsku pismenost – Povećanje svijesti o važnosti finansijske pismenosti, unapređenje sposobnosti za podnošenje finansijskih šokova.**

Literatura

OECD (2018), *OECD/INFE Financial Literacy Measurement Toolkit*, OECD, <http://www.oecd.org/financial/education/2018-INFESinLit-Measurement-Toolkit.pdf>

OECD (2022), *OECD/INFE Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion 2022*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/cbc4114f-en>

OECD (2023), *OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy*, OECD Business and Finance Policy Papers, No. 39, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/56003a32-en>

Zaimovic, A., Nuhic Meskovic, M., Dedovic, L., Arnaut-Berilo, A., Zaimovic, T., & Torlakovic, A. (2024). Measuring Digital Financial Literacy. *Procedia Computer Science*, 236, 574-581, <https://doi.org/10.1016/j.procs.2024.05.068>

Zaimovic, A., Omanovic, A., Nuhic Meskovic, M., Arnaut-Berilo, A., Zaimovic, T., Dedovic, L., & Torlakovic, A. (2025). The nexus between digital financial knowledge and financial inclusion: digital financial attitudes and behaviour as mediators enhancing financial inclusion. *International Journal of Bank Marketing*. Vol. 43 No. 2, pp. 388-423, <https://doi.org/10.1108/IJBM-01-2024-0053>